

Sz
038

220599 I 1/4

Wm. B. Smith

8.7.13, 1860

W I D O K

KROLESTWA POLSKIEGO

Ze wszystkimi WOIEWODZTWAMI,
XIĘSTWY y ZIEMIAMI,
MONARCHAMI y MONARCHINIAMI,
iako też

MONARCHOW tychże, y MONARCHIN
Prawami,

RZECZYPOSPOLITEY STANAMI
y tychże STANOW

Urzędami, y uroczystemi, Seymikow, Sey-
mow, Senatu rad, Związkow, Okazywań,
Pospolitego ruszenia, Sądow, skarbu,
Woyfk, w pokoju y wojnie zabawami.

W krotkim zgoła, a rzeczywistym Ducho-
chownego y Swieckiego rządu Opisie,
Rodowitym ięzykiem Polskim
Szkolney Polskiej Szlachetney Młodzi

WYSTAWIONY.

Przez X. IANA BIELSKIEGO S. J.

TOM I. KSIĘGI II.

*W Drukarni J. K. MCi. Collegium Poznań-
skiego Societatis JESU. Roku od Naro-
dzenia CHRYSUSA PANA. 1763.*

APPROBATIO DIÆCESANA

Librum sub titulo: *Widok Krolestwa Polskiego*. Ex variis Auctoriſibus & Hiſtoricis Polonis laudabiliter ac laborioſè à *R. P. Joanne Bielski S. J.* collectum, ſuavi & elegantia verborum ornatum, Juventuti polonæ multum perutilem, cum jucundo cordis oblectamento legi, & quoniam nihil in ſe contineat, quod Fidei Orthodoxæ Romano Catholicæ repugnet, idcirco ut typis mandetur facultatè concedo. Datū in Academia Poſnanienſi 1763. 10 Januarii.

M. ANTONIUS BOIARSKI S. Theol. D. J. U. Pfr. Canon. Cath. Poſn: Zrembicenſis & Smieciſcenſis Præpoſ: Ordinand. & Approband: Examinator, Librorum per Diæceſim Poſn: Synodaliſ Cenſor, Academiæ Rector.

FACULTAS PROVINCIALIS

Cum Opus quod inſcribitur: *Widok Krolestwa Polskiego* à *P. Joanne Bielski* Sacerdote editum aliquot ejuſdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint, poteſtate mihi facta ab A. R. P. Noſtro LAURENTIO RICCI Societatis Noſtræ Præpoſito Generali facultatem concedo, ut typis mandetur, ſi iis ad quos pertinet, ita videbitur. In cujuſ fidem has literas manu mea firmatas & ſigillò munitas dedi. 9 7bris. 1761.

FRANCISCUS KOZMINSKI Præpoſitus Provincialis per Majorem Poloniam:

J A S N I E
W I E L M O Z N E M U
J M C i P A N U
J O Z E F O W I
z B R U D Z E W A
M I E L Z Y N S K I E M U
P O Z N A N S K I E M U
K A S Z T E L A N O W I
K A W A L E R O W I
Orderu ORŁA Białego.

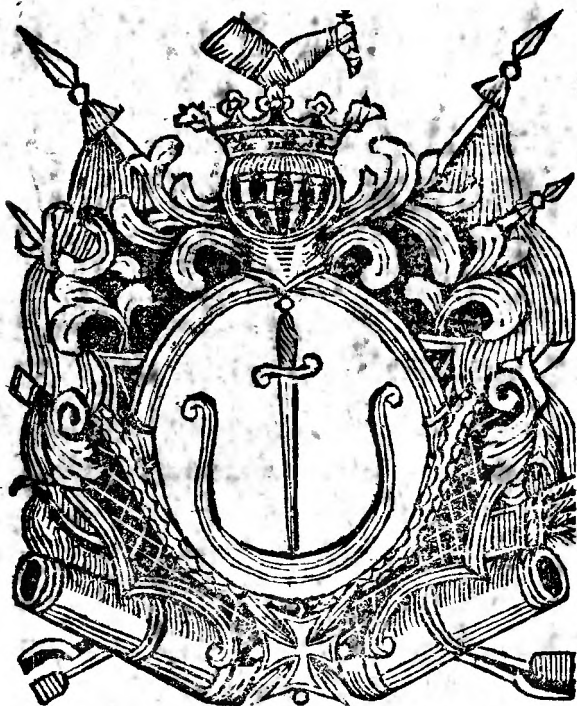
Krwia z znamienitych zasługami y
dostoystwami Przodków zabrana,
Jmienia starożytnością równie y
światnością, miłością Ojczyzny, y
madrą okóło ichej dobra rada, religia
ku Bogu, wiernością ku Monarsze
zaszczyconemu PANU.

Pracą swoię y siebie

Poświęca y oddać

X. JAN BIELSKI. S.J.

NA HERBOWNY KLEYNOT
JASNIE WIELMOZNEGO DOMU
z Brudzewa MIELZYNSKICH

MIELZYNSKICH Miłośników Polski dobra, cnota
Serca, iak iest szacowna? kiedy goleń (a) złota?
(a) Niektorzy (nowi Niesiecki w Koronie)
herb swoy Nowina, złotogoleńczykiem zowią.

JASNIE WIELMOŻNY MCI PANIE KASZTELANIE PANIEy DOBRODZIEIU

E praca moię, gdy ta z pod drukarskiej prasy wychodzi na publiczny widok, Twoim na czole tej Księgi

*położonym Jasnie Wielmożny PANIE za-
szczytam Imieniem, czynię to nie tym iedy-
nie umysłem, ażeby z siebie podług będąc, z go-
dności Twey, zalecenie swe znajdowała, bra-
ła ozdobę y obronę. Ale dla iey Tobie po-
święcenia przyezyny mam y z Osoby Twoiey
ktorey ią zapisuję, y z rzeczy o ktorey w tej
Księdze piśzę, y z wdzięczności moiey którą
Domowi Twoiemu obowiązany zostaię.*

*W Ofobie Twoiey upatruię ia przy-
mioty te przedziwne y cnot zaszczytyliczne,
ktore kształt doskonały Radnego Oyczyzny
Pana zkładają, y do których wychwalenia,*

wymowy obfitość wszelka skąpa jest, ani wielkości ich wystarcza. Rostropność w mowie, mądrość w radzie, rozsądnosc w zdaniach, sprawiedliwość w wyrokach, w utrzymywaniu publicznego dobra nie oszczędzając y zdrowia y dostatku starunek, nie posłakowana przy małstwie wierność, skodka w posiedzeniach przyjemność, na nieśćczęścia Ojczyzny pieśczonea tehlność, a w ich odwracaniu nie umykająca barku ciężarom żadnym gotowość, a przytym gorliwość przy wierze, nabożeństwo w Kościołach, szczodroblność na ubogie, mądra w domu rozrządność, Ciebie ozdabiające są cnoty. Dałeś ich dowody na Seymikach y Seymach, sądach y ugodach, Senatu radach, y w domowym sprawzaczyszu, Przezorny Ojczyzny Radny, Sprawiedliwy Sędzia, Rozziemca mądry, a w sprawowaniu Urzędow tych wśyskich prawowierney religii Stroż czuł y: któżkolwiek by zatym z Czytelników Jmiej twoie na pierwszy tej Księgi karcie przeczytał; czytałby razem do iey pilnego czytania tyleż zapraszał, y tyleż naprzeciw pociskom śczypiącego ięzyka zastawiających ją tarczy. Godność w twej Osobie znaleziona czyniłaby nadgrodeę poziomuści mowienia, y ta wśyska

śka cnot twoich okrasa, z Ciebie spadałaby
na Księgę. Jakoż rzeczy tych w Tobie prze-
zemnie postrzeżonych dla zalety tey moiey
pracy, mogłbym iakieżkolwiek podać obraz.
Ale do tego, áżebym Imię Twoje na czole
Księgi moiey zapisał, przyczyną mi naywię-
kszą była Twoia osabliwa miłość Oyczyzny
dobra, nie iędynie ta, którąś z krwią wraz w
siebie wlałą, z Przodków Twoich zabrał, y
ktorey czynią świadectwo słowa przez Ciebie
nie dawno wyrzeczone: *Zes! gotow dostatnie
twoe dobra (o słowa nieśmiertelności godne!)
powohebnemu w tych nieśczęśliwościach Oy-
czyzny poświęcić ocaleniu, y osobistego szczę-
ściu ofiarą publiczne wesprzeć.* Ale powodem
mi była do zapisania Imienia twoiego na czole
Księgi moiey miłość ta Oyczyzny w Tobie
przezemnie uważona, ktorey przykład przed
stem pięćdziesiąt blisko lat w Przodkach twoich
znayduię. Wprawianie tym imieniem rozu-
niem Młodzi Polskiej do sprawomania z
chwałą publicznych Oyczyzny zabaw: Jako
szczegulni szczegulnych dzieci Rodzice mają
to sobie za dopełnienie Rodzicielsow urzędu,
gdy dzieciom swym dadzą życie ciała, á ich
wychowanie y pcler na los trefunkowy spu-
szczają, tak bywa czasem, że Oycowie Oyczyzny
całey

całey, rozumieią niekiedy, że oni powinnościom
Oycowskiej ku Oyczyźnie miłości zadość u-
czynią, gdy sami y z swoim szczerulnym plę-
mieniem ocalać będą publiczne dobro, poki ich
życia wątku śmierć nie przetnie, dalsze zaś sta-
rania o zbawienie publiczne puszczają w przy-
padku rząd. Atoli iako tamtych błąd ukazuje
ta prawda: że nie dosyć jest dać komu życie
ciała, z wypuszczeniem na trefunek wychowa-
nia tych, których z przyrodzenia Rodzicem ie-
steś, tak równie Oyczyzny Oycow ta prawda ku
nieyże ztąd ukazuje się miłość, gdy ci starania
w tey rzeczy toż są naysławniejsze, ażeby nie ich
tylko Potomkowie, ale Oyczyzny całej Syno-
wie wszyscy wychodzili w tey wszelkiej zdolno-
ści, która potrzebna jest do ieyże w swoich na-
chyleniach dzwignienia: Doczegodoścignienia,
zdaie się niby bitym być gościńcem prawa pol-
skiego y dzieiow od pierwszey młodości zaczer-
pnioną w Szkołach wiadomość. I tać nie wątpię
przyczyna, była Ierzemu Czaradzkemu, że
ten, Paratitla, czyli Tytuły prawa od Herbur-
ta zebranego, pod imieniem Twoiego Przodka
J. W. ś. p. MIKOŁAJA MIELZYNSKIE-
GO w ten czas Biechowskiego, Gnieźnieńskie-
go potym KASZTELANA na publiczny
wydał widok. Upatrywał On wylaną szczo-
drobli-

drobliwość Domu waszego na pomnożenie tych nauk, ktore ni się publiczne dobro pomnaża, y przykłádem swoim mnie pociągnął, żebym tę, moim zdaniem, szczęśliwą pomoc Oyczyzny wzrostu, nie gdzie indziej tylko w Domu Twoim zakładał. Zeby iako niegdyś Czaradzi Księgą swoją gotował Młódź polską do zabaw sądowych o fortuny prywatne, tak iá pod Twoim, przyprowadzał tey Następcom, do publicznych zabaw o powszechnie całej Oyczyzny szczęście. Co wszystko miłość osobliwą dobra publicznego w Domu Twoim wzrósłá y zaszczadzą oznacza, y pierwszą przyczynę zakłádá zapisania Twoiego Imienia na Księgi tey czó-
le. Daiesz ty przymtaszczonemu przez Ma-
żeński związek Synowi Twemu **FILIPPOWI**
RACZYNSKIEMU Mieścickiemu Staroście
wychowanie takowe, iákie przyrodzonego Oycá
chwałę dla Ciebie iedną, y które w przedziwnym
Jego domciebie tobie uczyni honor, Domowi
RACZYNSKICH zaszczyt, Oyczyźnie po-
moc, nam zaletę, ale rozprzestrzenia sz w przy-
ięciu tey Księgi Łono Oyczyzny Oycá, ku iey-
że tylu Synów mądrym wyplełęgnowaniu.

Mam iednak ieszcze ku zapisaniu Imienia
twoiego na tey Księgi widoku pierwszym przy-
czynę wtórą, zrzeczy, o ktorey w tey Księdze
piszę.

Piszę w niej o Woiwodztwach y Ziemiach
Polski do których już rozprzestrzenienia, już
w swych granicach ubezpieczenia, już mężnego
ruin Kraiu odparcia, już rozgraniczenia od
Sąsiedzkich Narodow, radą mądrą y bronią
zwycięzką pomagali MIELZYNSTY. (a) Pi-
szę o Krolach y Monarchach Polskich, którzy zna-
komite ku sobie MIELZYNSKICH posługi
znakomitemi ozdobili dostojenstwami. Rycerskiego
Stanu wytłomaczam prawa, swobody, przywi-
leie, które znacznemi dziełami uczynili MIEL-
ZYNSTY szlachetnieysze. Namieniam o U-
rzędach rozlicznych, z których iedne MIEL-
ZYNSTY piastowali z chwałą, na piastowa-
nie drugich zasługiwali, w wszystkich godnemi się
stawiali. (b) Uwiadomiam o Seymach, tę mą-
drym poselstwem sprawowaniem zaszczycałi. O
Sądach, tych wyrokow powagę MIELZYNS-
KICH godność, a sprawiedliwość przynosiła
osobne zalecenie: O ugodach z postronnemi: do
tych mądrego zawierunia posługi MIEL-
ZYNSKICH używała Oyczyzna: O wojsku
ymywnach, na tych przedziwnym męstwem
wstawiali się MIELZYNSTY, y pogromem
nieprzyiaciół dopełniając zwycięztwo, zdrowia
dla zbawienia Oyczyzny łózonego szwan-
kiem imię swoje uczynili nieśmiertelne. (c) Re-
ligii

ligii prawowierney początek y wzrosły wypisuję, do iey krzewienia na iakiey pomocy **MIELZYNSCY** byli? łatwo zawrze, kto się na Stanisława S. Biskupa, y Biskupow światła, Królestwa tego Obróncę, a Filar Kościoła obeyrzy, tego Polsczey na świat wydała Bogna Nowinom rodu. (d) Nie zamilczywam w teyże Księdze o Zakonach, a czyliż S. Franciszka Zakonowi Dziad Twoy Kasztelan Szrzemski Starosta Kcyński niewystawił Kłasztoru szczerobliwości ku Bogu wieczną pamiątkę? Mogłemże przyzwoitsze na czołe tey Książki zapisać Jmie, nad Twoie? w którym rzeczy tych o których piśię, przykład doskonały znajduję, y to wszystko w Osobie Twoiey czytamy, co opisuję?

Wszakże Łaski Twoie y Domu Twoiego **JASNIE WIELMOŻNY KASZTELANIE** mocnym mi powabem były do szukania w Jmieniu Twoim zaszczytu moiey książce. Pracą moię chwale Twoiey poświęcam, ażebym, gdy innego sposobu nie znajduję odwdzięczenia dobrodzieystw wielkich, tym przynajmniey, chęci obowiązanych uczynił oświadczenie: Nietylko w powszechności tey, którą cały moy Zakon na mnie składa, dobroczynnym **MIELZYNSKICH** y **SKAŁA-**

ŁAWSKICH łóskom dłużny, których ja y Uczestnikiem iestem, y Swiadkiem, ale których obowiazek szczegulnieysze mi na mnie spada ponikani. Szczęście rozumiem to moje, które miałem w trzyłetniej do nauk przystudze świadczony Wielmożnemu Twóiemu Rodzonemu MACIEJOWI MIELZYNSKIEMU RADZEIOWSKIEMU STAROSCIE swoimi znamienitemi y przyniotami y sprawami czyniącemu honor moiey nauce, a Domowi y Oyczyźnie przynoszącemu ozdobę. Ten Jemu niegdyś służenia tref, za największą dla siebie szczęśliwość poczytuę: y oświadczam się razem, że Łask Jego pamięci żaden nie zetrze czas z umysłu: Wdzięczności tey wyznanie Księgi tey moiey zapisem czynię, y wieczne ieyże mieć chcę świadectwo.

X. JAN BIELSKI Sij.

(a) Vol. Leg. t. 3. ff. 31. 184 (b) Niesiecki w Koronie t. 3. (c) Sulikowski o herbie Nowina tak zawiera: Cum quo dum rediens victores narro Polonos, Stemma fuit dictum læta Novina meum (d) Niesiecki L. e.

PRZEMOWA DO CZYTELNIKA.

Z Obowiązku swojego Szkoły Krasnomowskiej Nauczyciel, Młodź Szlachetną sobie y swoiey pracy, a dozorowi powierzoną w tych naukach, y tymże ich podawania sposobem, powinien doskonalić, przez ktoreby nauki w szczęśliwy ieden podawane sposob, przyszłego w Ojczyźnie Mowcy pomyslnie y Jeyże nadzieiom wystarczające założył początki w ichże samych Osobach. To jest, żeby Polska Szlachetna Młodź z cienia Szkół na widok publicznych zabaw tak usposobiona wychodziła, iżby, day Boże wszyscy, na Seymnikach y Seymach, publicznych y sobnych obradach, w domu y u postronnych, pod czas pokoju lub wojny, zdolnemi byli do wspierania Krolestwa zbawienną swą radą, y do zdobienia iegoż wytworną swą wymową. Ze zaś zamierzeń tych y przedsięwziętey uczenia pracy wyznaczonego celu żaden dosiągnąć nie może, krom wiadomości Ojczyzny swoiey Ziemi rozległości, podziału, granic, rządu, dzieiow

ow przednieyszych, urzędow, zwyczajow,
praw, y całego Krolestwa kształtu: Dla czego
więtę chęcią pomnożenia pożądanego przez
wszystkich nauk wytworu, krotkie szkolney
prześwietney Młodzi wszystkiego tego zebra-
nie przed oczy wystawić unyśliłem, y pracą
moję kilkunastoletniego Młodzi teyże w Kra-
kowie ćwiczenia w potomne przeciągnąć
czas y, po tychże prac zakończeniu co też rze-
czą pełnię. I lubo zacni już prawa publi-
cznego Pisarze, już Dzieiopisowcie, Kro-
nikarze, y Czaśo-pisarze nasi, rzeczy tych,
lubo nie wszystkich każdy, przedemną zоста-
wili opis, że mi się iednak po wielu Księgach
rozrzucona być zdaie ta wiadomość, a do tego
od niektórych ięzykiem nie oyczystym poda-
na, ktorego z kolebki samey wyniesiona umie-
jętność łatwieysze wszystkiego sprawiue prze-
niknienie, a nad to rostopnym Rodzicom
chęcym się zatrudnić swych Synow sprawie-
dliwym dozorem do zawzięcia miary szkol-
nego ich postępku w przyzwoitych Polakowi
naukach, ułatwia sposob: Dla czego nienaru-
szoną pracom znamienitym tamtych zacho-
wując chwałę, y owfzem się przyznawając, że
im, moiey tey szkołom postugi, część wielką
winien, albo ile pierwiastkowym zrzodłom,
albo

albo ile wiernym potokom do swych zrzodeł
prowadzącym, osądziłem tak u siebie, że czę-
ścią przeniesieniem rzeczy przez nie opisa-
nych, częścią przydatkiem nowych, y zka-
d inąd wyczerpniętych, a wszystkich w swoim
rodowitym polskim ięzyku podanych, uczy-
nię pomocną tę Oyczyźnie mojej przysługę,
że Szlachetna Młodź od zabaw szkoły do
spraw pospolitych iakożkolwiek usposobiona
wychodzić będzie, a nie dopiero pytać się o t-
ręże, gdy czas potyczki. Takowy zaś w pisa-
niu moim zachowam porządek: Nayprzod opo-
wiem o początku Polski, Nazwisku, Herbie, po-
dziale, rozszerzeniu Ziem, zawoioowaniu no-
wych Krain, lub utracie dawnych, Rządzie
Polski y tego rządu trybie y odmianach. Pó-
tym o Krolach Polskich, iuż w powszechno-
ści, iuż w szczegulności, y o przednieyszych
pod niemiż dzieiach, iako też o prawach y
władzy, Krola, Krolowy, Potomstwa, Nay-
iasnieyszych: Daley o stanach Rzeczypospo-
litey: O Senacie y Rycerstwie, o Urzędach
Koronnych y Litewskich, Woiewodzkich
Ziemskich y grodowych, y innych iuż woy-
skowych, iuż pokoioowych. Na koniec o po-
spolitych Seymikow y Seymow, związkow,
Rad wielkich, Rad Senatu, Skarbu, Trybu-
nału,

hale, Sądow, Zabawach, o pokojach y woj-
nie, o podatkach, żupach srebrnych y solnych,
Minnicach, o Wiary Katolickiej początku,
wzrostach, przez wprowadzone różne Zako-
ny, Akademie y Szkoły, ieyże ozdobach, a przez
teyże wiary różnemi Kacerstwy, gdzieś pod
które czasy zplugawieniach, w dwu tomikach
czterema Xiegami mowić się będzie. Po-
błogostaw Boże pracy moiej y Czytelnika
pilności, który niech wie, że się to pisze ku
nauce Młodzi szkolney, a nie dla tych, którzy
zaprzagnieni dawno, w publicznych prac dla
Ojczyzny dobra iarzmo, pouczają innych są
zdolnemi, a nie dopiero brać naukę.

TOMU

T O M U
PIERWSZEGO
K S I E G A
PIERWSZA
O KROLESTWIE Polskim,
podziale y rządzie Jęgo.

Księga ta z trzech następujących złoży się części: Pierwsza z tych: Polski początek, Starożytność, Nazwisko, Herb, granice, obfitość y zyzność Kraiu, znaczniejsze, gory, rzeki, ieziora, sławy, zródła, morza, lasy, i w nich drzewa, podział na koniec na Woiewodztwa y Ziemie wytłomaczy. Druga każdego w szczególności Woiewodztwa y Ziemi opis krotki poda. Trzecia o rządzie Polski y rządu tego odmianach y trybie, iako też o Ziemiach do których Polska prawo ma naywyższe, uwiadomi. Równie y o innych utraconych y odpadłych od Polski nauczy.

X 2 X

K S I E G I

P I E R W S Z E Y

C Z Ę S C

P I E R W S Z A

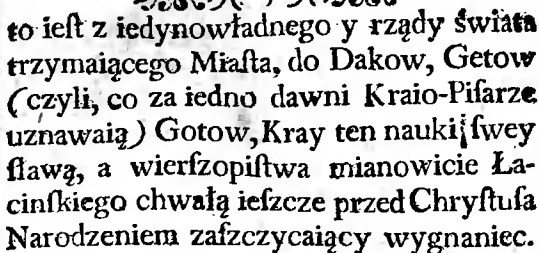
*C*zęść ta o Przodkach Polski, ich ro-
dzaju starożytnym, osiadłościach pier-
wszych, o początku nazwiska Polski, o Her-
bie, o granicach Polski dawnych y terazniey-
szych: o szerokości Kraiu, iako też y długo-
ści, o iegoż zyzności, o gorach, rzekach, ie-
ziorach, stawach, zrzodłach, morzach, la-
sach, y znajdujących się w nich drzew prze-
dnieyszych gatunkach, podziela na koniec Pol-
ski, przez tyleż rozdziałow nauczay.

ROZDZIAŁ I.

*J*akie Polski początki, y która ley
Przodków starożytność?

Polska nasza Sarmacyi częścią iest, y
Narod nasz z Sarmackich iednym.
Ani się utrzymać może zdanie niektórych
Pisa-

Pisarzy, rozciągających granice Niemiec aż do Wisły. Dopieroż Karyona kładącego Niemce między Nieprem a Dunajem rzekami, nad brzegiem Euxynu gdzie rzeki te wpadaią w toż morze. Ponieważ iako gruntownie y mądrze Sarnicki wywodzi (a) Sarmacki kray z tey strony od Niemiec graniczył Elbą, y owszem Babilońskich dzieiow Starożytni Pisarze Sarmacyi Europeyskiey granice rozciągają daley, wymierzając ie Dunajem y Renem rzekami, z tam tey zaś strony Nieprem. Zkąd iako Owidyusz część tę Euxynu którą leży między uściem rzek Niepru y Dunaju morzem Sarmackim nazywa, tak Ptolomeusz część tę Oceanu, która leży między uściem Wisły y Elby rzek, Morzem Sarmackim zowie, y to wszystko co między dwiema temi morzami, y co od południa gor się Sarmackich dotyka, Sarmacyą dawną iest. Dopieroż że Polacy nie od Scytow swego rodu początek biorą przeciw Kronikarzom niektórym, mocne dowody przywodzi Sarnicki. I toż samo rownie, ukazuje się z Tacyta, od kto-

Z Ciebie się Rzymie piękny zbior ludu y Męży
Smieie, ani się lęka zachodnich oręzy.

(a) Sarnicki lib. 3. Annal. Pol. c. 8, 9, 10, 12, Lib: 4. c 5. y na welumieyscach (b) Genesis 10. v. 26. (c) Annal. Polen: Lib. 3. c. 9. y rownie w innych y Xiegach y rozdziałach

O Sarmackich Narodow rozliczności y dzieł stawie.

S Armacya rod swoy tak starożytny od
Assarmota ukazująca, tak prawie ia-
ko Affyrycykowie od Assura, Chana-
neyczykowie od Chanaana Joczynikowie
od Janusa, Tudefkonowie czyli Niemcy
od Tuiskona, Cymbrowie od Gomera Na-

rody inne od innych swoje szczytą pochodzenie. I Sarmacya też tak obszerny Kraie od swoich początkow dziedzicząca narozmaite się podzielała narody, ktorych gniazda społeczność, lubo kroy sukni, mowy podobieństwo, rządu spokoynego y woiowania sposoby rowne dosyć iawnie ukazują; Atoli do różnych między sobą związkow przyjaźni, lub przeciwnych sobie spiskow, y wzajemnych od siebie odpisywań przyczyną y była, y iest zupełnego przyrodzenia człowieka własność, swary y rozterki szczypiąca nawet y między rodzeństwem. Wszakże chwalebne zwycięztwo przez Goty czyli Gety, Wandale, Sławy, Winidy, Henety y z niemni ztowarzyszone Narody otrzymanych po Europie całe, y aż do Afryki przeniesionych Sarmackiemu się należy Narodowi, lubo w ich towarzystwo przypuszczona być może część iaka sąsiedzkich Narodow, spólną z Sarmatami przeciwko Rzymianom domagającym się panowania świata, przed się biorąca obronę. Dodaje tu Sarnicki (a) że gdy Wandalow

wie

wie w roku 382 wyciągneli z swego Kraiu, w cudzy, pod Modygilem swym Krolem, idąc za przykładem rodaków swoich Gotthow (z Getow ci tak nazwani od Niemcow Turyńczykow wraz z niemiedącymi w wojsku (b) ktorych ciż Getowie pod Ermanarychem Krolem od Jornanda Alexandrowi wielkiemu przyrownanym, zwoiowali) nowych ziem y osiadłości dla siebie szukać zaczęli, tedy przerzeczone Wandalow dziedziny Longobardowie pod Wodzami Iboreą y Alonem z wyspy Skandya nazwaney wypadzły, osiedli: Jako też sąsiedzkie inne Narody w tym od Gotthow, Winidow y Wandalow Sarmackiego rodu ludzi, nowych Kraiow posiadaniu, nastąpiły na ich osiadłości, nie iako dziedzicy ich, ale iako w cudze zdawna Sarmackie ziemie przychodniowie. Na czego wszystkiego ztwierdzenie w Sarnickiego rocznych dzieiach, a w pierwszych osobliwie iego Xiegach mocne y iasne dowody znajdziez, z ktorych się też utwierdzisz w następujących rozumieniach Narodu naszego

go zatrzymujących chwałę, przeciwko wszelkiej wątpliwości, którą niektórych pifarzy nam zazdrośne sobie podehlebnie sprawuie pioro: Nayprzód że od Affar motha pochodzimy, (c) Potym że Kraie te które prowadzą linią od uyscia Dnie stru, a iako Pliniusz świadczy od uyscia rzeki Dunaiu (ktorego też wyspę trzecią Calostomon nazwaną, Sarmacką on zowie) w morze Euxyńskie (d) przez rog gor Sarmackich Bieszezady Tatry nazwanych do zródła wisły, a z tamtąd przez osiadłości, Gotthow, Offlow, Buryuszow, ku gorom Czeskim, które Dio Wandalskiemi zowie, gdzie rzeka Elba początek bierze z tey strony, aż do uyscia teyz Elby rzeki w morza Niemieckie y Sarmackie, tam się wraz z sobą ztykające, Kraie te mowią wszystkie Sarmacyą są dawną. (d) Potrzecie że Getowie, Dacy Goto wie, Gepidowie, Wandalowie, Winidowie Henetowie Sorabi Sarmatami byli (e) iako też Illyrykanie y Cymbrowie (f) a zatym że chwała zwycięztw przez Narody tę nad Rzymianami odebranych y fzeroko

ROZDZIAŁ III.

*Ktory nazwiska Sławinow czyli
Słowakow, początek?*

TEgo tedy tak fzeroko, y tak staroda-
wnie z tym po Europie, Azyi y A-
fryce zwycięztw rozniesieniem panujące-
go Sarmackiego narodu częścią Szlache-
tnieyszą są Polacy. Ponieważ zaś mię-
fzkańców po nad wistą, Wyflogotami,
niby wyższemi Gotami, Wandalami albo
też bez ograniczenia Sarmatami dawnieysfi
Pisarze zowią, osiadłość sama Kraiu tego
przez Polaki ukazuje, (a) że tryumfy tam-
tych y sława, ktora też podobno Naro-
dom tymże Sławakow czyli Sławinow
około wieku fzoftego przywłaſzczylá i-
mię, im się naysprawiedliwiey należy. Lu-
bo co się Sławow Sławinow, Sławaków,
czyli Słowakow nazwiska tycze; Marcin
Bielski dawnieyfze to być mieni y z Kro-
nik Duńskich y Szwedzkich w czasach
Narodzenia Pana iuż znaiome być świa-
tu ukazuje, ktore o potyczce z Słowaka-
mi

to, w którym związku że nayprzedniey-
szym był Náród nasz, dla czego, też chwa-
łę dzieł Sławinskiich czyli Słowiańskich,
ile naybardziej do siebie należącą Monar-
chowie Polscy y przednieysi Narodu te-
go Rycerze zachowuiąc, przybierali Imio-
na; Bolesławow, Wacławow, Władysła-
wow, Zelisławow, Iarosławow, Mirosła-
wow, Przybysławow; Tych Słowakow
część (mowi Blondus) do Dalmacyi się
y Illyryku wrocila, w roku 594. Ktorzy
zaś pozostali Czechami się y Polákami ná-
zwali: Zawroconych zaś do Dálmacyi y
Illyryku, (d) dzieiopsis u tegoż dodaie in-
ny, nie Sławami, ale Skławami názwali
Grecy,, co z ich ięzyká wykładu niewol-
nika znaczy, iakoż do ich panowania
przyłączeni długo pod ichże iarzinem zo-
stawali.

(a) *Cromerus lib. 1.* (b) *Sarnicki
Annal: Pol: l. 4. c. 5. § 13.* (c) *Idem Ibid: l.
4. c. 22. § 13.* (d) *Idem Ibid: Lib: 4.
c. 23.*

ROZDZIAŁ IV

Który Polski y Polakow nazwi-
ska pizczatek?

I Mienia Polaków początek różni różnie wywodzą, y iegoż starożytności czasy nie iedne ciż kładą. Pieśń Kościelna o sło wa łacińskiego *Polus* nazwiska tego po-
czątek naznacza: *verax nomine eloquatur* *polo Polonia*: tak iak Hesperia, imię swo-
ie od gwiazdy *Hesperus* nazwaney bierze. I ci co zdanie toż utrzymują, mienią, że Karol Wielki imieniem tym ozdobił Pół-
skę: (*a*) Drudzy iako świadczy Sarnicki (*b*) od Miasta Pola nazwanego z ktorego Lech Monarcha nasz pocho-
dzić má, iakoby ten imię toż, w nasze Sar-
máckie Kraie wniósł z sobą. Niektorzy od pol, że Polska w rowninách leży, kto-
re też mieysc położenia, Podgorzan, Go-
ralow, Podłaśian, Zalaśian, Pomorzan, Po-
dolan, nazwiskom początki dały (*c*) In-
ni iako Kromer (*d*) Polaków niby Pola-
chow, to iest po Lechu zstępujących mieć-
chcą.

ohcą. Są, którzy Polaków imienia początek ten kładą, że gdy Przodkowie nasi pod Mieczyflawem przyimowali Wiarę Świętą Katolicką, y do Chrztu Świętego gromadami przysiępowali, tych, którzy Chrztu S. przyięli, od polania wodą polanemi, a z czasem Polakami nazwali inni. Lengnich w mądrych swojey rozprawie o początkach Polski; nazwiską tego wyprowadza początek od Łazow, ludzi Narodu Sarmackiego, których też Narod w osady nasze wprowadzony być rozumie y sposobem wierszopiskim Łazow Narodu imię w Monarchy Lecha nazwisko przerobione. Hartnoch zaś lubo imienia tego starożytności ani od Peleka Patriarchy o którym w piśmie S. (e) Semowego Praprawnuka; ani od Polaka Krola który podług świadectwa Dzieiopisa Strabona (f) z Mitrydatem Krolew bitwy ztaczał, nie wywodzi, Nazwisko to jednak dawnieysze od Lecha być sądzi, y przez Bulanow u Ptolomeusza wspomnianych, których tenże nad Wisłą osiadłość kładzie, (g) Polaków rozumianych
mieć

mieć chce: Jako też Wippo Dzieiopis dawny, iuż nas Bolanos, iuż Bolanios, nazywa. W sporze tym Dzieiopisarskim, w którym wyroku rozsądnego kłaść niepozwala Przodków naszych ręka do oręża przywykła, nie do pióra, myśli załatnowmy ciekawość.

(a) *Hartnoch de Republ. Pol. Lib. 1. c. 2.* (b) *Lib. 1. c. 12.* (c) *Długosz L. 1. f. 22* (d) *Kromer* (e) *Genesys 9 & 10.* (f) *Sarnicki Annal. Pol. L. 4. c. 5. n. 1.* [g] *Hartnoch de Republ. Pol. lib. 1. c. 2.*

ROZDZIAŁ V.

*Który iest Herb Polski? y nadania
iego który początek?*

Polska w Herbie używa Orła białego w Koronie głową w bok prawy tarczy skierowaną, w pysku otwartym, ięzyk wywieszony, nogi y skrzydła rozciągnięte w polu czerwonym, na pierśiach tarczy, ná ktorey Herb Krola Polskiego na ten czas panującego własny. (a) Początek herbu

krzeł Polski wyobrażeniem jest Rzymskie-
go, tylko mu znać Koronę w ten czas
przydano, kiedy też nią y Polska jest ucz-
czona. *Okolski, Niesiecki.*

ROZDZIAŁ IV

Polskiego Krolestwa ktore sa granice.

Krolestwo Polskie obszerniey niekie-
dyś rozciągało granice swoie. Bo-
lesław Chrobry to jest Krzepki nazwany,
Bolesława trzeciego Xiążęcia Czeskiego
zwoiowawszy, Czechy y Morawę przy-
łączył do Polski; Jarosławia Xiążęcia Ru-
skiego zbiwszy, granice Polskie aż do Nie-
pru przeciągnął, gdzie trzy słupy wielkie
zelazne w rzece Nieprze, aby tam były
zamierzone granice Polskie, postawił. Roz-
szerzywszy potym zwycięztwa swoie aż
do Elby nad rzeką Salą czyli Soławą, kto-
ra Saxonią dzieli, także z żelaza słupy wy-
robione, znak granicy polskiej, położył:
Daley Kaszuby, Pomorzany y Prussy do
posłuszeństwa przymusiwszy, w śródku
rzeki Ossa nazwaney (rzeka ta wypada z

W szereg od Gór Karkackich ku morza Bałtyckiego części Sinus Livonicus nazwanej, na mil Niemieckich 200. Królestwo to oprócz Kurlandyi, Inflant, Prus Xiążęcych niegdyś prawem Kurfiurstzowskiem należących do Polski, liczy Miast miasteczek y wsi przeszło 100000.

ROZDZIAŁ VII.

O żyzności y obfitości Kraju Polskiego!

Obfituie Polska w zboża wszelakie y nłmi nie tylo Sąsiedzkie żywi Kraie, ale też odlegleyszym Krainow morzem dostarcza żywności. Naładowanych zbożem kilka tysięcy statkow corocznie do portu Gdańskiego przychodzi z Polski. Rzeczyński z doświadczenia twierdzi, że niekiedy 5000 szkut zbożami ładownych polska Gdańskowi przystawiała: to jest Przystawiała Polska Gdańskowi wistą łasztow niekiedy 365000. Łaszt zaś zawiera korcy 60y że lata inne pominę w roku 1697. łaszt żyta płacony był po złotych Pruskich 326, przynicy po złotych Pruskich 480. Przy-

stawiać zaś ledwie trzecia Polski część
 zboża Gdańskowi może, dla odległości od
 rzek. Tyleż prawie do Krolewca y Rygi
 przystawia Litwa; Wielko Polska, Śląsk y
 Brandenburgią, Kray ludny á piaszczysty y
 nieurodzayny, opatruie: Czaſy teraźniej-
 ſze widziały Kraiow. Wielko Polskich ob-
 ſitość, gdy dwa prawie Woiewodztwa Po-
 znańskie y Kalifskie wystarczały do kilku-
 letniego ſzaſunku żywności Roſſyiſkim y
 Pruſkim Woyskom. Bydła ſtada tak li-
 czne żywi, że krom domowey potrzeby
 na Śląsk y pogranicza wiele go ſzaſuie:
 Beckiermeyn w ſamym Śląsku przedanych
 roku iednego wołow 80000 naliczył: ko-
 ni także na iednym iarmarku Jarosławſkim
 Starowolſki kładzie 20000, á wołow tam
 że 40000. Wielka Polska oſobliwie ob-
 ſituie w owce, iż ledwie nie każdy fol-
 wark tyſiącami ich rachuje. Zawiera tak-
 że zwierza różnego rodzaju y ptaſtwa,
 ſławy, rzeki, ieziora, rozmaitych ryb peł-
 ne. Paſieki, Sady, Ogrody włoſkie, Mi-
 nerały, Zupy ſolne, zioła lekarſkie, huty,
 rudy, hamernie, laſy ſolnowe, dębowe,
 buko-

bukowe. Niegdyś w Krakowskim, Sandomirskim, Woiewodztwach, w Prusiech pod Toruniem, Chełmnem, Elblągiem, Malborkiem: w Wielkiej Polsce pod Poznaniem, na Rusi pod Lwowem, winnice Polacy mieli. Jakoż zaszczerpione niedawno w Goślinie w Bledzowie y indziej ukazują, że niedostatek ten winnic nie pochodzi z niepłodności ziemi, ale z zaniedbania pracy. Nie zbywa Polscena na gorach, z których rozmaitego gatunku, marmury ręka rzemieślnicza wyprowadza, a z Jłkujskich gor niegdyś y frebro; czytaj któżkolwiek ciekawości dogodzić chce! Rzączyńskiego Historiæ naturalis curiosæ tractatus: 1. sect: 2, 3, 9, 5. tract: 2. sect. 1. tract: 10. sect. 2.

ROZDZIAŁ VIII.

O Gorach przedniejszych Polski.

Polskę lubo nazwiska iey początek od
rownin y pol y zwykłego Polakom w
nich polowania (a) niektorzy kładą wy-
sokie z niektórych stron otaczają gory, &

w. ŝrzodku iey widzieć ŝię daia niektore,
 albo w niejakim ŝwoim od granic Polski
 uŝunieniu. Z pierwŝzych gatunku ŝa
 Tatry, ktore od Wołoŝczyzny, Siedmi-
 grodu Węgier y Śląska dzielą Polskę. Na
 Ruŝi ciągnąc, Beŝkiędu y Krępaka gor,
 znakomitŝe imię biorą. Niegdzie rozle-
 głoŝcią ŝwoią doŝiagaia, lub Kraiu blisko-
 ŝcią przytykaia ŝię do gor Wawel, Koniur-
 ŝa, Tyniec, Baba, Dziewka, Jawornik,
 Skrzeczno, Sadnik, Sucha, Soła, Zarno-
 wica, Ofŝobita, Goleŝch, Liwocz, Mukow,
 Chęciny, Rabŝtyn, Pelczyŝka, Paŝierbiec:
 z ktorych iedne drogich kamieni, kru-
 ŝczow, złota y ŝrebra ŝa, pełne. Drugie
 wod lekarŝkich, y przedziwne ŝkutki spra-
 wuiących zawieraią zrzodła, y na ŝamych
 gor wierzchołkach doŝć obŝzerne ieżiora.
 Inne obŝituią w zioła zdrowiu ludzkiemu,
 iakie rodzi Baba, nader pomocne. Nie-
 ktore rzek rozlicznych y wielkich, zrzod-
 łami ŝa, wŝyŝtkie zaŝ prawie marmur y
 cioŝowe kamienie z ŝiebie ŝfafuią: a gor
 tych znakomitŝą część, Sarmackiem
 zowie ŝlarożytnoŝć. W Sandomirŝkim
 Woie-

Woiewodztwie Świętokrzyżka, tak teraz nazwana gora, dla złożoney tam Krzyża Chrystuśowego czaſtki w Kościele WW. XX. Benedyktynow, pamiętnieyſza, z kto-rey na mil piętnaſcie pod chwilę pogo-dną widać Krainy rozłożone, y ktora wy-lokoſcią ſwoią pierwſze powietrza prze-chodzi połozenie. Jaſno-gorſka takżę, czy-li Czeſtochowſka, cudami przy obrazie Matki Bożey przez Łukaſza S. malowa-nym ſławna w Woiewodztwie Sieradzkim. Kobryn, Chełm, Krzemieniec, Halicz, Ły-ſa Gora, Potylic, gory ukazuje Ruś: Chełm, Rzerzuchowe, Turzą, Zyrkow, Giec y innych wiele Wielkopolska, a z tych niektore oſadzone zamkami, wſzy-ſkie iuż okazałoſcią zwierzchnią, iuż ſkarbami wewnętrznemi pomnażające o-zdoby Kraiu. Czytay Długoſza Lib. I. f. 31 ad 35 y ieżeli cię ciekawość wiedzie do ſzperania w tajemnicach gor tychże, przeyrzyi Rzeczyńſkiego Hiſtorię natu-ralis curioſæ tractarum 3. ſeēt. I. & 2.

(a) Cromerus Lib. pr. de situ
Polon:

ROZDZIAŁ IX.

O rzekach znamienitzych Polski.

Rzek znamienitzych Polski, siedm rachu-
ie i. Długosz. W tych porządku przodek
trzymá Wiśła, Łacinnikom dawniey, Van-
dalus nazwana, czyli, iak niektorzy rozu-
mieią, od Wandy Monarchini Polskiej
Corki Krakusa, która obrządkiem bałwo-
chwałskim, panieństwa swoiego, swoim
głupie mniemanym Bogom, w niey się to-
piąc, uczyniła ofiarę. Czyli od dawne-
go Przodkow naszych Wandalow narodu,
ktorzy po nad Wiśłą swoię osiadłość mie-
li. Rzeka ta w Słazku początek bierze, y
płynie przez Woiewodztwa: Krakowskie,
Sendomirskie, Lubelskie, Mazowieckie,
Brzeskie Kujawskie, Płockie, Inowrocla-
wskie, Chełmińskie, Malborskie, Pomor-
skie, y na ośmdziesiąt przeszło rzek in-
nych, iuż większych (z ktorych San,
Wieprz, Bug do żeglugt statkom są otwar-
te) iuż mnieyzych zebrawszy w siebie,
wpada w morze Bałtyckie pod Gdańskiem,
y czy-

y czyni ład, do ktorego zawilaiące okrę-
ty zprowadzonemi towarami z całego
Świata opatruią Polskę, y z niey wywo-
żonemi wzajem opatrywana Europa: O
czym też u Sarnickiego, Rymotworca Ła-
ciński.

*Sed quondam Gedanum Gotthorfi nomina dictū
Hincq; sinus Gotanus nomina clarus habet.*

Rzeką ta niegdyś od Torunia cho-
dziły okręty Kupieckie: Poławiaią się w
niey, Jęsiotry, Sumy, Karpie, Łosofie. 2.
Wartę, w rzek porządku od Długosza wy-
technionych policzam drugą. Zrzodło
Warty w Xięstwie Siewierskim w Woie-
wodztwie Krakowskim; potok ma warta
przez Sierądzkie, Kaliskie, Poznańskie Wo-
jewództwa, y statki pomnieysze nosi: U-
chwały Seymow różnych, rzekę tę, ku że-
gludze większych statkow, z umiarkowa-
niem cel, w Sąhiedzkich przez ktore pły-
nie Kraiach, zgotowaną mieć każą: z
przepisem zniesienia iazow obostrzonym y
rozszerzonym uchwałą Seymu 15. 63. f. 45.
wyrażonym. Rzeka ta wpada w Odrę w
Margrabstwie Brandeburskim, pod Kistry-

nem

mem. Poławiaią się w niej: Certy, Barwany, Sandacze, Węgorze, Szczupaki.
 III. Z wytkniętych przez Długosza rzek większych, Dniestr kładę: Wypada ten z gor Bieszcządu, y Podole od Wołoszczyzny dzieląc, wpadą w czarne morze.
 IV. Do tychże rzek większych Długosz zalicza Bug: Zrządło ma nie daleko Oleśka na Rusi, zpadek przez Woiewodztwa Bełskie, Ruskie, tą stroną, która się ziemi Chełmskiey zawiera granicą, Brzeskie, Litewskie, Mazowieckie, łączy się z Narwą, y w Wisłę razem wpada pod Nowym dworem, służy do żeglugi Kraiom które oblewa.
 V. Tuż zalicza Niemen, rzeka tą początek bierze za Mohylowem nie daleko Zycia w Woiewodztwie Nowogrodzkim, wpada w Haff który się pod Memlem z morzem Bałtyckim łączy: służy do żeglugi, ale korytem tak krętym płynie, że płynący statkami, po iednodzienney żegludze z przeszłonocnego ogniska brać ogień mogą.
 VI. Dniepr w tychże się rzek większych szeregu kładzie, poczyną się w Moskwie niedaleko wsi Dnepersko nazwaney, y po
 wię-

większey części dzieląc Ruś Polską od Moskiewskiey wpada w morze czarne: jest rybny, osobliwie Wyzy y Bieluchy. w nim się poławiają. VII. Drugą w porządku rzek większych Polskich Odrę kładzie Długosz, która lubo wiele naszych rzek w siebie zbiera, z Śląskiem odpadła od Polski. Wszakże procz wyliczonych tych rzek ieszcze w porządku znamienitszych liczyć się mogą następujące. 1. Boh: źródło ten ma w jeziorze na granicach Podola, wpada w Dniepr niedaleko czarnego morza, 2. Dzwina: źródło ma w jeziorze Sółicz, albo iak Meyerbek twierdzi, Dwina: płynie przez Litwę y Inflanty, (a) którym do żeglugi służy, wpada w morze Bałtyckie pod Rygą. 3. Dunaiec z gor Sarmacki wypada, a pod Opatowcem w Wiśle ma swoje uyscie. 4. Motława: źródło ma pod Grabinem, uyscie przy Gdańsku, którego spikrze oblewa y towarow spuszczeniu do morza, lub zprowadzeniu z niegoż, służy. 5. Prut, który z gor Sarmackich wypada, a uyscie w Dunaju znajduje. 6. San: ten z gor Beskiedzkich

z kiedzkich wypływa, wpada w wisłę nie daleko Sandomirza. 7. Wieprz, początek ten swoje ma z ieziora, wieprzowe, nazwałnego w Belzkiem, wpada w wisłę nie daleko Słężycy w Sandomirskim: Statki nim iako y Sanem chodzą. Jest w Polsce innych rzek niemala liczba, y dość znacznych, z których iedne do zarybienia stawow, drugie służy, Hamerntom, Papierniom Foliuszom, Tartakom, młynom, spuszczaniem drzewa y trątew, lub pomnieyszych łodzi: z liczby tych są Brda, w minogi y łosośie połowna: Drwęca, Noteć, Narew, Prośna, Prypęc, Pilca, y inne. Uchwały Seymowe (c) rzeki wolne y otworzone do żeglugi następujące mieć chcą: Wisłę, Niepr, Stryi, Styr, Narew, Dunaiec, Bug, Wieprz, Tyśmienice, San, Brdę, Nidę, Prośnę, Noteć (d) Wiskokę (e); Niewiążę (f) Pilcę (g) Wilią, (h) Ropę, (i) Redę. Z rzek polskich ciekawością znamienitsze, są: Ośa Bolesława Chrobrego Gades, czyli słupy granicznemi znaczą Dłubnia potym y Szreniawa, Koryto, którym płyną wod obfitością zawsze równie
napel-

napelniające; y ani upałem nie zmniejszy-
 łzone nigdy, ani tęgością zimy zatrzyma-
 ne w biegu: Dłubni zrzódło pod Jangro-
 dem uyscie, pod Mogiłą w Krakowskim,
 Szreniawy zaś zrzódło we wsi Wierzcho-
 wiska, uyscie blisko miasteczka Kofzy-
 czyczki nazwanego. Nárew iefzcze tym
 sławny że gádziny wszystkie, gdy iego
 wod zarwą, zabiaa. Początek on bierze
 pod Sloninem w Litwie, a koniec pod
 nowym dworem w Małofzech w Wiśle,
 z którą wod swoich potoki czarnoczy-
 ste w społeczności koryta piaszczystey
 Wisły, mil kilka pędzi: Z źrzodła także
 pod Moskórzowem wsią wypadający Ni-
 da, otwartym Kray nieiaki Korytem prze-
 chodząc, w podziemny wpada potok, y
 znowu blisko Dzierzkowa wsi wypadá-
 iąc otworzyście, uyscie swoje pod Kor-
 czynem blisko wsi, Grodniki, znayduie
 w Wiśle. Czytay Długosza Lib. i. a fol:
 10. Rzeczyńskiego Historiæ naturalis cu-
 riosæ tract: 15. sect. i.

(a) *Na Seymach miąnych 1557. f. II. 1565.
 1589. f. 523. 1598. f. 693. 1611. f. 32. 1616. f. 9.*

(b)

(b) *Seymu mianego* 1598. f. 699. (c) 1598
f. 693. (d) 1589. f. 542. 1631 f. 41. (e) 1581
f. 381. (f) 1589. f. 524. (g) 1607. f. 866. 1631
f. 21. (h) 1613. f. 9. (i) 1667. f. 21.

ROZDZIAŁ X.

O jeziorach przednieyszch Polski.

Polską wieziora nie skapá, z liczby tych;
obfzernieyszé álbo téż ciekawością
známienitsze są té. 1. Święte pod Gnie-
znem, Iowisza, Marśa, (a) którego Przod-
kowie nasi bałwochwalcy nazywáli Ledą,
Plutona, ktorćmu Nya, Cerery, ktorey;
Marzany; Wenery, ktorey Dzidzilia, Dy-
any, ktorey Dziewany, dawali ciż nazwi-
sko, posągów zatopieniem sławne. Sle-
sińskie, Powidzkie, Pobiedziskie, Lubsto-
wskie, Kurnickie, Zninckie, Sierakowskie;
Lubstoskie y innych wiele Wielko Pol-
ska liczy, y w nich dostatek wszelakiego
rodzaju ryb zayduie. Lubikowskie ie-
zioro ma mieć tę osobliwość, że przed
Świętem Bożego Narodzenia, choćby nay-
tęższe pánowały mrozy, gruntownie ni-
gdy

gdy nie stawa, mroz go zaś, choć wol-
nieyszy, po święcie tegoż Narodzenia Bo-
żego w lody ustała. 2. W Kuiawach Go-
pło ieżioro na mil pięć długie, na puł
mili szerokie, pamiętne jest podług pospo-
litego Naszych Dzieciopisow świadectwa,
okrutnego Popiela zgubą: wypada z nie-
go Notez rzeka, 3. W Chełmińskiej zie-
mi Ruskiego Woiewodztwa, ieżioro Swi-
tach mil dwie długie, milę iedną szerokie,
lefcze tak tłuste rodzi, że tłuszczem ich
naczynia napełniaią: w Kwietniu y Maiu
czerni człowiecze ciało woda tego ieżio-
ra, tak dalece, że inną wodą ztrudna y nie
zaraz oczyszczone być może. 4. W Beł-
zkim Woiewodztwie ieżioro Krynice na-
zwane, lub Brzymice puł mili długie, we
dwa, á czasem we trzy lata, w przyległą
skalistą górę z wodami ustępuie, y w ten
czas tylko do połowu ryb mieysce czyni,
Janych czasow przez głębokość zbytnią,
fecią y niewodem niezbrodzone. 5. Ma-
zofze, Prussy obfituią w ieżiora liczne, á z
nich niektore na mil sześć rozległe: Z
liczby tych, Charzykowe ieżioro zawiera

trzydzieścirodzaiow ryb. 6. Pod Kamien-
 ną mil kilka od Krakowa znayduie się ie-
 zioro głębokości dziwney, w które, wrzu-
 cone drzewo, żartkością biegu wielką
 pożera woda, a po czasie nieso przedlu-
 żonym też żartkością potoku, wyrzuca.
 7. Miałam wiele: Są w Polsce takowe ie-
 ziora z których przez tajemne wod poni-
 ki, o mil kilka, do innych iezier przecho-
 dzą ryby. Czytay Długosza lib. I. a fol. 23
 in Corpore. Rzeczyńskiego Histor. Natur:
 Curioſae trar. 5. ſećt. 2.

Procz iezior, z których woda nie
 uſtępuje, ma Polska dla zaſadzania, wzro-
 ſtu, y pewnego pólwu ryb, ſławy, gdzie
 ſię z deſzczowych potokow, lub pomniey-
 ſzych rzek zgromadzona woda ſłuzami
 zatrzymuie, a zaſ upuſtami odbiega, y czy-
 ni łatwe, w krotkim, lat trzech lub czte-
 rech czasie, ryb pomnożenie, y ich mno-
 ſtwa zagarnienie: Z tych przednieyſze ſą:
 W Wielkiey Polsce Krotoszyńskie, Przy-
 godzkie karpiami ſławne. Na Ruſi, Ko-
 marnickie, Tarnopolskie, Grodeckie, Kle-
 wanſkie, Zaſławskie, Lachowickie. Zgo-
 ła,

ła, rzadka więc widziana być może, w
któreyby choć przymnięszty staw nie był
widziany, ku Dziedzicą wygodzie y po-
żytkom nieporównanym przedaży,

ROZDZIAŁ XI.

O źródłach pamiętniejszych Polski.

DO obłitości Polski należą y rzrodła, rzekom y frumieniom ożywiającym y ochładzającym ziemię, y dziwnych skutkow pełnym wodom dające początek: Z tych przedziwnieysze są. i. W Krakowskim Wolewodztwie znayduie się gora, Przedziwną, nazwana, wonnemi kwiatami y ziołami zdrowemi, iodłami żywicznemi okładzona, we środku ma rzrodło z którego gruntu ziemia wzięta na różnych chorob uleczenie służy. Zdroiu tego wod zapach, balsamicznemu podobny, piącym ie do zdrowia pomocny, ztąd też obywatele Kraiowi długoletnimi są. Zdroy ten pochodnią zapalony pali się niby wodki wyskok, tak iednak, że woda z zdroiu tego w ten czas czerpana,

nimną jest. Płomień jego ugaszony być
 inaczej nie może, tylko młotłą kilkakro-
 tnie uderzony 1 było to, że gdy zapalo-
 nego raz, ugasić zaniedbano, przez po-
 dziemne zarząc się poniki, sprawił trzyle-
 tni pożar, którym przyległy las wytepio-
 ny: Zdroy ten wzbiera lub zmniejszy się
 podług Xiężycy zmniejszan, lub wzrostu.
 Podobnie palące się, y na innych miej-
 scach ukążuią się zrzodła. 2. Znayduie
 się także wiele takowych zdroiow, w kto-
 rych zamoczone drzewa kamienieią, że-
 laza odmieniaią się w miedź: 3. Nie zbywa
 Polscze y ná zrzodłach do lekarskich ką-
 pieli wody flużące szafuiących: iákie są:
 Drużbáckie na Spiżu: Swofszowskie pod
 Krakowem; Turoszowskie, Dębínskie, J-
 wonieckie w Krośieńskim. Na Rusi pod
 Miasieczkiem Tyrawa; Szkło, Stracho-
 cin, wsiemi. W Litwie pod zamkiem
 Birże, y indziej. Czytay Rzeczyńskie-
 go: Hist: Nat: Cur: tract: 4. secc. 1, 2, 3, 8,
 jeżeli ciekawość twoię, obfzerniey y ob-
 ściey w tey mierze ochłodzić pragniesz.

RO.

ROZDZIAŁ XII.

O Morzach Polskich.

DWoygá niekiedyś morza Euxynu y Bałtydy pańowanie trzymała Polska. Odmiana Państw umknęła nieco Euxyn od naszej granicy, lubo nie od rzek, które wpadają w to morze, y służą do sprowadzenia towaru różnego. Morza Bałtyckiego brzegi niektóre podlegają rządowi Polskiemu y najwyższej władzy, ale Narod Polski pokoiu na lądzie miłośnik, y nigdy, chyba przyciśnięty potrzebą obrony ziemi swojej, niezaczynał Woien, nigdzie nowej Stolicy nie chcąc zakładać na morzu, żadnych uzbroionych okrętów nie trzymał na nim, dosyć mając, że sprowadzonym do swoich brzegów, lub z nichże wyprawdzonym towarem, swoy Kray y ozdobił y bogacił, Morze to od Hellespontu Duniskiego y Lubeki Miasta aż w śród Szwecyi y Fillandyi rozciąga się na mil sto pięćdziesiąt. Morze toż Pomorze, Zmudź, y Kurlandją naszą oblewa. Z morza tegoż krom innych zysków ma Polska opatrzenie w ryby, z których rodzaju niezliczo-

nego tę się na brzegach naszych poławia-
ją pod Gdańskiem, Helą, Puckiem, Zar-
wcem y indziej: Bretlingi, Boćiany, Flą-
dry, Pomuchle, Stokfisz, Certy, Sledzie,
Forele, Purpury, Płaszczki, Psy, albo
łak inni zowią cieleśa morskie, Swinie
morskie albo Delfiny. Rzeczyński tract.
6. Sect. 1.

ROZDZIAŁ XIII.

O Lasach Polski.

Polská má lasy nie do swoich tylko wy-
starczające budowań, opału y innych
potrzeb, ale też y odleglejszym Kraiom,
do budowania osobliwie okrętów, szafuie
drzewo. Wielko Polska ma lasy Stęsin-
skie, Murzynowskie, Trzemeszyńskie,
Kurnickie, Mosińskie, Opalenickie, Kro-
tofzyńskie. Mało Polska Nieposomice,
pod Jszą, Odrowążem, Górą świętokrzy-
ską. Ruś y Litwa obszerniey zagęszczo-
ne niegdzie lasami, z których iednak roz-
ległości nowe ludu przychodniego osady
codzień zmniejszają. Drzewa znáydu-
jące

iące się w lasach Polskich są zwyczajnie:
 fze: Brzozy, Dęby, Jodły, Grabiny, Kło-
 ny, Olše, Kruszyny, Sosny, Berberyfły,
 około Perechinská, Słotwiná, Tyśmien-
 czán, na Ruś, Kędrowe, albo iak niekto-
 rzy zowią Cedrowe drzewa. Trześnie,
 Buki, Jesiony, Głogi, Leszczyny, Bluszcze,
 Iławowce, Modrzewa, Swierki. Rzeczyń-
 ski Hist. Nat. cur. trać. 7. seć. 1. & 2.

ROZDZIAŁ XIV.

O Zwierzach y Ptaświe Polskim.

CO się obfitości y gatunku zwierzą y
 ptaśw domowego y dzikiego tycze:
 znáydują się w Polsce: Zubry, Bobry, Ło-
 sie, Dzikie, Ielenie, Daniele, Sarny, Roso-
 máki, Zaiące, Lisy, Wilki, Niedzwiedzie,
 Wydry, Rysie, Kuny, Kozy dzikie, Wie-
 wiorki, Fury, Sufły, z domowego zwie-
 rza: Woły, Krowy, Kozły, Kozy, Konie,
 Owee, Wieprze, Swinie, Psy, Koty. Z
 ptaśw dzikiego widzieć się dają: Jastrzę-
 bie, Czyże, Skowronki, Dzierlatki, Lelki,
 Kaczki dzikie y Gęsi, Gołębie dzikie, Ja-
 rząbki,

szabki, Bąki, Szczygły, Bociány, Kruki, Przepiorki, Kukolki, Łabędzie, Jerzyki, Sokoły, Gile, Dzięby, Wilgi, Kokoszkowodne, Siewki, Zurawie, Srokofy, Dzwonice, Krzywonoły, Słowiki, Nurki, Kanie, Pliszki, Śnieguły, Klęski, Bąki, Grzywacze, Pokrzywkł, Trznádle, Kuropatwy, Wroble, Sroki, Soyki, Dziecioły, Ceránki, Kroliki, Remissy, Bekąsy, Czeczotki, Cietrzewie, Jemieluchy, Pufczyki, Sowy, Dudki, Sępy, Derkące, Słomki, Orły, y inne. Z domowego zaś Kączki, Gęsi, Gołębie, Kury Polskie y Indyjskie, Synogarlice, Bázanty. Dla obszernieyfzey wiadomości zabrania, o tych ptastwá y zwierzą rodzajách czytáy Rzeczyńskiego Histor: Natur: Curio: tract: 8, 9, 10.

ROZDZIAŁ XV.

O Podziale Polski.

Polski tak rozlegley, tak we wszystkie obfitey, podział troiáki Pisárze kładą: Kraiopisarski pierwszy: na części dziewięć:
 1. Na Wielko Polskę, którą siedm Woiewodztw

wodztw zawiera w sobie: Poznańskie z
 ziemią Wschowską, Kaliskie, Sieradzkie z
 Ziemią Wieluńską, Łęczyckie, Brzeskie
 Kujawskie, Inowrocławskie z Ziemią Do-
 brzyńską, y Rawskie. 2. Na Mało Polskę
 to jest Woiewodztwa: Krakowskie z Xię-
 stwy, Oświęcimskim, Zatorskim, Siewier-
 skim, y z Stárostwem Spiskim; Sandomir-
 skie y Lubelskie z Ziemią Łukowską. 3.
 Na Litwę którą się z trzech Woiewodztw
 składa: Wileńskiego, Trockiego, y Brze-
 ściańskiego. 4. Na Mázosze z trzema Wo-
 iewodztwy ktore zawiera: Mázowieckim,
 Płockim, y Podlaskim, 5. Na Prusy Kro-
 lewskie zawierające Woiewodztwá trzy:
 Chełmińskie, Málborskie, Pomorskie, y
 Biskupstwo Wármii. 6. Na Zmódz, którą
 nie Woiewodę, ale Stárostę náywyższym
 má Senátorem. 7. Na Ruś biłą przyległą
 Moskwie, która Woiewodztwá te liczy:
 Smoleńskie, Połockie, Nowogrodzkie, Wi-
 tebskie, Mściśławskie, Minskie. Z tych
 niektóre po wielkiej swej części pod ia-
 rzmem Moskiewskim zostają: o czym ni-
 żej. 8. Na Ruś czerwoną, dokąd należą:
 Woie-

Woiewodztwa: Kiiowskie, Ruskie, Beł-
zkie, Wołyńskie, Podolskie, Bracławskie,
Czerniechowskie, Ziemię Chełmską y Hą-
licką, do Woiewodztwa Ruskiego przy-
łączoną: Z tych Woiewodztw liczby, Ki-
iowskie, Bracławskie, Czerniechowskie
Woiewodztwa, Ukraína zowią: 9. Ná In-
flanty nie całe prawdą, ale część ich iedy-
nie południową,

Drugi podział Polski kładą Pisarze względem Urzędników, z których jedni są Koronni, y mają być w Koronie osiadli y swoje majątność tamże mający. Inni Wielkiego Xięstwa Litewskiego, tamże majątni. W tym podziale należą do Korony: Wielko Polską, Mało Polską, Prusy, Mazosze, Ruś czerwona, Refztá do W. Xięstwa Litewskiego, krom Inflant, które (a) obydwom Národom są wspólne.

(a) *Konstytucje Sejmowe 1569. 1589.*

Trzeci podział Polski jest na trzy
Prowincye. Náyprzód względem Sey-
mow, ná których Máfzálék obierány by-
wá, ráz z Wielko-Polski, drugi ráz z Má-
ło-Polski, trzeci raz z Litwy: których téż
trzech

cztech Prowincyi często zachodzi wzmian-
 ká w publicznych sprawách. Czyli to Sey-
 mowe sprawowane być mają Sady, czyli
 Nayaśnieyſzy Pán Imieniem izby poſel-
 ſkiey witany, czyli do układania uſtaw
 wyſadzani Poſtowie, do weyrzenia w E-
 xorbitaneys iák poſpolicie mowią, to ieſt
 bezprawiá, czyli do rozmowy ſzczegul-
 nieyſzey z zagranicznemi Poſłami, y tym
 podobnych ſpraw, ząwſze z káżdey Pro-
 wincyi pod równą liezbą wyznáczani by-
 wają Poſtowie. Toż ſię zachowanie w
 wyſadzaniu Senatorow do ſpraw imże
 przyzwoitych. Má powtore mieyſce ten-
 że podział w Trybunale Koronnym gdzie
alternata czyli do ſprawowania urzędu
 Marſzałkowſkiego w przebieraniu Oſob
 zwykła przemiana, zachodzi. Wybiera-
 ni bowiem jednego roku z Wielko-Poł-
 ſki, drugiego z Mało-Połſki, Marſzałko-
 wie bywają. Gdy Litwa ząwſze ſwoy o-
 ſobny Trybunał má. Potrzebie na ro-
 żnych, iák żwyczaj mowienia nieſie Ko-
 miſſyach z Seymu wyznaczanym tegoż
 przeſtrzegają porządku. I w tym ci po-
 podzia-

dziale Wielko-Polska zawiera Woiewodztwa: Poznańskie z Ziemią Wschowską, Kaliskie, Sieradzkie z Ziemią Wieluńską, Łęczyckie, Brzeskie Kujawskie, Inowrocławskie, z Ziemią Dobrzyńską, Płockie, Mazowieckie (które próżno Zygmunt August do Litwy chciał przyłączyć przeciw Wielko-Polanom przy prawie obstawających zdaniu, które to prawo (a) pod Zygmuntem pierwszym do Wielko-Polski przyłączało Mázosze,) Rawskie y podług ustawy Seymu Lubelskiego (b) pod Zygmuntem Augustem mianego, trzy Pruskie Woiewodztwa, Chełmińskie, Małborskie y Pomorskie. 2. Mała Polska zawiera Woiewodztwa: Krakowskie z Xięstwem Oświęcimskim, y Zatorskim. Sandomirskie, Lubelskie, Podlaskie, Ruskie, (c) Bełskie (d) Wołyńskie, Podolskie, (e) Braclawskie, Kielowskie, y Czerniechowskie. Po zawoioowaniu Czerniechowa przez Moskwę, nazwisko tylo w Polsce zachowujące, nie Ziemi osiadłość. 3. Litwa w tym podziale te zawiera Woiewodztwa y Kraje: Wileńskie, Trockie, Miń-

Mińskie, Nowogrodzkie, Brześciańskie
 albo Brzeskie Litewskie, Mściławskie,
 Smoleńskie, Witebskie, Połockie, y Xię-
 stwo czyli Starostwo Zmudzkie, którego
 Starostą ma w Senacie po Trockim miey-
 sce. 4. Inflanty trzem tak rozumianym
 Narodom wspólne. I pod tym podziałem
 uważając Polskę, o każdym w szczegul-
 ności Woiewodztwie y Ziemi mowić bę-
 dziemy w następującej części, tylaż roz-
 działami.

- (a) Statutum sub Anno 1529. in vo-
 lw. leg: (b) Volum: Leg. t. 2. sub
 anno 1569. (c) Statutum Vladislai Ia-
 gello: (d) Volum: Leg. t. 2. sub
 anno 1569. (e) Volum: Leg. t. 2. sub
 Anno 1569.

K S I E G I P I E R W S Z E Y C Z E S C W T O R A

*Część ta na trzy Rozdziały
podzielona będzie podług li-
czby troyga Prowincyi.*

ROZDZIAŁ I.

O Prowincyi Wielko-Polskiej.

Prowincya Wielko-Polska z których
się Woiewodztw y Ziem składa do-
piero rzeczono, O każdym z tych
mowc się będzie, y pod każdym rozwią-
żą się następujące pytania. 1. Ktore y iak
nazwane z starodawnych Sarmatow Na-
rody osiadłość niegdyś w tym Kraiu mia-
ły? 2. Woiewodztwo to o którym będzie
mowa z których się Ziem y Powiatow
złada

złłada? 3. Z ktm też graniczy? 4. Ktore
 má stołeczne Miasto? 5. To w którym dłu-
 gości y szerokości stopni położone? czym
 známiensit? 6. Ktore krom stołecznego
 znaczneyše miasteczka albo pámiećniey-
 še liczy, dzieła pámieci godnego zakaza-
 niem? 7. Herb Woiewodztwa iaki? y czy-
 li tymże się sámym, lub którym innym
 Ziemie lub Powiaty tegoż Woiewodztwa
 szczyca? 8. Wielu? y których? liczy Sena-
 torow? 9. Urzędnikow Ziemskich kto-
 rych má? y który ciż zachowują przodko-
 wania porządek? 10. Procz Woiewodzkich
 ziemskich Urzędnikow, ktore Ziemie lub
 Powiaty tegoż, y których Ziemskich Urzę-
 dnikow pozwolonych sobie? y iak dawno
 mają? 11. Urzędow Sądowych Ziemskich
 wiele w tym Woiewodztwie y iego Zie-
 miach? iako też wielekroć Sady Ziemskie
 przez nich sprawowane bywają? y na kto-
 rych mieyscach? y kiedy? 12. Starostw gro-
 dowych wiele Woiewodztwo to liczy? 13.
 zatym wiele má Grodow, y Przygrodkow?
 14. Starostwa nie grodowe y Dzierżawy
 Krolewskie ktore zawiera? 15. Seymiki
 Woie-

Wojewodztwa tego iako też y Ziem lemu
 przyległych, Przedseymowe, Relationum
 czyli Opowiednicze, Wybiernicze Sę-
 dziow na Trybunał, czyli Deputackie, Go-
 spodarskie, gdzie bywają zkładane, y ile na
 nich iuż Posłow na Seym, iuż Sędziow na
 trybunał, iuż Komissarzy do Radomia wy-
 bieranych? 14. Ziazdom do wybierania nie-
 ktorych ziemskich Urzędnikow ktore wy-
 znaczone mieysca? iako też y Popisom sta-
 rożytnie zwykłym Rycerstwa Polskiego?
 15. Płaca jak znaczna z tego Wojewodztwa
 iako też y iego Ziem dotąd na woysko idzie?
 y temuż woysku na ktorych mieyscach
 wyznaczona zimowa leża? 16. Akadémie
 lub Szkoły tego Wojewodztwa? 17. Do ia-
 kiej Wojewodztwo to Diecezyi czyli rzą-
 du w Kościele Polskim sprawowanego
 dzielniccy, toż należy? a razem iaká daley Ka-
 tedry starożytność? Prałatow y Kanonikow
 ktora liczba? y przodkowania porządek
 iaki? Kápituły ich czyli Duchowne obrá-
 dy kiedy zkładane? Wielu ktorá ná Try-
 bunał Duchownych Sędziow wysadza?
 ktorym się herbem Katedra taż fzczyci?

18. Zalety, przywileje y ktore osobliwosci rządu ma toż Woiewodztwo? lub prawa wyłączenia?

§ I.

WOIEWODZTWO POZNANSKIE

I. **W**arynow, Sarmacki starodawny
Narod osiadłość tu swoią niekiedyś miał: Czego dowodem powinowactwo imion rzeki Warty oblewającej te Kraie, y Warynow tychże: tak iako nazwisko Narodu Guthonów, Sarmackiego rownie rodu, zgadza się z nazwiskiem rzeki niegdyś Guttalus przez Łacinniki nazywaney, teraz Odra. Ale Korneli Tacyt rzeczy tey gruntownieysze świadectwo nieśie: Twierdzi ten (a) że Narody, w iego łacińskim iedynowładnym w ten czas ięzyku, nazwane; Reudigni, Varini, Eudofes, rzekami się y lasami otaczały, y z tych niektóre, podług świadectwa Niemieckich Czałopisarzy, Pomorze dzierżyły, a mianowicie im przylegli Warynowie. Ponieważ zaś według Korneliego Tacyta Warynow Narodu Kray rzeka

D

oble

oblewem y lasami się zaślaniał, a Warta
 też z Prosną rzeką, y Warta też z Obrą
 rzeką, część wielką y niby Wyspy, Wo-
 iewodztw Poznańskiego y Kaliskiego
 składać, zawierać się nie bez słusznego
 dowodu powinno, że Woiewodztwa te-
 go ziem z Przodków naszych dzier-
 żawcy pierwsi, Warynami się zwali (b)
 II. Woiewodztwo to składa się z Poznań-
 skiego Kościańskiego y Wałeckiego Po-
 wiatów: Jegoż częścią szlachetną jest Zie-
 mia Wschowska. III. Woiewodztwo to
 graniczy od południa z Śląskiem, od Za-
 chodu z Brandenburgią, a zaś z Pomeranią
 y Woiewodztwem Kaliskim od północy
 y wschodu. IV. Woiewodztwa tego sto-
 leczne Miasto Poznań, murem dwoiakiem y
 wieżami opasane: Miasta tego zabudowa-
 nych kamienic kształt wszechownice uło-
 żony, Stragoną niekiedyś zwane: Nazwane
 ztąd Poznaniem, że Polacy pod Krole-
 mieczyśławem z przednieyszemi, Czarna-
 kowskich, Łodziów, Ostrorogów, Zbą-
 Źkich, Szamotulskich Familyami na tym
 miejscu przyszli (b) do poznania prawdy,
 y wiarę S. przyjęli. Obchodziło to Mia-
 sto

sto w roku 1753 swoiego na tym mieyscu
 zabudowania dokonczony wiek piąty;
 gdyż przedtym inſze miało połozenie, le-
 ży zaś Poznań w ſtopniu 53. minucie ſio-
 dmej ſzerokości, w ſtopniu długości 40.
 minucie ſzoſtey. Zdobia Miasto to y
 iego przedmieſcia Kościoły liczne y przy
 nich wieże: Miasto, Kościół S. Maryi Ma-
 gdaleny przy ktorym Kollegiata, Kościół
 Collegium y Szkoły Societatis JESU.
 WW. XX. Dominikanow y WW. XX.
 Franciszkanow Kościoły y Klasztory, Ja-
 ko też Collegium nobilium pod rządem
 Societatis JESU dla poleru Szlachetney
 młodzi w rozmaitych ięzykach y nau-
 kach, otworzone w roku 1656. Przedmie-
 ſciow zaś dość rozległych powiększaia
 ozdoby: Kościół Katedralny pięcią wieża-
 mi otoczony, y przy nim wspaniały Bisku-
 pi pałac; Nayś: Maryi in ſummo, S. Woy-
 ciecha, S. Mikołaja, WW. XX. Bernar-
 dynow, Reformatów, Karmelitow trze-
 wikowych y Boſſych, Filippinow, Kościo-
 ły y Klasztory; y inne. W Kościele WW.
 XX. Karmelitow trzewikowych zacho-
 wują Hoſtye, które przez żydy klote, krew

a siebie cudownie wydały. V. Liczy Miał
 Innych y Miaszeczek wiele: Schowa, Le-
 szno, Rawicz, Sarnowa, Szmigiel, Kościan,
 Miedzyrzec, Swarzędz, Wieleń, Lwówek,
 Grodzisko, Czarnków, Wolsztyn, Babi-
 most, Kargowa, Czempin, budownieysze
 y rożnych rzemieśników fukienników
 mianowicie pełne. VI. Herb Woiewodza-
 twa Poznańskiego Orzeł biały w tym u-
 łożeniu, który się ukazuje w koronnym
 herbie, tylko że bez korony w polu czer-
 wonym. Tegoż używają Powiaty inne, y
 równie Ziemia Wschowska (c) VII. Woie-
 wodztwo to (iako y iego Woiewodowie
 krzesła) ma z Krakowskim na Seymach y
 indziej pierwszeństwa alternatę: O czym
 porządek Senatorów uczy (d) Przykła-
 dy też, Woiewody Poznańskiego wyżej
 w podpisie imię swoje kładącego, nim Kra-
 kowski widzieć się dają tylekroć w prą-
 wie. Posłowie także na Seymy z Woie-
 wodztwa tego wysadzani przody na wie-
 lu mieyscach imiona swoje kładą, nim Kra-
 kowscy. (e) Ma zaś Woiewodztwo Po-
 znańskie Senatorów dziewiąciu: Biskupa,
 Woiewodę, Kasztelana, Poznańskich, y sze-
 ściu

Wschowskiego kładąc, y tymże porządkiem
 ma pozwolonych Urzędników Ziemskich.
 (g) 10. Urzędy Sądowe Ziemskie w tym
 Woiewodztwie są dwa, czyli Poznańskie
 y Wschowskie Ziemstwa: Zkłada się Ziem-
 stwo z Osob trzech: Sędziego, Podśędka y
 Pisarza, którzy losobni są w Poznańskim
 Woiewodztwie, osobni w Wschowskiej
 Ziemi. Sądy Ziemskie, czyli iak zdawna
 prawo mowi, Roki ziemskie Poznańskie
 sądzą się dwa razy w rok, y tyleż razy
 Wschowskie: To iest Roki Poznańskie są-
 dzą się pierwszy raz od poniedziałku po
 niedzieli drugiey po Wielkieynocy, *Misericordia*, całe dwie niedzieli w Poznaniu,
 trzeci zaraz następny tydzień w Kościan-
 nie. Tęż Ziemskie Poznańskie Roki są-
 dzą się drugi raz (h) od poniedziałku przed
 Seymikiem Deputackim przez dwie ro-
 wnie Niedziele w Poznaniu, a potym przez
 tydzień zaraz następny, w Kościanie.
 Wschowskie zaś w tydzień po zakończo-
 nych Kościańskich sądzą się w Wschowie
 przez tydzień, po oboim Rokow Poznań-
 skich w rok przypadaniu. XI. Woiewodz-
 two to Starostow Grodowych trzech y
 tyleż

tey Koronnym, te Starostwa y Dzierżawy do Woiewodztwa Poznańskiego zalicza: Nowodworskie, Kościańskie, Rogozińskie, Babimoście, Kopanickie, Obornickie, Międzyrzyczne, Mosińskie. XIII. Woiewodztwo to z Kaliskim wraz seymikuie we Szrodzie, y tam na Seym Posłow dwunastu, fześciu z Poznańskiego, z Kaliskiego tyleż wybiera. Konfederacyą czyli związek miany roku 1733 tylko pięciu Posłow z Poznańskiego podpisało. (k) Na Trybunał zaś Koronny Deputatow czterech, a na skárbowy do Radomia Kommissarzy dwu, którzy niekiedy urząd ten przez dwa lata sprawują, niekiedy podzielana na rok, między inne ta praca bywa, żeby y pole do zasług Woiewodztwu łatwieysze iegoż Obywatele mieli, y ciż do prac w tym polu pobudkę większą. Komissarze ci, czyli Sędziowie skárbowi wybierani bywają na gospodarskim Seymiku, który się odprawia tamże na zaiutrz po Deputackim, y bywa czasem do dni kilku przedłużony. Na tymże gospodarskim Seymiku stanowiony bywa, tak pospolicie zowią, Plenipotent, czyli Wy-

ręcznik

gęcznik Woiewodztw do pilnowania
 spraw w Radomiu, lub Piotrkowie przypa-
 dłych. Pisarz równie skárbowy, y niekie-
 dy Komissarze na Komissyą skárbową Po-
 znańską, ktorých liczbą dotąd była nie-
 wymierzona prawem. W roku 1761 na
 doszłym w Szrodzie Gospodarskim Sey-
 miku stała Uchwała, żeby (wyjąwszy
 ten raz) nie więcej ich wysadzano nad
 dwu z káżdego Powiatu y Ziemi. Seymi-
 kow Przedseymowych y Relationum, to
 jest opowiedniczych tego co się na Seymie
 uchwáliło, mieyscem toż Miaszeczek jest.
 XIV. Popis, czyli okázowanie, iák zowią
 prawa, na pospolite ruszenie, czyni Woie-
 wodztwo tam gdzie się roki ziemskie od-
 prawia w Powiatach: Powiat Walecki
 pod Waleczem, o czym Uchwała Seymo-
 wa 1631. in Vol: leg: t. 3. f. 693. z tym ie-
 dnák warunkiem, żeby we cztery lata po-
 wstzechny popis Powiaty wszystkie czy-
 niły pod Szrodą, w poniedziałek po S. Ma-
 teuszku. Podkomorzego, Sędziego, Podśedka
 y Pisarza Poznańskich zchadzki wybier-
 nicze odprawiane bywają w Poznaniu, w
 Kościele S. Maryi Magdáleny. Tych fa-
 mych

nych Urzędników Ziemią Wschowska w
Wschowie wybiera: XV. Uchwałę
Seymu 1717. wyznaczone są w tym
Woiewodztwie woysku do zimowych
leży wyżej wspomniane Starostwa y
Krolewskie Dzierżawy: to jest dla Cho-
ragwi pancernych czterech, lekkiey ie-
dney. Regimentu konnego, iednego y
iednegoż pieszego. Płaci toż Woiewodz-
two płacy pułroczney Koronnemu Woy-
skowi złotych polskich 170454 groszy 16.
To jest dla Choragwi Uffarskich koni
135, złotych 15120. Dla Choragwi Pan-
cernych koni 250, złotych 23500. Dla
Choragwi Lekkich koni 50, złotych 3700.
Dla Regimentu Dragonii porcyi 220, zło-
tych 33000. Dla Regimentu pieszego por-
cyi 951, złotych 95134, groszy 16. XVI. Wo-
iewodztwo to ma Szkoły dla poleru mło-
dzi | w Poznaniu: gdzie Infimæ, Grama-
tices, | Syntaxeos, Poëseos, Rhetorices, Lo-
gicæ, Phycicæ, Metaphysicæ: Moralis &
experimentalis Philosophiæ, Mathefeos,
Theologiarum, Controversæ, Moralis, Ca-
nonisticæ, Sacræ Scripturæ, speculativæ: o-
sobne są Szkoły y Nauczyciele: In Colle-

gie Nobilium uczą Francuickiego y Niemieckiego ięzykow, prywatnie zaś Greckiego y Hebrayckiego: W Wschowie są także Szkoły, iako też w Międzyrzycu y w Wałczu, gdzie Krasomostwa y niższych nauk uczą. Wszytkie pod rządem Societatis JESU. Na Przedmieściu także Poznańskim jest Szkoła do ktorey Akademii Krakowskay, Gramatyki, Rymotworstwa, Krasomowstwa, Filozofii y Teologii obyczajney: Profeszorow czyli Nauczycielow przyfyla. XVII. Poznań zaś zczyca się Katedrą założoną od Mieczysława pierwszego Monarchy Polskiego; lubo Kościół późniy wystawiony pod zaszczytem SS. Apostołów Piotra y Pawła. Dismar Mersburgski dzieśatego y iedenastego wiekow Pifarz, twierdzi, że Mieczysław jedno tyło, Poznańskie Biskupstwo postanowił, inne Syn iego Bolesław Chrabry. (l) Pospolitsze jest jednak Dzieciopłow zdanie, że Biskupstwo to z Gnieźnieńskim razem y innemi, niektoremi początek wzięło. (m) Kapituła Poznańska, składa się: z Prałatow dzieśaciu: Proboścza, Dziekana, Archi-Dyakona Poznańskiego.

skiego, Kułstofza, Scholaftyka, z Szrem-
skiego, z Pfczewskiego, z Warszawskie-
go Archidyakonow, yz Kanclerza. Z Ka-
nonikow 24. przed ktoremi po Prałatach
ma mieysce, w Chorze Kawaler Maltań-
ski Kommendor Poznański: W Herbie ta
Kapituła używa S. Piotra z kluczami w
prawey ręce. Dwa razy, krom mniey-
szych tygodniowych, Kapitułę zklada:
Pierwszy raz na SS. Piotra y Pawła, drugi-
raz na S. Marcina. Wyfadza z pomiędzy
siebie na Trybunał Koronny Deputata ie-
dnego. Dyecezya Poznańska zamyka w
sobie Kollegiat siedm: Warszawską
ktora zafzczyconych ma Kanonikow or-
derami. Poznańskie trzy: Nays: Maryi
in summo: S. Maryi Magdaleny od Ko-
ściołka wfzyftkich SS. przeniesioną, y: S.
Mikołaja, Czarnkowską, Szamotulską y
Szredzką. Chodziefski, Pyzdrowski, Kurni-
cki, Głufzyński, Kościoły, niekiedyś się
dostoieństwem Kollegiat zafzczycały. Ar-
chidyakonatow cztery, Kościołow 590.
(n) Przy Kościele Katedralnym ukazu-
ją miecz, ktorym Piotr S. uciął Małchuso-
wi ucho. XVIII. Wolewodztwo to liczy

mianowania Krolewskiego Opactwa dwa: Paradyżkie W.W. XX. Cysterlow, y Lubieńskie W.W. XX. Benedyktynów. Opactw Zakonnych Cysterskich trzy; Bledzewskie, Oberskie, Przemęskie. XIX. Seymiki przedseymowe w sposob osobliwszy od zwyczaju w innych Wojewodztwach chowanego odprawia: zachowanie bowiem, uroczystości tym podobne wszystkie, z ktorými zagaiane y odprawiane bywają Seymy walne.

(a) *Lib. de moribus Germaniæ*: (b) *Sarnicki de situ veteris Sarmatiæ* (c) *Niesiecki w Koronie* (d) *Vol. leg. t. 2. w roku 1569. Kromer l. 2. f. 503.* (e) *Vol. Legum: 1. f. 117. 130.* [f] *Niesiecki Korony Polskiej t. 1.* (g) *Volum: leg. na Seymie 1670 fol. 25. tit. Urzędy y na Seymie 1678: f. 18.* (h) *Vol. leg. na Seymie 1589. Koźuchowski in Vol. leg. tit. Roki, Głiszczynski.* (i) *Vol. leg. tom: 6.* (k) *Vol: leg. t. 6. f. 603.* (l) *Lengnich lib. 3. c. 5. § 40. f. 95:* (m) *Długosz. l. 2. f. 95.* (n) *Niesiecki.*

§ II.

WOIEWODZTWO KALISKIE

I. **W** Kraiu, który teraz Woiewodztwa Kaliskiego nazwisko nosi, osiadłość swą dawną mieli Góthowie czyli Gutthonowie z tey swojej strony która się wraz z Poznańskim przybliża do rzeki Odry (od ich nazwiska Guttalus Łacinnikom nazwanej) Narodu tego Sarmatów osady rozciągały się na zachód y północ aż ku Gdańskowi: y Bidgoszcz od nich nazwiska swego początek bierze, niby Bieda Gothów: ku Wschodowi zaś idąc, aż do Gotów przez Sarmackie góry, których Ostrogotami, od rzeki Dniestru Jster po łacinie nazwanej, Tyrangitami inni od teyże rzeki Tyras Owidyuszowi mianowanej; tak iako Gotów po nad wisłą mieszkających, Wyssogotami, to jest albo wyższemi Góthami, lub też mieszkającemi nymd wisłą, nazwanych miećchą z Dzieciopisów niektorzy. (a) II. Zkłada się Woiewodztwo Kaliskie, z Kaliskiego, Gnieźnieńskiego, Nakielskiego, Pyzdrskiego, Koninського, y Kcyńskiego.

go, Powiatów. III. Graniczy z Poznań-
 skim, Brzeskim Kujawskim, Jnowrocław-
 wskim, Prussami Królewskimi, Łęczy-
 tskim, Sieradzkim, Województwy, z Zie-
 mią Wieluńską y Śląskiem. IV. Woię-
 wództwa tego stołeczne Miasto Kalisz na
 wyspie położone, y rzeką, Prośna nazwa-
 ną, oblane: przyozdobione wieżą ratu-
 tzną: Kollegiatą założoną przez Mieczys-
 ława Wielko-Polskiego Xiążęcia, Kła-
 sztorę, Kościołem, Szkołami, y iak pospo-
 licie mówią, Konwiktem, Karnkowskiego
 y Lubińskiego Prymasów łzczodroblivo-
 ścią uposażone, pod rządę Zakonu Soci-
 etatis JESU: Załyczycią toż Miasto Kła-
 sztory y Kościoły WW. XX. Kanoni-
 kow regularnych, Frąnciszkanów y Fran-
 ciszkanek w Mieście: WW. XX. Bernardy-
 now y Bernardynek, Reformatów y Kano-
 nikow de Saxea, za miastem. Leży zaś Kalisz
 w stopniu szerokości 52: minucie 8. w dłu-
 gości stopniu 41. minucie 3. V. Liczy Mia-
 steczek wiele z tych pamiętnieysze: Przy-
 godzice, Odalanow, stawami w ryby do-
 statniemi, zachwalone: Kazimierz, Mę-
 czeństwem pięciu Braci Polakow, ktorych

Meczeń-

Woięwodztwa doſtoieństwo zatrzyma-
 ny, Gnieznu zaś zachowana doſtoyność
 Kaſztelanii, w porządku Kaſztelanow wię-
 kſzych, piątey: Ma zaś Woięwodztwo Ka-
 liſkie Senatorow więkſzych: Arcy-Biſkupa
 Gnieźnieńskiego, Woięwodę y Kaſztelana,
 Kaliſkich, y Gnieźnieńskiego Kaſztelana,
 Powiatowych Kaſztelanow tyleż, Łędzkie-
 go, Nakiełſkiego, Biechowskiego, y Ka-
 mińskiego. Liczy Arcy-Biſkupow z tera-
 źnieyſzym Władysławem Łubińſkim 73.
 Woięwodow Gnieźnieńſkich niegdyś, Ka-
 liſkich teraz z teraźnieyſzym Woyciechem
 Miąſkowskim 59. Kaſztelanow Kaliſkich
 z teraźnieyſzym Józefem Mieżyńſkim
 77. Gnieźnieńſkich z Rochem Zbie-
 wſkim czterdzieſtu trzech. VIII. U-
 rzędnikow tych rachuje: Podkomorzy,
 General Wielkopoľſki, Staroſta Nakiełſki,
 inni naſtępują porządkiem tym ſamym,
 który zachowuje Poznańſkie. Powiaty
 zaś ięgo żadnych oſobnych Ziemſkich U-
 rzędnikow nie mają. IX. Urząd Ziemſki
 Sądowy ieden Woięwodztwo to ma, z O-
 ſob trzech, Sędziego, Podſędzieka, y Piſarza
 łożony, y z innych pomnieyſzych Urzę-
 dnikow.

dnikow. Sąd zklada pod dwa czasu do s
dzenia wyznaczonego prawem przyp
dnienia, tym porządkiem iegoż, y w tych
Miaściach: Pierwsze tych Sądow przyp
danie czyli, iak mówią pospolicie kade
cya, zaczyna się w Kaliszu w poniedział
łek po S. Michale, y trwa przez niedziel
dwie, potym, w Koninie przez tydzień, w
Pyzdrach dalej przez tydzień, ieszcze w
Gnieźnie przez tydzień zawsze po sobie
następny. Na koniec w Kcyni y w Naki
le w iednym tygodniu. Drugie tych S
dow przypadnienie zaczyna się w Kaliszu
po niedzieli: *Exaudi*, przed Świątkami y są
dzi się przez dwie niedzieli: Konin
skie w poniedziałek po S. Troycy, po nich Pyzdr
skie, tuż Gnieźnieńskie, wszystkie po tygo
dniu. Na koniec Kcyńskie y Nakielskie rok
w iednym tygodniu to iest Kcyńskie po za
kończonych Gnieźnieńskich od poniedział
ku przez trzy dni, a Nakielskie w tymże ty
godniu we czwartek się zaczynać, y przez
drugie trzy dni odprawować mają. (e) X
Starostow grodowych dwu, y tyleż Gro
dow liczy; Kaliski do Generała Wielko
Polskiego należący, który tam stanowi
Surrogatora, Pisarza, Regenta y inne Urzę

Żniki Grodzkie, y Nakielski, który ma o-
 sobnego Starostę y Urzędniki grodowe.
 Przygrodkki zaś ma cztery: Gnieźnienski,
 Koninski, Pyzdrowski, y Kcyński, do Gene-
 rała Wielko-Polskiego należące, w któ-
 rych on Pisarza tylko y Regenta stanowi.
 Nie grodowych Starostw y dzierżaw Kro-
 lewskich liczy toż Woiewództwo wiele:
 Uchwała Seymu 1717. (f) wyznaczając
 stanowiska zimowe Woyskom J. K. M. y
 Rzeczy pospolitey następujące liczy: Uy-
 skie z Piłą, Powiedziskie, Szremskie, Ko-
 ninskie, Pyzdrowskie, Szredzkie, Kłeckie, Oda-
 łanowskie: Jest y innych wiele: iako Kcyń-
 skie, y Woystwo Nakielskie. XIII. Sey-
 mikuie wraz z Poznańskim w Szrodzie, y
 sześciu Posłow na Seym, dwóch Deputa-
 tow na Trybunał Koronny, Komissarza
 jednego do Radomia wysyła: Komissyą zaś
 domową skarbową razem w Poznaniu na
 wadze zkládá: Seymiki przedseymowe y
 Relationum rownie w Szrodzie odprawia.
 XIV. Popis czyli okazowanie czyni na tych
 mieyscach gdzie Sądy Ziemskie po Powie-
 cieżach zkládane bywają, á powszechny we
 cztery lata popis pod Szrodą być ma w po-

po śmierci Miecysława najachwyci Pol-
skę y Gniezno, zabrali Czechowie.) Arcy-
Biskupstwo początki swoje wzięło od
Miecysława Monarchy Polskiego w ro-
ku 966: Do Arcybiskupiey iego władzy
należą: Krakowski, Wrocławski na Ślą-
sku, Kujawski, Poznański, Wileński, Pło-
cki, Łudzki, Zmudzki, Chełmiński, In-
flantski, Smoleński, Biskupi. A przed tym
Kamieński, y Lubuski. Obszerność Kra-
ju do którego zwierzchność swoją rozcią-
ga, krom podległych sobie Biskupstw ma
mil 58. wzdłuż, wszerz na 50. Zawiera
Woiewodztwa, Kaliskie, Sieradzkie, Łę-
czyckie, Rawskie, Pomorską y Kaszuską
ziemie: Kollegiat. Swieckich liczy dwa-
naście Łęczycką, Łowicką, Kaliską, U-
nieiowską, Kurzelowską, Wieluńską, Ła-
ską, Wolborską, Gnieźnieńską, S. Jerze-
go, Sieradzką, Chocką, Kamińską. Zą-
konnych Kollegiat, Kanonikow regular-
nych trzy. Kłodąwską, Mstowską, Kali-
ską. Z liczby pierwszych Łaski, y Cho-
cki, Proboszczowie, mają używanie Bisku-
piey Infuły: iako też w Rawskim Krze-
mieniecki, Archi-Dyakonow liczy siedm.

Gnieźnieński, Łęczycki, Łówicki, Kalfki, Unieiówski, Kurzelowski, Kámiński. Katedra ma Prałatow siedmiu, Proboszcz pierwszy, po nim: Dziekan, Archidya-kon, Kantor, Scholastryk, Kustosz, Kanclerz. Po Prałatach Opat Trzemeszyński ma mieysce swoje albo iak mówią Stal-lum. Kanonikow 24. między ktorem pierwszym iest zawsze Suffragan, po Ka-nonikach Opacia inni, iako też Proboszcz S. Jana szpitalny, Kaplicy Łubińskich y Kaplicy Kołudzkich. Kapitułę dwa razy zkładá, na dzień S. Woyciecha y na prze-niesienie iego. Dwóch na Trybunał Ko-ronny, z ktorych pierwszy prezyduie tam-że, wysyła Deputatow. Za herb używa trzech Lili w polu błękitnym: Kościół miał arcy wspaniały dwiema wieżami ozdobio-ny, Kaplicami, iuż marmurem, iuż robotą marmur naśladiącą ozdobione, iuż iune z alabastru, frebra, ciosow y innych ozdobi- kazuiały ciekawości. W szrodku grob S. Woyciecha z trunną frebrną od Zygmunta trzeciego daną z nabożeństwa ślubem u- twierdzonego: Ogień niedawnych ozaow ozdobił Kościół tego nieofzacowaną uczynił szkodę w popiele ie pogrzebawszy, Cze-

chowie w rabunku tego Kościoła roku 1038 po śmierci Miecysława drugiego, wzięli Krzyż trzyśta funtów złota wążący, y tablice trzy złote drogiemi kamieniami osadzone: dar Bolesława Chrobrego Krola: Kościołow Parochiałnych liczono roku 1628 w Archidyecezyi 863. XVIII. Woiewodztwo to liczy Opaćw mianowania Krolewskiego, Trzemeszyńskie, Kanonikow regularnych: Wągrowieckie, WW. XX. Cysterfow. Opaćtwo zakonne iedno w Mogilnie WW. XX. Benedyktynow, drugie Łędzkie WW. XX: Cysterfow.

(a) *Sarnicki de situ & ambitu veteris Sarmatiae* (b) *Niesiecki Korony Polskiej t. 1.* (c) *In Vit. Archiep. Gnesn. f. 143.* (d) *Niesiecki tamże f. 134* (e) *Vol. leg: t. 2. f. 578. z Seymu 1565. Item t. 2. f. 1521 z Seymu 1601. Item t. 4. z Seymu 1647. f. 110. (f.) Vol. leg. t. 6. f. 340. (g) Vol. Leg. t. 6.*

§ III.

WOIEWODZTWO SIERADZKIE.

I. **K** Ray Woiewodztwa Sieradzkiego
Kosiadłością niegdyś był Warynow
Hirrow, Lutyuszow, z ktorymi nazwisko

Miasteczka Lutumirska ma nieciakie powi-
nowactwo (a) II. Zkłada się z Powiatow
czterech: Sieradzkiego, Piotrkowskiego,
Szadkowskiego, y Radomskiego: do niego
Ziemia Wieluńska należy, o ktorey osobnie.
III. Grániczy z Ziemią Wieluńską, Kali-
skim, Łeczyckim, Sendomirskim, y Krako-
wskim Wojewodztwy. IV. Stołeczne ma
Miaſto, Sieradz, ktore dawnych murow,
zamku, y okopow ukázuie obaliny, mę-
stwa swęgo nieśmiertelną pamiątkę na
woynach z Tatarami, Czechami, Krzyża-
kami okázanego. Zaſzczycáło się długo
mieszkaniem własných X-ążąt, z domu Pia-
ſta. Władysław Łokietek wſtąpiwszy na
Pańſtwo przyłączyłie pod rząd jedney Mo-
narchii. Leży Sieradz w ſtopniu ſzerokości
52, minucie 6. długości, ſtopniu 46. minucie
6. V. Ma i-nych miast y miasteczek wiele: z
tych lic-aby Jaśna Góra, obrazem przez S. Lu-
kaſza malowanym cudami zdawna ſła-
wny w Kościele W.W. XX. Paulinow, war-
ta z- wlokami świętemi W. X. Rafała Zako-
nu S. Franciszka, ktory Bernardynami zo-
wiemy w Kościele tychże W.W. Oycow
złożonemi. Winiow, grobem Błogosła-
wione

wionego Bogumiła Arcy-Biskupa Gnie-
 Źnieńskiego: Gidle obrazem cudownym
 Nays: Panny: A zaś mieysce S. Anna ną-
 zwane, teyże Świętey Łaskami, Łask, Lu-
 tomirsk, Błafzki, Widawa, targami pamię-
 tnieyfe. W tymże Woiewodztwie leży
 Piotrkow w stopniu szerokości 52 minu-
 cie 8, długości stopniu 42 minucie 7. Mia-
 sto to mieyscem było ziazdow Rycerstwa
 Polskiego. y uroczystych w nimże zklä-
 danych obrad przez dwa przeszło wieki:
 Teraz zaščzyca go Trybunał Koronny
 ktory się tam od poniedziałku po S. Fran-
 ciszku Affyfskim aż do soboty przed nie-
 dzielą kwietnią sądzi. Zdobią toż Mią-
 sto: Farny, WW. XX. Dominikanow y
 WW. PP. Dominikanek, WW. XX. Ber-
 nardynow, Francifzkanow, Scholarum
 Piarum, Societatis JESU Klafztory y Ko-
 ścióły. VI. Herb Woiewodztwa Sieradz-
 kiego zklada się z puł Lwa, y z puł Orła
 obydwu czarnych pod iedną koroną w
 czerwonym polu, tegoż używaią Powia-
 ty inne: VII. Liczy Senátorow więkfszych
 dwu, Woiewodę y Kafztelana Sieradz-
 kich: Powiatowych, Kafztelanow trzech:

Ro-

Rozpierkiego, Spicimirskiego, y Konarskiego. Woiewodow rachuje z teraźniejszy Kázimierzem Dąbskim 43, Kafztelanow Sieradzkich z teraźniejszy Janem Mączyńskim 50. VIII. Má Urzędnikow Ziemskich tych wszystkich ktorých liczyliśmy wyżej, y porządkiem tymże. Posilkowanie Łęczycanow przez Sieradzany na przeciw Krzyżakom, y ich pomocą odzyskanie Chorągwi tegoż Woiewodztwa skutek sprawiło ten, że w nadgrode mężney tey sąsiedzkiemu Woiewodztwu przyślugi, Chorągstwo drugie Sieradzkie temuż Woiewodztwu pozwolone. (b) IX. Powiatowi Piotrkowskiemu Uchwała Seymowa (c) pozwala Urzędnikow tychże wszystkich Ziemskich, ktorzy w inny, a nie w wybierania sposob bywaią stanowieni, y Chorążych dwu. X. Urząd sądowy ziemski w tym Woiewodztwie iest sieden, (odłączając Wieluńską Ziemię) Sieradzki, Roki, czyli Ziemstwo Sieradzkie sądzi się pierwszy raz w poniedziałek po trzech Krolach: Drugi raz w poniedziałek po Niedzieli *Conductus*, czyli Przewodniey. Trzeci raz w poniedziałek náy-

pier-

pierwszy po Święcie Narodzenia Nays: Bo-
 garodzicy, w Sieradzu. Po zakonczon-
 nych zaś Sieradzkich w Szadku przez ie-
 den tydzień, potym w Piotrkowie, na ko-
 niec w Rádomsku, zawsze w tydzień: (d)
 Ostatniey Uchwały, względem Sądow
 Ziemskich Radomskich iesiennych popra-
 wiono (e) ktore sądzone być máią, w po-
 niedziałek przed Świętem Narodzenia
 Nays: Maryi, gdyby dla zaczęcia Koron-
 nego Trybunału, bieg ich zwyczajny
 był zatrzymány. XI. Stárostow Grodo-
 wych dwu y tyleż Grodow liczy: Sierádzki
 y Piotrkowski, w ktorých Starostowie swe
 Urzędniki grodowe stanowią, y zkládają
 Sądy. XII. Stárostwá nie grodowe y dzier-
 żawy przednieysze Krolewskie liczy na-
 stępujące Uchwałá Seymowá: (f) Ra-
 domskie, Brzeznickie, Wárteckie, Szczer-
 czowskie. XIII. Seymikuie Woiewodz-
 two Sieradzkie w Szádku y tam na Seym
 obiera czterech Posłow. Seymiki Depu-
 táckie Sieradzkiego y Szadkowskiego Po-
 wiátow, zkládane bywają w Sierádku, y
 obierany na nich Deputat ieden: Seymiki
 zaś Piotrkowskiego y Rádomskiego Po-
 wiátow

wiátow zkládáne bywáią w Piotrkowie, y ná nich wybierány Deputát ieden: Ná skárbowy Trybunál Woiewodztwa tego Powiáty wszystkie wysyłáią Komissarzà iednego, który bywa wybierány w Sierádzu na Seymiku gospodarskim, naza-
tutrz po Deputackim tamże zwykle zklá-
dánym. XIV. Popis czyli okazowanie Ry-
cerstwa Woiewodztwá tego má mieysce
wyznaczone w poniedziałek po S. Mate-
uszu po Powiatach, á powszechny Popis
co cztery lata pod Szadkiem. Do wy-
bierania zaś Urzędników tych, którzy ie-
dnostáyną głosów Ziemiańskich zgodą
wyfádzani bywáią, y wolą náymilóści-
wszą Pana osádzáni ná nich, dotąd zácho-
wany Sieradz. Kommissárze do skárbu
domowego wyfádzani bywáią ná Seymi-
ku gospodarskim Sierádzkim. XV. Seym
miány w roku 1717, y tylekroć wspomnia-
ny wyznacza stanowiłko zimowe w wy-
żey wspomnionych grodowych y nie gro-
dowych Starostwach: to iest Chorągwi U-
sarskiey iedney: Pancernym trzem, Lek-
kim dwóm, Regimentowi piezemu iedne-
mu: Pláci zaś dla woyská pułrocznie 55846
złot.

złotych polskich y groszy 21. To jest dla
 Chorągwi Ufiarskiej koni 55. zł. pol. 6160
 dla Chorągwi Pancerney koni 50 zł. pol.
 4700. dla Chorągwi lekkich koni 125. zł.
 pol. 9250. dla Regimentu piezego porcyi
 353. zł. pol. 15736 gr. 21. XVI. Szkoły ma,
 gdzie Grammatyki, Krafomostwa y Filozo-
 fii uczą, w Piotrkowie, a te dwoiste, iedne
 pod rządem Societatis JESU, drugie pod
 rządem WW. XX. Scholarum Piarum.
 XVII. Należy do Archdiecezyi Gnieźnień-
 skiej. XVIII. Opactwa ma dwa, iedno
 mianowania Krolewskiego: Suleiowskie,
 WW. XX. Cysterfów: Witowskie WW
 XX. Norbertanów, zakonne. XIX. Za-
 szczyt ten starożytny ma, że gdy ieszcze
 same Xiazęta Polskie y ich Pieczętarze la-
 ku czerwonego używali do pieczętowa-
 nia, Sieradzkie Woiewodztwo pierwszo
 odebrało honor używania tegoż laku, z
 przyczyny posilkowania przez nie Wo-
 iewodztwa Łeczyckiego, y odzyskania
 Chorągwi temuż Woiewodztwu przez
 nieprzyjaciela Krzyżaki wziętey (g)

(a) Sarnicki L. de situ & ambitu
 veteris Sarmatiae [b] Paprocki f. 113 (c)
 Voli

Vol. leg. t. 6. f. 450. na Seymie mianym 1726
 (d) *Vol: Leg. t. 2. na Seymie mianym*
roku 1565. (e) Vol: leg. tom. 3. na Seymie
mianym. 1616. (f) Vol. leg: t. 6. roku 1717.
 (g) *Paprocki f. 113.*

§ III.

ZIEMIA WIELUNSKA.

I. **K** Ray Wieluński zdaje się być Kwa-
 dow osiadłością dawną, iako y O-
 polskie Xięstwo. (a) Ziemia ta przez Lu-
 dwika Krola dana, była Bolesławowi O-
 polskiemu Xiążęciu, a we dwadzieścia
 sześć lat odebrana przez Władysława Já-
 gellona. II: Zkłada się z Powiatow dwu:
 Wieluńskiego, y Ostrzeszowskiego. III:
 Graniczy z Śląskiem, Káliskim, Sieradzkim,
 y Krakówskimi Woiewodztwy. IV: Miá-
 sto má stołeczne Wieluń, w murach dużo
 nádpsute, ozdobre Kollegiátą, WW.
 XX: Scholarum piárum, Augustynianow,
 Páulinow, Reformátow, y WW. Panien
 Bernardynek Kościołami y Kláštorami.
 Leży w stopniu szerokości 52. minucie 21
 długości 40. V: Mainnych Miásteček wiele
 Bole-

Bolesławiec, Prąszk, Ostreszow, kępno, znaczniejszy. VI. W Herbie używa Baranka z chorągiewką y z kielichem w czerwonym polu (b) tegoż używa Powiat Ostreszowski. VII. Senatora ma jednego z liczby Powiatowych, Kasztelan Wieluńskiego, z kąd pod czas pospolitego ruszenia podlega Rycerstwo Wieluńskie władzy Woiewody Sieradzkiego, który też stanowi Podwoiewodzego Wieluńskiego [c] VI Urzędników Ziemskich tych y tym porządkiem liczy: Podkomorzy, Starosta Wieluński, Chorąży, Sędzia Ziemski, Stolnik, Podczaszy, Podśędek, Podstoli, Cześnik, Łowczy, Woyski, Pisarz ziemski, Miecznik, Skarbnik: IX. Powiat Ostreszowski tych samych Urzędników Ziemskich pozwolonych sobie ma na Seymie Pacificationis, złożonym w roku 1736. krom Podkomorzego, Sędziego, Podśędka y Pisarza, ziemskich: X. Urząd sądowy ziemski jeden liczy Wieluński: Rok czyli Sądy ziemskie Wieluńskie sprawowane bywają trzy razy, a zawždy w dzień niedzieli po Sieradzkich [d] tak iako Sieradzkie są opisane: A Ostreszowskie

wskie zawždy wtydzień po Wieluńskich.
 XI. Starostów w tej ziemi grodowych
 dwu: Wieluński y Qstrzeczowski, którzy
 sądy grodowe tamże przez siebie lub swo-
 ie urzędniki sprawują, y tamże Urzędni-
 kow Grodzkich stanowią. XII. Nie gro-
 dowe starostwa y dzierżawy te zawierają
 Bolestawskie, Grabowskie, Mokrskie. XIII.
 Seymikuie w Wieluniu gdzie na Seym
 wysadza Posłow dwu: Na Trybunał De-
 putata iednego, y iednego do Radomia
 Komissarza. Tenże Wieluń Seymikow
 Relationum jest mieyscem. XIV. Ziazdy
 Urzędnikow ziemskich wybiernicze zklä-
 dane bywają w Wieluniu. Popis zaś Ry-
 cerstwa Wieluńskiego bywa u Wielunia,
 powszechny pod Szadkiem. XV. Zimo-
 wa leża wyznaczona w Starostwach y
 Dzierżawach Krolewskich wyżej miano-
 wanych, dla Chorągwi pancernerney iedney,
 lekkich dwu, Regimentu konnego, y Re-
 gimentu pieszego. Płaci zaś dla woyska
 co półrocznie zł. Pol. 15746. gr. 13: 10
 jest; dla Chorągwi lekkich koni 125. zł.
 pol. 9250: dla Regimentu pieszego porcy
 65. zł. pol. 6496. gr. 13. XVI. Szkoły ma
 w Wielu-

w Wielu niu pod dozorem y rządem WW. XX. Scholarum piarum. XVII. Należy do rządu duchownego Archidyecezyi Gnieźnieńskiej.

(a) Sarnicki *L. c.* (b) Niepecki w Koronie (c) Łubiński w Księdze świat cały [d] *Vol. leg. t. 2. na Seymie mianym roku 1567*

§ V.

WOIEWODZTWO ŁĘCZYCKIE.

I. **W** tym Kraiu, zdaie się, że osiadłość swoią dawną mieli Askaulitowie, [a] II. Zkłada się Łęczyckie Woiewodztwo z Powiatow czterech: Łęczyckiego, Brzezinskiego, Orłowskiego, Jnowłodzkiego. III. Graniczy z Sieradzkim, Kuiawskim, Rawskim, Woiewodztwy. IV. Miasto Stołeczne, ma Łęczycę nad rzeką Nyrem, między wielkimi błotami, położone w stopniu szerokości 52 minucie 7. długości stopniu 42 minucie 14. Ozdobione WW. XX. Dominikanów, Bernardynów, Societatis JESU. WW. PP. Norbertanek Kościołami y Klasztorami. Za błotami blisko tegoż Miasta iest Tom albo Kollegiata nayspierwsza po Katedrach w Polścze,

Ziemskich pozwala, krom Podkomorze-
go, Sędziego, Podśędka, y Pisarza, ktorzy
Urzednicy przodkowanie takowe po u-
rzedach Powiatu Jnowłodzkiego mieć
maia, iak Jnowłodzcy po Łęczyckich, że-
by Chorąży Jnowłodzki po Łęczyckim,
Brzezinski po Jnowłodzkim, Stolnik po
Stolniku, y tymże porządkiem inni swe
mieysce trzymali. X. Urząd ziemski Sądowy
ma ieden: Sądy ziemskie trzy razy w rok
zkładane bywaia: (d) Pierwszy raz w
poniedziałek po Święcie Agnieszki S. w
Łęczycy, a po nich we dwie Niedziele
Brzezinskie, a po Brzezinskiach Orłowskie
według dawnego zwyczaju: Drugi raz w
poniedziałek po Święcie Wniebowstą-
pienia Pańskiego. Trzeci raz w poniedział-
ek po Święcie S. Michała. XI. Starostwo
grodowe ma iedno Łęczyckie. A po nich
każdą razą, Brzezinskie y Orłowskie. XII.
Niegrodowe tę liczy: Jnowłodzkie, Szcza-
wińskie, Zgierskie, Rzeczyce y Lubochnia,
dzierzawy. XIII. Seymikuie w Łęczycy,
ylobiera na Seym Posłow czterech, Depu-
tadow na Trybunał Koronny dwu, Komis-
farza do Radomia iednego. XIV. Popiso-

wi Rycerstwa Łęczyckiego mieysce wyznaczone pod Łęczycą na dzień S. Michała, gdzie też Urzędników Ziemskich Sądowych y Podkomorzego wybiera. XV. Stanowiska na zimowe leże wyznaczone są w Starostwach grodowych, y nie grodowych y dzierżawach wyżej wspomnianych, dla Chorągwi Pancernych dwu, tyluż lekkich y dla Regimentu piechotego. (e) Płaci zaś dla Woyska co półrocznie zł. pol. 30457 gr. 14. XVI. Szkoły, gdzie niższych z Krasomostwem nauk uczą, ma w Łęczycy pod dozorem Societatis JESU Osob. XVII. Należy do Archidiecezyi Gnieźnieńskiej. XVIII. Miasto stołeczne wstawione przedtym Seymami, mianowicie (f) mianym za Kazimierza drugiego sprawiedliwego naprzeciw Miecysławowi staremu w roku 1179.

(a) Sarnicki l. c. (b) Vol. leg. t. 6. f. 450. (c) Vol. Leg. tom. 6. f. 667. tit. Urzędy. (d) Vol. Leg. t. 2. f. 679. pod rokiem 1565. Jtem f. 1016 pod rokiem 1581. Jtem f. 1521 pod rokiem 1601. tit. Roki Ziemskie (e) Vol. leg. t. 6. l. c. toties. (f) Bielski w Kronice Księdze wtorey f. 130.

§ VI.

**WOIEWODZTWO BRZESKIE
KUIAWSKIE:**

I. **W** Kraiu tym zdaie się, że dawną
osiadłość mieli Buryuszowie,
ktorzy też, iako świadczy Dyon, z Dziur-
panem Dakow y Getow czyli Gothow
Krolem naprzeciw Rzymianom woio-
wali mężnie (a) II. Zkłada się z Powiatow
pięciu. Brzeskiego, Radzeiowskiego, Prze-
deckiego, Kowalskiego, y Kruszwickie-
go. III. Graniczy z Kaliskim, Łęczyckim,
Rawskim, Jnowrocławskim, Woiewodz-
twy: Wisła ie też dzieli od Dobrzyńskiej
ziemi. IV. Miasto ma stołeczne Brzeście:
ozdobione Farą y WW. XX. Dominika-
now Kłasztorem y Kościołem. Leży
Brzeście w stopniu szerokości 52. minu-
cie 40. V. Ma innych Miasteczek wie-
le: Wrocławek stolicą Biskupow Kuia-
wskich y Katedrą: Kruszwica Piaśta wy-
braniem, Strzelno Kłasztorem Panien Za-
konnych S. Norberta, gdzie Proboszcz te-
goż Zakonu S. Norberta Infułatem, pamię-
taieysze, VI. W herbie nosi puł Orła bia-

tego, y puł Lwa czarnego grzbietami do siebie obroconych w złotym polu pod iędną koroną. (b) VII. Senatorow większych ma trzech: Biskupa, Woiewodę, y Kasztelana, Brzeskich Kuiawskich. Powiatowych Kasztelanow trzech także: Kruszwickiego, Kowalskiego, y Konarskiego, Biskupow z Dębowym liczy 71. Woiewodow z Antonim Dąbskim 47, Kasztelanow z Pawłem Dąbskim 43. Woiewodztwo to dopiero przez Władysława Jagellę ofwobodzone od Krzyżaków, y od Jnowrocławskiego oddzielone, osobnego mieć zaczęło Woiewodę około roku 1400: kiedy iednak Kuiawska y Jnowrocławska Ziemie iednego Woiewodę miały, ten się Kuiawskim pisywał. (c) VIV. Urzędnikow Ziemskich ma wszystkich ktorych y Woiewodztwa wyżey położone, y tymże porządkiem. IX. Uchwała Seymu mianego w roku 1726 (d) pozwala Kowalskiemu y Kruszwickiemu Powiatom Urzędnikow tych wszystkich ktorych ma Woiewodztwo, krom Podkomorzego, Sędziego, Podśędka y Pisarza. X. Urząd Ziemski Sądowy ma ieden:

den: Sądy Ziemskie trzy razy zklada: Pierwszy raz we wtorek po S. Janie Krzcielu. Drugi raz we wtorek pierwszy po Narodzeniu Bogarodzicy. Trzeci raz we wtorek po Święcie Agnieszki S. w Brześciu: Po Brzeskich zawsze w tydzień Wrocławskie, a po Wrocławskich w tegoż Woiewodztwa Powiatach (e) A chociażby w jednym Powiecie nie doszły, w drugich przecie Powiatach dochodzić mają. Uchwała Seymu mianego w roku 1678. Powiaty Kowalski, y Przedecki łączy do Powiatu Brzeskiego: a Kruświcki do Radzieńskiego, gdzie Ziemstwa tych Powiatow odprawiać się powinny. Vol: leg: t. 5. XI. Starostow grodowych mają piąciu, ktorzy stanowią Urzędniki swoje grodowe: Brzeski Kuiański, Radzieński, Przedecki, Kowalski, Kruświcki. XII. Nie grodowe Starostwa te liczy: Kłodawskie, Duninowskie. XIII. Seymikuie wraz z Jnowrocławskim w Radzieńowie (f) gdzie z nim razem wyśadza 4. na Seym Posłow dwu na Trybunał Koronny Deputatow: Komissarza do Radomia jednego: XIV. Popis Rycerstwa Kuiańskiego pod Brze-

ściem w roku 1563. wyznaczony Vol. leg. t. 2. f. 641. A zaś w Brześciu składają się ziazdy wybiernicze Podkomorzego, y Urzędników Sądowych Ziemskich. XV. Stanowisko w Starostwach Woiewodztwa tego ma Chorągwi Pancernych trzy, y Regiment piezzy. Płaci zaś co półrocznie Woiewodztwo to z Powiatami zł. pol: 8543. groszy 27. to jest dla Chorągwi pancernych dwu koni sto zł. pol: 9400. dla Regimentu Artyleryi Koronney 19140 gr. 27. (g) XVI. Szkoły ma w Radziejewie pod rządem WW. XX. Scholarum piarum. XVII. Biskupstwo Kujawskie założone od Mieczysława pierwszego w Kruszwicy, Kruszwickim dla tego niegdyś zwane. Potym do Wrocławka przeniesione do Kościoła nayprzod, nad Wisłą leżącego około roku 1152. A ztamtąd przez Władysława Oporowskiego do Kościoła nakładem y staraniem Macieja z Gołańczewa Przodka swego Biskupa wystawionego: Katedra ta Prałatow liczy ośmiu, tym porządkiem: Proboszcz, Dziekan, Archidyakon, Scholastryk, Kantor, Kułosz, Archidyakon Pomercki, Kanclerz, Kano-

Kanonikow oliemnaſtu. Penitencyarzow
 ezterech, Wikaryow dwudzieſtu, Manſy-
 onarzow ſześć: Pſalterzyſtow oſmiu, Al-
 taryi czternaſcie (*h*) Kollegiata w tey
 Dyecezyi ieſt iedna, Kruſwicka: Eugeniuſz
 tego imienia 3. Papieź w roku 1148.
 Wolboſką Kollegiatę z przyległoſciami,
 Koſciół Nayſw: Maryi w Zawichoſcie,
 Proboſtwo S. Michała, na Zámku w Kra-
 kowie, Gdańſk Miasto do zwierzchno-
 ſci Kuiawſkiego Biſkupa przyłącza. (*i*)
 Archidyakonatów rachuje. Damalewicz.
 w Dyecezyi Kuiawſkiego Biſkupa trzy:
 Kuiawſki, Kruſwicki, Pomorſki. Deká-
 natow 22. w nich Koſciółow 292. Wo-
 iewodztwa trzy: Kuiawſkie, Jnowroclá-
 wſkie, Pomorſkie z Lemburſkim, y By-
 tomſkim Staroſtwami. Koſciół Kate-
 dralny założony pod tytułem Nayſ: Ma-
 tki: Kapitułę Katedra dwa razy zkládá.
 Pierwſzy raz na Trzy Krole, drugi, ná
 Wniebowzięcie Naſ: Panny, y z pomię-
 dzy ſiebie wyſládá Deputata na Trybu-
 nał Koronny iednego. W Herbie używá,
 Nayſ: Panny Pana Jezufa piáſtuiącey pod
 nogámi iey Xiężyc wpolu złotym, w le-
 wey ręce Bogarodzicy, berło. (*a*)

(a) *Sarnicki L. c. [b] Niesiecki w Koronie t. 1. (c) Jdem ibidem. (d) Vol. Leg. tom. 6. f. 450. [e] Vol. Leg. t. 2. ff. 1236 ex 1408. (f) Vol. Leg. t. 1. f. 567. na Seymie mianym w Piotrkowie roku 1510. za Zygmunta I. (g) Vol. Leg. t. 6. ff. 334. & 340. (h) *Niesiecki w Koronie t. 1. (i) Tenże, tamże.**

§ VII.

ZIEMIA DOBRZYŃSKA.

I. **Z**iemie Dobrzyńską Niesiecki przyłącza (a) do Woiewodztwa J-nowrocławskiego: ale wypis Uchwał stanowiących na Seymie mianym w roku 1717 (b) przytykają tę Ziemię do Brzeskiego Kujawskiego Woiewodztwa, dla czego iey opis tu niefzcze. Ziemia ta Xięstwa Mazowieckiego zdawną była częścią, Krzyżakom ią w dzierżawę oddał Konrad Mazowieckie Książę, ktorych był zprowadził na obronę swoiego Kraiu naprzeciw Prussakom ieszcze w ten czas bałwochwalcom. Gdy zaś Krzyżacy Polke się niewdzięcznemi stali, odebrana im-
ze

że zwyciężką i zabiłą Polską: Ale znowu przez Polskie Króle Książętom różnym spuszczana, aż na koniec przez Władysława Jagiełła oswobodzona zupełnie, zdaje się być do Województw Kujawskiego, y Jędrzejowskiego przyłączona, ponieważ w podpisach Sejmowych, po Województwie Jędrzejowskim, przody nim Płockie Województwo, kładą się podpisy Posłów tej Ziemi (c) II. Ziemia ta składa się z Powiatów trzech: Dobrzyńskiego, Rypńskiego, y Lypńskiego. III. Graniczy z Płockim, Chełmińskim Województwem: Wisła też od Kujaw dzieli. IV. Miasto ma stołeczne Dobrzyń leży w stopniu szerokości 51 minucie 7. długości stopniu 45 minucie 2. V. Ma inne Miasteczka: Bobrowniki, Ziemskich y Gródzkie u siebie Książ złozeniem. Lipne Sejmikami, Skąpe cudownym obrazem Najszej Panny, zaszczycone. VI. Herb Ziemi tej: Głowa człowieka fędziwego, u ktorej pod samą brodą spodem korona iedna, a drugą na głowie zwierzechu, z ktorej dwa bawole rogi wychodzą, w czerwonym polu. VII. Senatorów Powiatowych ma trzech:

wisko zimowe dla Regimentu piezego w Dobrzyniu y Rypnie: Płaci na woysko co pułrocznie złot: pol: 15812 gr. 4. to jest dla Gwardyi porcyi 150 wszystko. XVI. Szkoł żadnych nie ma. XVII. Należy do Dyecezyi Płockiey.

(a) t. I. Korony: (b) Vol. leg. t. 6. f. 340. (c) Vol. leg. t. 6. f. 608. (d) Vol. leg. t. 2 w roku 1593 f. 1409 tit: Roki. Dobrzyńskie (e) Vol. Leg. t. 2. w roku 1567. f. 703.

§ VIII.

WOIEWODZTWO JNOWROCLAWSKIE.

I. **Z**daie się że do tego Kraiu Guthonowie czyli Gothowie, dawni Sarmacki Narod, osady swoje rozciągali. (a) II. Zkłada się z Powiatow własnego Jnowroclawskiego, y Bydgoskiego. III Graniczy z Kaliskim, Kuiawskim, Płockim, Chełmińskim, Pomorskim, Woiewodztwy. IV. Stołeczne Miasto Jnowroclaw, blisko którego wieś leży Płowie, pod którą Władysław Łokietek Krzyżaków 40000 na placu położył. V. Má także Miast

Miały y miałyteczek wiele, Bidgofzcz mia-
sto murowane, zaſzczyczone połowem fo-
ſoflow, leżące w ſtopniu ſzerokości 52.
minucie 12, długości ſtopniu 39 minucie
10. Pakość, Łabifzyn, Dybow. VI. Herb
má takież iako y Woiewodztwo Brzeſkie
Kulawskie. VII. Senatorow má więkſzych
dwu: Woiewodę y Kaſztelana Jnowro-
cłańskich, y Powiatowego Kaſztelana
Bidgoſkiego: Woiewodow (którzy ſię
też dawniey (b) Gniewkoſkiemi zwali)
z Andrzejem Zamoyskim liczy 42: Ka-
ſztelanow z Andrzejem Moſzczeńſkim 34
VIII. Urzędnikow Ziemſkich má tych
wſzyſtkich y tym porządkiem ktorych
inne: IX. Powiatowi Bydgoſkiemu u-
chwała Seymu miánego w roku 1726 (c)
pozwála Urzędnikow tychże wſzyſtkich,
krom tych ktorzy ſwybieraniem ſtawiają.
X. Urząd Ziemſki Sądowy ma ieden, Ro-
ki ziemskie ſądzi trzy razy, zawſze w ty-
dzień ſpo Brzeſkich. (d) XI. Staroſtwa
grodowe ma dwa: Jnowrocłańskie y Byd-
goſkie, w ktorych przez ſiebie lub przez
ſwoie Urzędniki Sądy Grodzkie ſądzą Sta-
roſtowie. XII. Nie grodowe Staroſtwa

ma: Dybrowskie y Gniewkoskie. XIII. Seymikuie wraz z Brzeskim Kujawskim, y Radziejewie. XIV. Popis Rycerstwa Jnowrocławskiego u Jnowrocławia. XV. Mają w iego Starostwach stanowisko zimowe: Chorągiew jedna Ussarska, y dwie Pancerne: Płaci zaś co półrocznie dla woyska, zł. pol. 16313 gr. 13. to jest dla Chorągwi Ussarskiej koni 55. zło: pol. 6760. Dla Artyleryi Koronney porcyi 102. zło. pol. 10163 gro. 13. XVI. Szkoły mają w Bydgoszczy, gdzie niższych Szkół y Krasomostwa uczą, pod rządem Societatis JESU Zakonników, którzy tam Collegium y Kościół mają. XVII. Należy do Dyecyezi Kujawskiej.

(a) Sarnicki l.c. (b) Niesiecki t. 1. Korony. (c) Vol. Leg. t. 6. f. 450. (d) Vol. leg. t. 2. w latach 1588. 1596. Głyszczynski in compendio legum f. 108.

§ IX.

WOIEWODZTWO PŁOCKIE.

- I. **Z**dać się być dawną Gothów osiadłością, Poźniejszy od Bolesława

wa. Krywousta czasami pod rządem Mázowieckich Książąt, rodu przez tegoż Bolesława, Piaśtowego, zostawało aż do roku 1495 przez lat 355. (lubo Xiążęta Mazowieckie zawsze rząd Polski naywyższy znały) Janusz Xiąże Płockie gdy bezdzietnie zchodził, w ten czas do Polski znowu przywrocone. (a) II. Zkłada się z Powiatów czterech: z Płockiego, Płońskiego, Raciążskiego, y Zawkrzyńskiego (b) czyli raczey z Zawskrzyńskiej ziemi. III. Graniczy z Jnowrocłáskim, Pomorskim, Malborskim, Woiewodztwy y z Prusłami Xiążęcemi. IV. Miasto má stołeczne Płock, Katedrá, WW. XX. Norbertanów, Dominikanów, Jezuitów, WW. PP. Norbertanek y Dominikánek, Kláštorámi y Kościołámi zászczyczone, Opáctwem także WW. XX. Benedyktynów miánowania Krolewskiego. Miasto leży w stopniu szerokości 52. minucie 9. długości stopniu 45 minucie 8. V. Ma y inne Miasteczka: Sierpcz, Raciąż, Płońsko, Zawskrzyń, powiatowe VI. Używá w herbie Orłá czarnego z rozciągnionemi skrzydłámi y nogámi, z pyskiem otwártym, ná

ktorego pierliach litera P. w polu czerwonym. VII. Senatorow wiekzych rachuje, Biskupa, Woiewode, Kafztelana Plockich, Powiatowych dwu, Raciąskiego, y Sierpskiego, Biskupow z Hieronimem Szeptyckim 69. Woiewodow z Mikołaiem Podolskim 34. Kafztelanow z Ignacym Zboinskim 28. VIII. Urzędnikow Ziemskich rachuje tych wszystkich y tym porządkiem ktorych inne. IX. Ziemi Zawskrzyńskiej pozwala uchwała Seymu mianego w roku 1726: Urzędnikow wszystkich, y niemi się szczyci krom Podkomorzego (c) X. Urząd Sądowy ma dwoiaki Plocki, y Zawskrzyński: Roki Ziemskie Plockie sądzą się pierwszy raz w poniedziałek po niedzieli krzyżowey. Drugi raz w poniedziałek po S. Michale: Trzeci raz w poniedziałek przed S. Agnieszka. Po nich pierwsze w Raciążu w pierwszą Szrodę po Świątkach, a Płońskie w poniedziałek po S. Troycy: w innych Sądow Ziemskich przypadnieniach dawny zwyczaj ma być zachowany, żeby następowały podobnie po Plockich. Roki też Ziemskie Zawskrzyńskie rownie ra-

zy trzy przypadaia: Pierwsze w Szrepsku,
w poniedzialek po Swięcie Bożego Ciała;
Drugie w poniedzialek po S. Łukasz.
Trzecie po niedzieli wstępney czyli in-
vocavit. W infzych Powieciech zwy-
czaiem dawnym. (d) XL. Starostę gro-
dowego ma iednego: Płockiego który są-
dzi Sądy Grodzkie przez siebie, lub przez
stanowione od siebie Urzędniki grodzkie.
XII. Nie grodowe ma Starostwo Miawa-
skie (e) XIII. Seymikuie w Raciążu
y obiera na Seym Posłow czterech na Try-
bunał Koronny Deputatow dwu, iednego
do Radomia Komissarza. XIV. Popis Ry-
cerstwa Płockiego odprawia się pod Ra-
ciążem. XV. Stanowisko zimowe dwa
tu Regimenty mają konny y pieszy: Pła-
ci zaś co półrocznie na woysko Woie-
wództwo to: zł. pol. 29347. gr. 4. a to
wszystko dla Gwardyi pieszey porcyi
293. XVI. Szkoły ma w Płocku z Filo-
fią pod dozorem Societatis JESU Osob,
XVII. Biskupstwo Płockie razem z Gnie-
źnieńskim założone roku 966. Biskup
Płocki razem Xiążęciem Pułtuskim iest, iak
Siewierskim Biskup Krakowski. Kościoł

G2

fzey

Izey Panny. Obiera Deputata na Trybunał Koronny iednego XVIII. Roku 1525. gdy Luterskie kacerstwo w Polfcze się szerzyło, Stany Xięstwa Mazowieckiego w obecności Xiążęcia Janusza zagrodziły uroczyłą uchwałą wszelki przystęp do siebie Luteranom. O czym stanowiąc dane do Grodu Warszawskiego w Xięgach tegoż grodu pod tymże rokiem czytay przed Niedzielą Oculi.

(a) *Niesiecki Korony t. 1.* (b) *Jdem ibidem* (c) *Vol. leg. t. 6. f. 450.* (d) *Vol. leg. t. 2. pod rokami: 1505. 1547.* (e) *Vol. leg. t. 6. f. 345.* (f) *Niesiecki Korony t. 1.*

§ X.

WOIEWODZTWO MAZOWIECKIE.

I. W Kraju Mazowieckim osiadłość mieli już Awarynowie po nad Narwą: już Buryuszowie gdzie Warka y Warszawa: Anartophraktowie tak nazywani dla niedostatku chleba w tych stronach Mazosza które piaszczyły y nieurodzayny Kray mają (a) **II. Woiewództwo** zdawna część Polski zkladało, Ma-

slaus Mieczysław Podczasz pod czas
swarnych y niewieścich Ryxy Krolowy
rządow, władzą sobie Xięstwa tego ptzy-
właszczyl: Od Kazimierza Mnicha Syna
y Następcy na Państwo Mieczysława y
Ryxy z Państwa tego wraz y z życia wy-
zuty, Bolesław Krywousty nazwany, Ka-
zimierza Syn, umierając, á Państwo mię-
dzy Syny dzieląc, Xięstwo to naznaczył
Bolesławowi Kędzierzawemu, po którym
Syn jego Leszek krotko toż Xięstwo trzy-
maiąc, zlał prawo swoje na Stryia swoje-
go Kazimierza drugiego, ktorego nastę-
pcy od Konrada młodszego iegoż Syna
zstępuiący trzymali to Xięstwo do roku
1526, w którym ostatni z Domu Piašto-
wego przez Krywoustą y Konrada Mazo-
wieckie Xiążę (b) Janusz bezdzietnie
zszedłszy uczynił sposobność wrocenia się
Xięstwa tego do Polski, ktore nieia-
ki czas sprawowane było przez Wielko-
rządce Namieśtniki Krolewskie, Wszak-
że w roku 1576 na Seymie Coronationis
Stefana Krola Wielkorządztwo to znie-
sione (c) za ktorego też Rycerstwo Ma-
zowieckie porównane w przywilejach za

Polskim Rycerstwem y prawa przywile-
ie statuta zwyczaie od nichże przyjęte,
wyłączenia iednak niektóre sobie zachowu-
jąc. III. Zkłada się z Ziem dzieściu:
Czerskiej, Warszawskiej, Wiskiej, Wy-
sogrodzkiej, Zakroczymskiej, Ciekano-
wskiej, Łomżyńskiej, Rożańskiej, Li-
wskiej, Nurskiej. IV. Graniczy z Bło-
ckim, Rawskim, Sandomirskim, Lubelskim,
Podlaskim Woiewodztwy y z Prussami
Xiążęcami. V. Miasto ma stołeczne War-
szawę, mieszkaniami Krolow, Senatu Ra-
dami, Seymami, Sądami zadwornymi, wy-
bieraniem Krolow, y wielą osobliwościa-
mi zaszczycone. Miasto samo murami o-
pasańe nie wielkie nad wisłą ale porządne
y budowne. Zdobi ie Kolegiata o ktorej
niżej Collegium S. J. Kościół y Kłafztor
WW. XX. Augustynianow. Na przed-
mieściach znayduią się Kościoły y Kłá-
sztory WW. XX. Dominikanow, Bernar-
dynow, Karmelitow Bosłych iak mowią:
y Trzewikowych, Misyjonarzy, Refor-
matow, Societatis JESU, Scholarum pia-
rum, Teatynow, Kapucynow, Bonifra-
trow, Paulitow, WW. PP. Wizytek, Sa-
kramen-

kramentek, Bernardynek, Dam Kanoni-
czek pałac Marywilski od Jana trzeciego
Kroła wystawiony, y od Imienia Maryi
Krolowy Mariæ villa nazwany, ktorego
część iedna zklada pałac y kaplicę Dam
pomienionych: druga zaś nápełnia się Ku-
pcami ktorzy tam towary naybogatsze
złożone na przeday wystawuią y naycel-
nieyszemi rzemieślnikami. Zamki tu są
Krolewskie dwa: Ieden gdzie się też Sey-
my odprawuią obfzernemi Salami czyli
Senatorstką y Pofelską izbami wspaniałemi
pokoiami: przy miłym y uciechę [oku
Krolewskiemu czyniącym, wisty widoku
y mieysc wiela na podziw y ozdobnych y
okazałych y wdzięcznych. Drugi na
przedmieściu Krakowskim od Augusta
drugiego wystawiony, piękny, wspania-
ły, y ogrod obfzerny y wdzięczny mają-
cy. Za pałacem tym stoią kazarnie dla
Koronney Gwardyi okazałe y w weso-
łym położeniu. Nie fzerząc się z opisem,
cała powszechnie Warszawa otoczona jest
Xiążąt y Panow polskich pałacami y ogro-
dami czyniącemi nie wypowiedziany
kształt, y rzadko w Enropie caley widzia-

na wspaniałość: Leży Warszawa w stopniu szerokości 53 minucie 8. długości stopniu 44 minucie 4. VI. Jest innych wiele w tym Woiewodztwie miasteczek y miast, niektóre podług Ziem porządku liczę: W Ziemiach; w Czerskiej stołeczna Czerko: w Wiskiej stołeczna Wizna, W Wyssogrodzkiej Wyssogrod. W Czechanowskiej Czechanow, w Zakrocimskiej Zakrocin, w Łomżyńskiej Łomża, w Rożańskiej Rożan, w Liwskiej Liwo, w Nurskiej Wąsosz. VII. Senatorow Woiewodztwo to liczyło ieszcze w ten czas gdy udzielné swoje Xiążęta miało, (d) teraz temi się szczyli: Woiewodą Mazowieckim y Kafztelanem Czerskim: Większymi Powiatowych Kafztelanow tych liczy: Warszawskiego, Wiskiego, Wyssogrodzkiego, Zakroczymskiego, Czechanowskiego, y Liwskiego, Woiewodow Mazowieckich (którzy się dawnie iuż Warszawskimi iuż Czerskimi pisywali, poźniej gdy zawrócone do Polski Mazosze (e) Wicesgerentami,) liczy się z Michałem Rudzieńskim 52 Kafztelanow Czerskich z Michałem Suffczyńskim 35. VIII. Urzędni

Urzędnikow Ziemskich Ziemia każda osobnych ma wſzystkich y tym porządkiem, ktorých wyżej mianowane Woiewodztwa, zaczawszy od Podkomorzego. IX. W herbie noſi Orła białego z rozciągniętemi ſkrzydłami w polu czerwonym bez korony. Tymże ſię orłem tegoż Woiewodztwa Ziemie ſzczycą. Ziemia Liwſka noſi w herbie puł Orła czerwonego, puł niedzwiedzia czarnego, Gwagnin niedzwiedzia białego. *naznacza f. 32 in corp. Hiſt.* grzbietami ſię ztykających pod iedną koroną. X. Urzędow Sądowych Ziemskich ma tyle: ile Ziem, y w nich Urzędnikow Ziemskich Sędziego, Podſędka y Piſarza osobnych: Roki zaś dzieſiąciu tego Woiewodztwa Ziemi ſądzą ſię tylekroć y w te czasy: 1. Roki ziemskie Czerſkie pierwsze ſądzą ſię w poniedziałek po niedzie-Miſericordiarum. 2. w poniedziałek po Święcie S. Jana Krzciciela. 3. w poniedziałek po S. Franciszku (*f*) Uchwałą dawnieyſza dana w roku 1767. Sądom tey ziemi w Czerſku dwa dni naznacza poniedziałek y wtorek, a po nich w Groycu we Szrodę, y we Czwartek. W drugim zaś tygodniu w Warce, w poniedziałeky

we wtorek potym w Garwolinie we czwartek y piątek. 2. Roki ziemskie Warszawskie według ostatniego Seymow rozporządzenia (*g*) sądzone być mają trzy razy: Pierwszy w Warszawie po Niedzie-
li postney *Inuocavit*; Drugi w poniedziałek po S. Troycy. Trzeci w poniedziałek po S. Franciszku, á po dosądzeniu Sądow Warszawskich w Błoniu w następny po-
niedziałek, y znowu w tydzień w Tar-
czynie. 3. Roki ziemskie Wiskie przypa-
daia pierwsze we wtorek po Święcie S.
Stanisława. Drugie we wtorek po S. Má-
teufzu: Trzecie we wtorek po trzech
Krolach, á po tych wszystkich w Wąso-
szu we dwie Niedzieli, także też w Radzi-
łowie po tychże Wąsowskich we dwie
Niedzieli! (*h*) 4. Roki ziemskie Wyflo-
godzkie sądzą się raz pierwszy we wto-
rek po Bożym Ciele, ktore przedtym są-
dzone bywały we wtorek po Święcie A-
gnieszki S. Drugie we wtorek po Prze-
wodniey Niedzieli. Trzecie we wtorek
po S. Michale. Po innych Parafiach da-
wnym zwyczajem (*i*) 5. Roki ziemskie
Zakroczymskie: Pierwsze się sądzą w pią-
tek

tek po niedzleli *Invocavit*, Drugie we Szró-
de po Święcie S. Tróycy. Trzecie w dzień
tenże po S. Mateufzu [k] 6 Roki ziem-
skie Czechanowskie zkładane bywają.
Pierwsze w Sąhocinie w poniedziałek po
Święcie S. Filippa y Jakoba: lubo te prze-
nosi uchwała Seymu mianego w roku
1581 na (l) poniedziałek po S. Mateufzu,
Drugie w poniedziałek po S. Bartłomieiu,
Trzecie w poniedziałek po trzech Kro-
lach: á po Sąhockich w Ciechanowie we
czwartek przyszły, á Prafnyskie po zapi-
saniu aktu Ciechanowskich rokow w ca-
łe cztery niedziele (m) 7. Roki Ziemskie
Łomżyńskie sądzą się trzy razy: Pierwszy
raz w Łomzie w poniedziałek po Niedzie-
li *Reminiscere* to jest drugiey w post czyli Su-
chey. Drugi raz w poniedziałek po S.
Troycy. Trzeci raz po S. Mateufzu: W
Kolnie zaś pierwsze we czwartek po Nie-
dzieli *Lætare*, czyli szrodopostney. Dru-
gie we czwartek po S. Janie. Trzecie we
czwartek po S. Łukászu (n) Zembro-
wskie pierwsze w Zembrowie we czwar-
tek po trzech Krolach: drugie we czwar-
tek po Świątkách; Trzecie we czwartek
po

gnieźcze, y ieżeli prawna przeszkoda za-
 dzie tedy tak iak Rożańskie przywołane y
 sądzone być mają (u) 10 Roki ziemskie
 Nurskie sądzą się pierwsze w Nurze we
 wtorek po nowym lecie: Kamienieckie po
 nich w poniedziałek po Gromnicach a po
 nich Ostrowskie we wtorek po niedzieli
 zrodopostney. Drugie roki Nurskie są-
 dzą się w Nurze we wtorek po przewo-
 dney niedzieli: Kamienieckie po nich w
 poniedziałek po S. Troycy, a Ostrowskie
 we wtorek po S. Janie Chrzcicielu. Trze-
 cie roki Nurskie, we wtorek po S. Mate-
 uszu, Kamienieckie w poniedziałek po S.
 Szymonie, a Ostrowskie po S. Helźbie-
 cie. (w.) XI. Starostów Grodowych y
 Grodów Woiewodztwo ma dzieiesięciu
 Grod Czerski: Warzawski, Wiski do Wi-
 skiego Starosty należący, Wąłocki, Wys-
 sogrodzki, Zakrocimski, Czechanowski,
 Łomżyński, y do iednegoż Starosty nale-
 żące, dwa inne Koliński y Zambrowski,
 Rożański z Makowskim pod iednym Sta-
 rostą. Liwski, Nurski z Kamienieckim y
 Ostrowskim pod iednym Starostą. Staro-
 stowie Sędziego tylko stanowią, Pisarz
 i Grodz-

Grodzki tenże sam bywa który y Ziemi
 ski, á ten wybieraniem stánowiony (XII. Starostów niegrodowych ma: Błot-
 nyskiego, Osieckiego, Garwolińskiego, Płockiego, Radziłowskiego, Latowickiego,
 Ząbkowskiego, Ostrołęckiego, Poddębickiego, Pęczniewskiego. XIII. Sejmiki Woiewództwa
 składa na mieyscach dzieściu, pól dług liczby Ziemi: to jest każda ziemia
 swoim stołecznym mieście wybiera Sejm Posłów dwu. General zaś Woiewództwa
 tego czyli wszystkich ogółen Ziemi Deputackich y Gospodarskich Sejm-
 ków składane bywają w Warszawie gdzie na Trybunał Koronny wysładza Woiewództwo
 to Deputatów dwu, y tyleż Komissarzy na Komissyą do Radomia. XIV. Stanowisko zimowe
 w Starostwach tego Woiewództwa mają Chorągwie dwie Ułan-
 skie: Pancernych sześć, Regiment konny jeden y dwa piez. Chorągwie lekkie
 dwie: Płaci zaś co półrocznie woysk zł. pol. 145779 gr. 3. to jest dla chorągwi
 pancernych czterech zł. pol. 18800. Dla Gwardyi Koronney J. K. M. porcy 130
 zł. pol. 136979. gr. 3. XV. Popis Rycerzów

stwa

stwa Mazowieckiego na trzech mieyscach
gdzie Sądy swe (iak mówi uchwała Sey-
mu mianego w roku 1563. in Vol. leg. t.
2. f. 64r nowe mieli, czego odmiany za-
szły: czytay uchwały Seymow w rokách
1631. 1635. 1647. To iest okazywanie czy-
nić mają: Ziemia Czerská pod Radwan-
kowem, Nurtka pod Nurem, á Powiát O-
strowski pod Ostrowem, Kamieniecki
pod Kamieńcem. Ziemia Łomżyńska pod
Łomżą, inne Ziemie wzięły to sobie do
Braci: A taż Uchwała roku 1647. in Vol:
Leg. t. 4. f. 129. znosi okazywanie to w
tych Woiewodztwach do czaśu. XVI.
Szkoły ma dla pólery młodzi polskiey, w
Warszawie iedne pod rządem Societatis
JESU w mieście, drugie na przedmieściu
pod rządem WW. XX. Scholarum pia-
rum. Collegia Nobilium w ktorých się
młodź szlachetna polska ięzykow różnych
y nauk uczy, trzy; iedno pod dozorem
WW. XX. Teatynow, drugie pod dozo-
rem WW. XX. Scholarum piarum, trzecie
pod dozorem Societatis JESU. Ma tak-
że Seminarium Clericorum pod zwie-
żehnością WW. XX. Missyonarzow. Tu
także

także ku pomnożeniu nauk wystawion
 Bibliotheka publiczna dzieło nieśmiertel
 nej chwały, nakładem J. O. Xiążęcia Bi
 skupa Krakowskiego, Stanisława Kości
 Zułuskiego y Brata Jego, J. W. J. M. X. Jo
 zefa Zułuskiego Kiiowskiego Biskupa
 cnoty y mądrości miłośników wiel
 kich, Narodu ozdoby: starych pełna y
 kilku Salach Xiąg y pism: y starożytność
 zakazaną, oddana dozorowi XX. Societatis
 JESU Prowincyi Mazowieckiey. Dla
 teyż Polskiey młodzi przecwiczania się
 w pobożności y naukach otwarte sązko
 ły w Łomży w Pułtusk pod rządem y
 dozorem XX. Societatis JESU. XVII
 Woiewodztwo Mazowieckie po częśc
 więkzey zwierzchności Biskupa Poznań
 skiego podlega, po części Biskupa Pło
 ckiego. Kollegiatę Warszawską Uchwał
 Seymu mianego w roku 1609 (y) poro
 wnywa w tym z Kościołami Katedralne
 mi, a żeby w niey tylko Szlachta osobli
 wie na Prelatury wysadzani bywali, krom
 czterech Doktorskich Prebend, co też Kle
 mens II. ztwierdził wyrokiem swoim ro
 ku 1715. dnia 3. Lutego danym. Nie da

wino też Prałatow Jeyże y Kanonikow
 Orderami Krol ozdobił to iest w roku
 1751. Noszenia tych zwierzchnich dostoy-
 ności zaſzczytow Rzymieſzczenie ztwier-
 dził, ale o tym wie, y nie zabrania. Proboszcz
 w nięy pierwſzeńſtwo trzyma; y przyłą-
 czone ma do ſiebie Tarczyńſkie Probo-
 ſtwo, iako też Dziekan Proboſtwo Wą-
 reckie, za zezwoleniem Jaſtrzebca Biſku-
 pa Pożnańſkiego. XVIII. Woiewoda w
 tym Woiewodztwie ma w kaźdey Ziemi
 ſtanowionego przez ſiebie Podwoiewo-
 dzego:

- (a) *Sarnicki l. c.* (b) *Jdem An-
 nal. Pol. l. 7. f. 1210.* (c) *Vol. Leg. t. 2. f.
 928.* (d) *Nieſiecki Korony t. 1.* (e) *Tenże
 l. c.* (f) *Vol. Leg. t. 2 f. 793. f. 731.* (g) *Vol. leg:
 t. 3 f. 28.* (h) *Vol. Leg. t. 2. f. 1274.* (i)
Vol. Leg. t. 3. f. 292. (k) *Vol. Leg. t.
 2. f. 978. y znowu Vol. Leg. t. 3. f. 28.* (l)
Vol. Leg. t. 2. f. 1016. (m) *Vol. Leg. t. 2.
 f. 979.* (n) *Vol. Leg. t. 2. f. 1214.* (o) *Vol.
 Leg. t. 2. f. 1274.* (p) *Vol. Leg. t. 2. f. 1522*
 (q) *Vol. Leg. t. 3. f. 692.* (r) *Vol. Leg. t.
 2. f. 1016.* (s) *Vol. Leg. t. 2. f. 1236.* (t)
Vol. Leg. t. 3. f. 691. (u) *Vol. Leg. Jbid.*
H
(w)

(w) Vol. Leg. t. 2. f. 1276. y znouu f. 133

[x] Vol. Leg. t. 2. f. 932. (y) Vol. Leg.

t. 5. f. 17.

§ XI.

WOIEWODZTWO RAWSKIE.

I. **K** Ray ten zdaie się niegdyś ośi-
dłym być przez Scirry wraz
Gotami Włoch woienniki (a) po za-
szłym Polski przez Krywousta Krola mie-
dzy Syny podziale, przez Xiążęta krw-
iegoż rządzone długo y sprawowane by-
ło. Za ustawianiem zaś Xiążąt tych krw-
płci męskiej, zawrocone do Polski, ieży-
część zkląda. II. Dzieli się na Ziemię trzy-
Rawską, Sochaczewską, y Gostyńską. III.
Graniczy z Mázowieckim, Sandomir-
skim, od którego rzeka Pilyca go dzieli
Sieradzkim, Łęczyckim, y Kuiawskim
Woiewodztwy. IV. Miasto stołeczne Zie-
mi Rawskiej Rawa, Sochaczówkiey So-
chaczów, Gostyńskiej Gostyn. Leży
Rawa w stopniu szerokości 53 minucie
długości stopniu 43, minucie 6. V. Ma
y innych wiele Miasteczek; Łowicz sto-
łeczne jest Łowickiego Xięstwa: Danie

Areya

trzy razy w Rawie. Pierwszy raz po Niedzieli *Reminiscere*, to jest po niedzieli drugiej w poſt. Wtóry raz po Świątkach. Trzeci raz w poniedziałek po S. Michał.
 (b) Roki Ziemskie Sochaczewskie ſądzą ſię pierwſze: we Wtorek po S. Urzutu. Drugie we wtorek po Bożym Ciele. Trzecie we wtorek po S. Jadwidze. A Mſzczonowskie zawſze po nich we dwie Niedzieli. (c) Roki ziemskie Goſtyńskie ſądzą ſię pierwſze po niedzieli *Oculi*, jczy trzeciej w poſt. Drugie po oktawie Bożego Ciała: (d) Trzecie w poniedziałek po S. Michał, (e) A Gąbińskie po każdym w tydzień. XI. Staroſtów grodowych mają trzech: Rawſkiego, Sochaczewskiego, y Goſtyńskiego, y tyleż Grodów, w których Staroſtowie Urzędniki Grodzkie ſtanowią. XII. Nie grodów Staroſtwa te liczy: Boleſmowskie, Wyſkitckie, Długoleckie: Gąbin, kaſki, Kapuń, dzieżawy. XII. Każda Ziemia Seymiki przedſeymowe w ſtołecznym ſwym Mieſcie zkládá: Rawſká w Rawle, Sochaczewſká w Sochaczewie, Goſtyńſká w Goſtyniu, y káżdá po dwu Poſtów i
 Seym

Seym wyfadza. Ziązdy Urzędników
Ziemskich wybiernicze tamże zkládane
bywają. XIII. Seymiki, Deputacki y Go-
spodarski wszystkie wraz trzy Ziemie
zkládają w Bolemowie, y tam obieraia De-
putatow dwu na Trybunał Koronny, Ko-
missarza do Radomia iednego. Popis zaś
Rycerstwa Rawskiego być ma u Sochą-
czewa. XIV. Stanowisko zimowe w Sta-
rostwach y Dzierżawach Woiewodztwa
tego mają cztery Chorągwie pancerne,
trzy lekkie y Węgierska piechota. Płaci
zaś co półrocznie dla woyska Ziemia Ra-
wska zł. pol. 11908. Ziemia Sochacz-
wska 16335 gr. 23. Gostyńska [zł. pol.
14808 gr. 26. ogółem wszystkie zł. pol.
43049 y gr. 21. To iest Chorągwi lekkiey
koni 175. zł. pol. 12950. Dla Dragonii por-
cyi 10. zł. pol. 1567. gr. 14. Dla Artyleryi
Koronney porcyi 88. zł. pol. 8843 gr. 7.
Dla piechoty węgierskiey porcyi 150 zł.
15000. XV. Należy do Archidyecezyi
Gnieźnieńskiej. XVI. Ma Szkoły z Filo-
zofią w Rawie y w Łowiczu, tam te pod
dozorem XX. Societatis JESU, te pod rzą-
dem WW. XX. Piarow. XVII. Rawawy.

znaczona iest, gdzieby kwartę płacono
to iest czwartą część intrat na woysko
koronne z Starostw y Krolawskich dzier-
żaw. (f)

(a) *Sarnicki L. c.* [b] *Vol. Leg.*
t. 2. f. 789. (c) *Vol. Leg. t. 2. f. 1522.* (d)
Vol. Leg. t. 2. f. 681. (e) *Vol. Leg. s. 2. f.*
1478. (f) *Vol. Leg. t. 2. f. 1223.*

§ XII.

PRUSSY y KRZYZACT.

I. PRussy zdaia się być iednym z Li-
twą Narodem iako znać ieszcze
do tych czas z ięzyka y iednayże obyczaj-
ów dawnych Obywatelów po wsiach w
obudwuch Kraiach. Język ten Słowiań-
ski w początkach był: ile w Sarmackim
Narodzie: ale gdy y z Rzymu Publiusz Li-
bo tu za Pompeiusza przybył, a po nim za
Nerona Palemon: także gdy Cymbrowie
Narod przyległy Grekom z Cymmeryi tu
przyciągneli, w mowie Pruskiej y Lite-
wskiej siła się z Łacinskiego y Greckiego
języka miesza. Weydewutas Brat Prute-
na albo Wenedutas [od ktorego niektó-
rzy

rzy Narod Wenedow nazwany y część
pewną morza Bałtyckiego Sinus Venedi-
gus mieć chcą mianowaną) podzielił te
Kraie między Syny swoie a Z czasem Na-
rody te rozdzielone na trzy Xięstwa Prus-
sy, Litwę wyższą, y niższą, którą Samo-
gicyą albo Zmudzią, a po Litewsku Zia-
mayciey zowiemy, y na Łotwę. Ci lu-
dzie pod rząd y władzą zgromadzeni na-
ieźdzali przyległe Chrześciańskie Kraie,
a że tu tym czasem pominę Litwę Prusla-
cy bliżey sięgając Polski one często na-
chodzili łupili y pustoszyli Kray: Prawda
że Bolesław Chrobry zwyciężkim orężem
podbił Polszcze Narod Pruski, y sobie ie u-
czynił dannikami: Bolesława także śmia-
łego, Hermanna Brata iego, iako też Kry-
wousty y Kędzierzawego, Bolesławow za-
chwalona y do zwycięztw przywykła wo-
iowania sprawność w danniczey ie utrzy-
mywała powolności: Atoli gdy uczynio-
ny na wiele Xięstw, Polski podział, ieyże
nadstąpił sił, Konrad Xiążę Mazowieckie
ktorego Kray naiazdom Prusakow przy-
bliżała pograniczność w roku 1230 rok
inni, 1227 kładą, iakoż w naznaczeniu ro-

ku Czałopisarze różnią Bielski przy-
 woząc treść przywileju danego na Zie-
 mię Chełmińską f. 148. y 144. Hermano-
 wi Mistrzowi najpierwшему, świadczy,
 że przywili ten dany był roku 1222 y czy-
 tał go Stanisław Hozyusz, znaleziony na
 zamku w Lubawie) (srowadził z Niemiec
 Krzyżaków, dawszy im w osiadłość Cheł-
 mińską y Dobrzyńską Ziemie do czasu,
 nim na dziedzictwo Kościoła Rzymskie-
 go podbił Prusły. II. Krzyżacki Zakon
 od jednego z bogatszych Niemców począ-
 tek bierze, który około roku 1099. po o-
 debraniu przez Godefryda Bulloniusza Je-
 rozolimy widząc wielu ziomków nie do-
 statek dla ich opatrywania założył szpital,
 na gorze Syon, y przy nim Kaplicę na
 cześć Naysz. Panny: za pozwoleniem Pá-
 tryarchy. W roku 1190: pomnożyli hoj-
 nością swoją Braci tych nabożeństwo Bre-
 menscy y Lubeccy Mieszczanie: Czego
 widok Xiążętom Niemieckim dał pohob-
 że postanowili Kawaleryą z Narodu swe-
 go, któraby w czystości żyjąc pod poslu-
 szeństwem Stolicy Apostolskiej wołowa-
 ła niewierne, y chore á ranne opatrywała,
 żoł-

żołnierze: Celestyn III. Namieśnik Chry-
 stuśow roku 1191 12. Lutego potwierdził
 ten zakon. Pierwszy Mistrz Krzyżacki
 był Walpach albo Walpot. Wszakże w
 lat kilkadziesiąt po zostawionych w Sy-
 ryi meśtwa dowodach niezliczonych,
 przymuszeni są ustąpić z Kraiu zwycięstw
 chwaleą ządziejczonego, nie mogąc wy-
 starczyć potędze Saraceńskiey. Grzegorz
 9 Papież, do ktorego się mężni ci wy-
 gnańcy udali, za proźbą Konrada Xiążę-
 cia od ktorego sprawował Poselstwo Chry-
 styan pierwszy Chełmiński Biskup, wysłał
 Bracią tę, na podbicie niewiernych Prus-
 sów:ktore to ich woiovania dzieło zapo-
 czął Herman Salck w towarzystwie 28. Krzy-
 żackich Kawalerow:iałoż przez lat 53 różne
 z nimi ztaczając bitwy, y swemu ie, y Chry-
 stuśowemu podbili panowaniu. Ale szczę-
 ściem oręza swego niesieni potym, swoim
 Kraio-Dawcom Polkom ciężkiemi być
 zaczęli, iuż przez najazdy ziem Polskich, iuż
 przez opañowanie Pomorskiey y Michało-
 wskiey ziemi, y przywłaszczanie sobie Gdań-
 ska, y innych mieysc, iuż nawet woiowa-
 niem tym, sąsiedzkie Kraie krzywdzącym,
 dosięga-

dościęgając y Litwy. Władysław Jagiello że
 Krolow Jego Przodkow nad Krzyżakami
 dawniey otrzymáne zwycięztwa tu po-
 minę Krol Polski y Wielkie Xiążę Lite-
 wskie, ukrocił ich zuchwałość, y ukarał
 niewdzięczność w bitwie z niemi ztoczony, położywszy na placu pod Grunwaldem z Mistrzem ich Ulrykiem 50000 żoł-
 nierza trupem inni Dzieiopiśarze b liczbę
 zabitych tyle troyną klędą á w niewolą
 śmym komendorow 300 y 14000 żoł-
 nierzy zágarnąwszy utwierdził początki
 szczęśliwe dzieła, ktore długich y zwa-
 wych Polakow z Krzyżakami Woien do-
 konało Pod Kazimierzem czwartym
 Jagiellończykiem uciążone od Krzyżakow
 Prussy, znieść dłużej nie mogąc Krzyża-
 ckiey niewoli iarzma, szukali u tegoż Ka-
 zimierza pomocy, y swoich ciężarow ul-
 gi. Jakoż po trzynastoletney z Krzyża-
 kami woynie, nastąpił pokoy, roku 1466
 w tę umowę: A żeby Pruss cześć znaczną
 teraz Xiążęcą zowią Mistrz Krzyżacki
 trzymał prawem hołdowniczym y zawi-
 śłym od Polski: Reszta zaś á żeby podzie-
 łona na Woiewodztwa: Chełmińskie z
 Zie-

Ziemią Michałowską Malborską y Pomorską należała do Polski. Kazimierz tenże w roku 1476 y 1477 prawą, dawne wolności swobody Prusaków w jedno już Rzeczypospolitey ciało zjednoczonych z Polską potwierdził o czym vol. Leg. t. 1. à f. 229 i o Prusach Xiążęcych mówić się będzie niżej teraz o Krolewskich nayprzód, w powszechności dawney.

a Poszakovski w *Historii Luter-Xiedze* 1. t. f. 90. ad 103. *b* Sarnicki *Annal: Pol. Lib.* 7 f. 1164. *c* Sarnicki *Annal. Polon:* 7. 1184 sub *annal.* 1466 & 1466.

§ XIII.

PRUSST KROLEWSKIE.

I. **P**Russy ktorych nazwiska początek od Borussow czyli Boruskow Sarmackiego Narodu *a* niektorzy wywodzą, inni od Risyafza Bitynii Krola, inni od Prutena ktory u nich miał niegdyś panować: mianowicie Krolewskie składaia się z Woiewodztw trzech: Chełmińskiego, Malborskiego, y Pomorskiego, y Biskupstwa Warmińskiego. II. Kray ten cały nad

Rad inne bogaty, iuż z przyczyny Gdań-
ska, do ktorego z Polski y Rusi ładowne Wi-
słą przychodzą statki, y odchodzą, iuż że o-
krętami morzem handel ich daleko siąga, iuż
że y innych miały wiele liczy majątnych,
budownych, osiadłych y handlownych,
Mają zawierać w okrągu swoim Prussy
2037 jezior. Wisłą, w którą rzek innych
kilkadzieściąt wpada, przedzielone są, y po-
części Bałtyckim morzem oblانة. Ob-
fitują w zboża wszelakie, Ryby y Zwie-
rza. Jezioro Charzykowo pod Choyni-
cami wydawać má z siebie 30 gatunku ro-
zmaitego ryb rodzaju. Bernard Schilling
Toruńczanin pod wsią (b.) Niklausch-
dorf. trzykroć sto tysięcy przedniego fre-
bra wybrał, y z niego za Krzyżaków bił
pieniądze. Jakoż w roku 1700 Górney
Sascy o kruszczach srebrnych y innych,
że się znáydują w Prusiech, zdanie swo-
dali. Rudy má żelázne: Vitriolum się w
tymże Kraiu znáyduje: Mosiądz robiono
y na bláchy bito pod Zukowem, y Zago-
rzem. W brzegách morza Bałtyckiego
Bursztynu zbierają wiele, y drogich Chry-
zolu, Chalcedonu, Jaspisu, kámieni. III.

Pro-

Prowincya cała Pruska osobny swoy Senat ma, który się składa krom Biskupow, Woiewodow y Kasztzlanow z Podskárbiego ziem Pruskich y Podkomorzych. Ma także Miecznika Ziem Pruskich. IV. Urzędników Ziemskich Woiewodztwa Pruskie tym porządkiem liczą: Podkomorzy, Chorąży, Sędzią ziemski, Sądowych ośmiu y Pifarz Ziemski, innych nie mają. Za czasów Jana Kazimierza Podstolego Chełmińskiego wszczęty urząd, ale od Stanow Pruskich nie przyjęty (d) V. Seymiki przedseymowe Woiewodztwo każde u siebie składa na mieyscu o którym niżej, które jeżeli wszystkie doydą, tedy dla spólney rady na Generał Pruski czyli spólny Woiewodztwom wszystkim y Ziemiom Seymik łączą się, raz w Grudziądzu, w Málborku drugi. Dokąd się zjeżdżają krom Senatorow Pruskich y Urzędnikow, y Szlachty, z Miał, Torunia, Elbląga, Gdańska, wysładzeni Posłowie, y gdy Generał ten stawa, Posłow na Seym wymierzoney nie mają liczby, ale Ziemia- nin każdy Urząd Poselstwa sprawować może (e) Zapisy w Xiegach mieyskich
czy-

Miało porządných, y budownych wiele. Przednieysze tę: Toruń, wspaniałością y pięknością Europeyskim Miastom w wielu rzeczach mało ustępujące: Ratusz ma, ledwie gdzie podobną znajdujący okazłość, szczytą toż Miasto ozdobne kamienice, także WW. XX. Bernardynów, Dominikanów, Jezuitów, WW. PP. Benedyktynów, Kościoły y Klasztory. Mianowicie Bernardyński Kościół założony od Pompona Miśtrza roku 1231, wydarty przez Luterany około roku 1524 WW. XX. Franciszkanom, a w roku 1726 oddany WW. XX. Bernardynom przez Sąd wysadzony na ukaranie pamiętnego w Toruniu na Katoliki buntu: kiedy też postanowiono, ażeby część mieyskiego urzędu z Katolików złożona była, y Prezydent Katolik zawsze zostawał. Z drugiej strony widać na Dybówie wdzięczny miastu czyni widok Kościół y Klasztor z ogrodem WW. XX. Reformatów. Zaśwycza się toż Miasto rodziną sławnego Matematyka Kopernika: Grudziądz zamkiem y Generałami (iako pospolicie mówią) Pruskiemi: Golub długim na Zamku zamiejszkaniem

nowi Podwojewódzkiego Piśarza y inne
 Grodzkie Urzędniki. Grod w Kowalowie. XI. Nie grodowe Starostwa tę w nim
 liczy. Uchwała Seymowa 1717. (c) Grudziądzkie, Brodnickie, Lipnickie, Bratysławskie, Lankorńskie, Pokrzywnickie, Gołubskie, Radzyskie, y niektóre inne. XII
 Sądy Ziemskie Chelminskie sprawuje trzy
 razy. Pierwszy raz w Radzynie w poniedziałek po Święcie Bożego Ciała. Drugi
 w Toruniu w poniedziałek po S. Jadwidze. Trzeci w Grudziądzu (d) w poniedziałek po Niedzieli wtorey od Wielkiej
 nocy. Sądy zaś Ziemskie Michałowskie
 składane być mają zawsze w tydzień po
 Chelminskich w Brodnicy, y Nowym Mieście na przemiany. XIII. Zkłada Seymiki przedseymowe w Kowalowie, y z tamtąd
 Posły wysyła na Generał Pruski, albo
 całe ogółem iedzie. Seymiki zaś, Deputacki y
 Gospodarski składa w Radzynie y tam dwu Deputatów na Trybunał Koronny,
 iendego do Radomia wysyła Komisarza. XIV. Stanowisko Zimowe w Starostwach tego
 Woiewodztwa mają Rezydenty trzy konne, y tyleż pieszych. XV.

ale Borysław Arcy-Biskup Gnieźnieński w Rzymie wyrok Papięski otrzymał, żeby dawnym trybem nie do Rygskich ale Gnieźnieńskich Metropolitów Chełmińscy Biskupi należeli. (g) Poswary w tey mierze dalsze, wŹczynane często, y mocą Krzyżacką popierane, umorzył zupełnie czas; gdy Rygskiemu Arcy-Biskupstwu Luterską zaraza upadek przyspieszyła. (h) Pięze się Chełmiński Biskup Pomezańskim razem; poniewaŹ pokoiem w roku 1466 z Krzyżakami zawartym część Biskupstwa tego nieciaka przyłączona do Polski: a teŹ wieku szóstego zlutrzali Pomezańscy Biskupi przy Chełmińskich tylko iegoŹ imię zostawili. Wincenty Gosławski herbu Nałęcz; Chełmiński Biskup z tytułem Biskupa Pomezańskiego podpisał list o pokoiu Pruskim w roku 1466. umarł zaś 1485. Kapituła Chełmińska z Prałatow się składa 6. tym porządkiem: Archidyakon Chełmiński, Dziekan, Proboszcz, Kułtosz, Scholałtyk, Archidyakon Pomezański: y z Kanonikow 6. Łubinski y Niesiecki 4. Prałatow; 7. Kanonikow kładą. Deputata pomiędzy siebie wysadza jednego

na Trybunał Koronny, tym porządkiem iak
zasiadaia. Herb Kapituły Krzyż w kole,
lubo Ratusz Lubelski inny iego ma kształt
ukazywać, Łuckiemu podobny. Kościo-
łów farnych liczy Dyecezya 160, y zwie-
rchność swoją rozciąga Biskup, krom
Chełmińskiego, do Malborskiego Woie-
wodztwa: Zgromadza się na radę większą,
Kapitułą zowiemy, dwa razy: na S. Jana
Krzyciela, y na S. Marcina Biskupa:

(a) *Sarnicki L. c.* (b) *Niesiecki*
Korony Polskiej L. I. (c) Vol. Leg. f. t. 6. f. 347.
(d) *Vol. Leg. t. 3. f. 959. & f. 960. (e)*
Juris Regn. Pol. Lib. 3. c. 5. § 52 (f)
Niesiecki Korony polskiej t. I. (g) Idem
ibid. (h) Legnich L. c.

XV. §

WOIEWODZTWO MALBORSKIE.

I. **K** Ray ten w podziale miedzy We-
nedutowe Syny dostał się był
Oggonowi y Pomedowi, y od nich Og-
gerlandya, y Pomezania po części nazwa-
ny był: Q czym Bielski f. 65. II. Zkłada
się z Malborka, Sztumu y Elbląga Miast,

Ziemię iedną zkładających, y z Wármińskiego Xięstwa. III. Graniczy z Pomorskim Woiewodztwem, nieco Chełmińskiego sięgając, y z Prussami Xiążęcemi. IV. Miasto stołeczne ma Malborg, Zamkiem (ktory Mistrzom dawnym Krzyżackim mieżkalny był) dotąd starożytnie wielkiey wspaniałości zachowującym budowania, zaśczycony, y inne przy odnowionych swych ozdobach starożytności ukazującym pamiątki. V. Ma innych Miast y Miasteczek wiele: Elbląg mocą twierdzy handlem znakomitze. Leży Malborg w stopniu szerokości wraz y długości 54 minucie 7. Elbląg zaś w stopniu szerokości 52 minucie 4. szerokości stopniu 42 minucie 5. VI. Herbu używa tegoż co Woiewodztwo Chełmińskie. VII. Senatorow Polskich liczy trzech: Wármińskiego Biskupa, Woiewodę Malborskiego, y Kasztelana Elbląskiego: Biskupów liczy z Adamem Grabowskim 36. Woiewodow z Jozefem Czapskim 29. Kasztelanów z Jozefem Czapskim 30. Woiewodowie y Kasztelanowie Pruscy do Senatu Polskiego przypuszczeni na Seymie Lubelskim w roku 1569, gdy przedtym do Pru-

Akiego tylo należeli (b) VIII. Urzędnikow Ziemskich, ma tych, co y Chełminskie Woiewodztwo. IX. Roki Ziemskie sędzi trzy razy. Pierwszy raz w poniedziałek przewodni. Drugi raz w poniedziałek po Święcie S. Lamperta (c) Trzeci raz w pierwszy poniedziałek po Święcie Nawrocenia S. Pawła (d) wszystkie zaś te Sądown przypadnienia sądzą się w Sztumie, który gdy w ręku nieprzyjacielskich zostawał, tedy Sądom Malborskim miejsce Sejm w Kiszborku wyznaczał. (e) X. Starostwo grodowe ma iedno do Woiewody należące Kiszborgskie, który Podwoiewodzego stanowi, Pisarza y inne Urzędniki Grodzkie, y przez siebie, albo przez nie Sądy Grodzkie odsądza (f) XI. Starostwa nie grodowe ma następujące: Sztumskie, (bo Grod tu się znajdujący do Kiszkborskiego Starosty należy) Malborskie, Straszewskie, Tolkmickie. XII. Seymiki składa w Sztumie, gdzie dwu Deputatow wybiera na Trybunał Koronny, iednego do Radomia Komissarza. Z tamtąd też wysyła Posłow z przedseymowego Seymiku na General Pruski, albo całe ogo-

Kraiomierca Seuter z nim łączy. Lubo do publicznych Prowincyi tey Urzędow y zabaw nie należy. Xięstwa tego Panem władzą miecza mającym iest Warminski Biskup. Zkłada się z Miast wielu y wsi, ktore zastępuią Krai na mil zwy- czaynych Niemieckich, y wzdłuż, y wszerz, około trzynaście, procz sżyi, którą toż Xię- stwo siaga Chassu, czyli wylewu morza Bałtyckiego, długiey blisko mil pięć, a sze- rokiey w ciążniznie swey naywiększey na milę. III. Graniczy od wschodu, połu- dnia y zachodu z Prussami Xiążęcemi, od pułnocy z Malborskim Woiewodztwem y wspomnionym morza Bałtyckiego wy- lewem. IV. Miasto ma: Helsberg, stołe- czne, mocne y obronne, pałacem Xiążąt Biskupow Warminskich wspaniałym y pię- knym ozdobione, położone, nad rzeką Dem- be (ktora ie przedziela, iako też y całą Warmią, a uyscie swoje ma w dwu Chaf- fach czyli wylewach morza Bałtyckiego: w Chassie oblewającym Pilawę, y w dru- gim opierającym się o Memel, fortece Pru- skie) Leży Heilsberg w stopniu szeroko- ści 54 minucie 4 długości stopniu 43 mi-
nucie

nucie 7. V. Ma y innych Miałt y Miaste-
czek wiele pięknych ofiadłych y handlo-
wnych. Frawenburga (Warmią od Kro-
mera nazwana) Katedrą wspaniale wy-
murowaną, Brunsberg Biskupią Stolicą tu
nayprzod założoną (z kąd się też w po-
czątkach swoich Biskupi Warminscy Brun-
sbergskimi (a) zwali. Rossel, Warm-
stad, Gutstad, Wartenburg, Seburg, Alle-
steyn, Wormita, Melfach, zamkami Bisku-
piemi pamiętnieysze. VI. Rząd ma zawi-
sły od swojego Xiążęcia Biskupa, który ja-
ko ma przodkowanie w Senacie Pruskim,
tak y w Polskim mieysce przed Biskupami
Łuckimi, wszakże porządek Senatorow
zapisany na Seymie Lubelskim roku 1569.
(b) przodkowania wzajemną przemianę
waruie, gdzie też Warminskiego Biskupa
Helzberskim zowie. Który też po śmier-
ci Krola na Seymiki przedseymowe. Sey-
mu *Convocationis* nazwanego w prawie Sta-
ny Pruskie przyzywa: y zwierzchności Pa-
pieża samego podlega, od ktorego też Adam
Grabowski nie dawnych czasow: około ro-
ku 1743. Arcybiskupim palluszem czyli pła-
szczem ozdobiony. Biskup Ziemianinem Pru-
skim być ma, o czym Vol: leg: t. I. f. 177. VII

Na woyska Rzeczypospolitey pewny pienię-
 żny wymiar przykłada do summy tey, któ-
 rą Prussy płacą. VIII. Warmia w tym
 naychwalebnieysza że krom prawowier-
 ney Wiary, żadnych kacerstw y odszcze-
 pieństw nie cierpi. IX. Warmińskie Bi-
 skupstwo założone w roku 1242. (c) X:
 Katedra pod imieniem Nays. Bogarodzicy
 y S. Jędrzeia założona składa się z Prała-
 tow czterech: Proboyszcz, Dziekana, Kan-
 tora y Kułtofsza: Kanonikow dwunastu.
 XI. Herb ie y Brama o trzech wieżach z
 których szrednia wyższa, dwie po bokach
 mnieysze, w bramie żelazna krata do go-
 ry zwiedziona, tak iednak że ją dobrze
 widzieć, nad bramą Papieska Mitra okrą-
 gło zamknięta z krzyżem, trzema koro-
 nami Krolewskimi około opasana, do
 bramy, iakoby przypięte puł krzyża: In-
 ni herb inny Katedrze teyże naznaczaia
 (d) XII. Biskupi Warmińscy Sambien-
 skiemi się razem piszą, po upadłej Sam-
 bienskiej, którą Luterskiego Kacerstwa
 obalita nawałność. XII. Deputata na Try-
 bunał żadnego nie szle, ponieważ wszy-
 ścy obowiązani są do mieszkania przy Ka-
 tedrze,

tedrze, y tylko dni 60 mają sobie pozwolonych do oddalenia się od nieyże. XIV. Szkoły ma w Brunsbergu z Teologią, y tamże Collegia dwa, z których w iednym nakładem Papiezkim, w drugim, nakładem Katedry Warmińskiej, Młodź się Warmińska społobi do prac duchownych w winnicy Chrystusowey, y wychodzą z nich żarliwi Kapłani Swieccy mianowicie y dufz Pasterze: w Resellu drugie aż z Filozofią. Wszystkie pod rządem y dozorem Osob Zakonnych Societatis JESU. Kościołów liczy 90, krom zakonnych.

(a) *Niesiecki Kor. Pol. t. I. (b) Vol. Leg. t. 2. f. 777. (c) Niesiecki L. c. (d) Idem Ibid.*

§ XVII.

WOIEWODZTWO POMORSKIE.

I. **K** Ray ten czyią zdawna osiadłością był, dzieie same Niemieckie uczą, ktore w Pomorskiej Ziemi Rugianow, Awionow, Warynow kładą: A Tacyt przylicza do nich Narod starodawny Sarmacki Wyssogotthow, to jest (a) nad Wisłą mieszkających Gotthow. II. Pomorska Ziemia część Polski zładała dawno.

wskim, y Jnowrocłaskim Woiewodztwy. V. Ma Miasto nayprzednieysze Anzeatyckie Gdańsk założone od Wizimira (z Lecha rodu Monarchy, ktoremu też Miasto Wizmarg swe początki winno) na pamiątkę zwycięstwa otrzymanego w tym mieyscu nad Duńczykami: Lubo (iako namienił wyżej) nazwiska tego pierwiastki mieć chcą inni zawzięte od Gottharow czyli Guttharow Narodu Sarmackiego, po nad brzegami morza Bałtyckiego y Wisły zagnieżdzonego starożytnie: założenie miasta tego chcą inni mieć późnieysze: Miasto wspomniane zewsząd y jest mocno ztwierdzone, wielkie, bogate, handlowne, ludne, naybogatszym y naysilniejszym w Europie Miastom wyrownywające. Kamienice ma wysokie przed każdą ganki y drzewa Orzechowe Włoskie: przyozdobione licznemi a wspaniałemi budowaniami: Ratuszem mianowicie y Cethauzem. Zdobią go Kościoły Nays: P. Maryi Katolikom odebrany wielce wspaniały. W nim Krucifix w środku Kościoła stojący głowę odwrócił od pierwszy raz w nim kazącego (o czym Lubiański) Luterskiego Kaznodziei. WW. XX.

ski, Gdańskim się niekiedy pisał, y lubo dawniey Woiewodę miało, to iest od roku 1454, atoli dopiero im mieysce w Senacie po Woiewodach Bractawskich zapisano na Lubelskim Seymie roku 1569. [c] IX. Urzędnikow Ziemskich ma tych: Podkomorzego y Chorążego, procz tego Ziemia Tczeska: Sędziego Sądowych 8. Pisarza y Regenta. X. Ziemie inne: Swiecka, Tucholska, Cieluchowska, Mirachowska y Pucka tychże wszystkich sądowych Urzędnikow mają, ktorych y Tczeska. XI. Sądy Ziemskie Pomorskie sądzą się w sześciu ziemiach pod osobnemi Sędziami trzy razy w rok, tym porządkiem. Pierwsze Tczeskie w Starogardzie w poniedziałek po nowym roku. Drugie w poniedziałek po S. Lucyi. Trzecie w poniedziałek (d) po S. Stanisławie Biskupie. Po Starogardzkich Swieckie we dwie niedziele, a po Swieckich w Ziemiach innych według ichże porządku w jednym tygodniu. (e) Dzieie y zapisy w Ziemstwach lub Grodzie czynione być mają pod ich ważnością. (f) Jeżeliby też poniedziałek tych Sądów zaczęciu wyzna-

Fonty

ronny; a zaś do Radomia na Trybunał skarbowy Komissarza iednego. Popis Rycerstwa Pomorskiego przy miastach gdzie się Sądy Ziemskie odprawuią. Tucholskiego y Człuchowskiego Powiatow pod Choynicami Seym 1639 f. 44. XVI. Szkoły ma na Szotlancie pod Gdańskiem, y w Choynicach, pod dozorem Osob Societatis JFSU, tam aż z Teologią, tu z Krafomostwem. XVII. Do tegoż Woiewodztwa należały Bitomski y Lemburski Powiaty o których niżej. XVIII. Opaćwa ma trzy zakonne wszystkie: Oliwskie, Peplinskie, y Koronowskie.

(a) Sarnicki l. t. (b) Niesiecki Kor. Pol. t. I. (c) Jdem Ibid. (d) Vol. Leg. t. 3. f. 960 (e) Drezner Patorson u Głiszczyńskiego f. 112. (f) Vol. Leg. t. 3. f. 960. (g) Inwentarz Ładowskiego [h] Vol. Leg. t. 6. f. 347. [i] Niesiecki Kor. Pol. t. I.

ROZDZIAŁ II.

O PROWINCY MAŁOPOLSKIEJ.

Z których się Woiewodztwo y Ziem składa
Prowincya Mało-Polska, mowilem wyżej. (a)

O każdym z tych pytania rozwiązane będą

sym podobne, któreśmy w zakończonym do-
piero rozdziale ułatwili.

§ 1.

WOIEWODZTWO KRAKOWSKIE

I. **K** Ray ten ośiadłością był dawni
Wandalow, od których też Wi-
śłałacinskie nazwisko *Vandalus* brać fi-
zdaie: Ci, mieszkanie swoje rozciągali a-
do Getow y Dacyi, po nad Sarmackiem
gorami, Bastarnami zwan, gdzie Podgo-
rze: Bessami gdzie Bieszczady, Gepida-
mi gdzie Spisz: Sydończykami gdzie Szy-
dlow, Marfygnami, Ossynami, Rugiusza-
mi, Scyrrami, Hirrami. (a) II. Zkłada się z
Powiatów: Krakowskiego Szczyrzyckiego
Sądeckiego, Bieckiego, Proszowskiego: Le-
wowskiego, Czechowskiego, Xiąskiego: z
Ziem dwu Oświęcimskiej y Zatorskiej:
z Xięstwa Siewierskiego y Spiskiego Sta-
rostwa. III. Graniczy z Morawą, Ślą-
kiem, Ziemią Wieluńską, Sieradzkim, Sen-
domirskim, Ruskim, Woiewództwy, Go-
ry Tatrzy, czyli Karpackie od Węgier są-
dzielą. IV. Miasto ma stołeczne Krakow,
dawny

Кз.

Кро-

Domini-

Dominikanow, gdzie grob SS. Jacka y Jwona Biskupa Krakowskiego wielebney świętobliwości Męza. Jezuitow u S. Piotra, Barbary, y Macieia, Collegia trzy y Kościoły: S. Piotra mianowicie budowania okazałością, Kopułą, Głową S. Kostki, y innemi SS Bożych Świętymi zwłokami zaszczycony, cały z ciosu. WW. XX. Reformatorow, Kanonikow Regularnych ukazujących ciało B. Michała Gedrucego, Scholarum piarum, Bernardynow, Kościoły y Klasztory y innych arcy wiele, krom tych co się widzieć na Przedmieściach daia, wynoszących ogółem siedmdziefiąt kilka: Mianowicie też Krakow zdobi Kościół P. Maryi obfzerny z wieżami, Ołtarzami marmurowemi przyozdobiony. Otaczaią to Miasto przedmieścia rozległe y budowne, Klasztorami wielą y Kościołami wspaniale wybudowanemi ozdobione. Stradom, grobem S. Szymona z Lipnicy w Kościele WW. XX. Bernardynow, Kleparz relikwiami S. Floryana w Kościele jegoż, Piafek, cudownym obrazem Nays: Matki w Kościele WW. XX. Karmelitow trzewikowych sławny, Wesoła, Zwie-

ko też Miechow Proboſtwem generalnym
 Kanonikow regularnych grobu Bożego:
 Sądecz, Hebdow Opactwem Kano-
 nikow regularnych S. Norberta. Olkufz
 krufzczami niegdyś frebrnemi cynowemi
 y ołowianemi: Wieliczka y Bochnia zupa-
 mi ſolnemi: Drużbak wodami zdrowemi,
 Częſtochowa ſtara, pamiętnieyfze; pomi-
 iam innych bardzo wiele. VI. Herb Wo-
 iewodztwa tego. Orzeł biały w złotey
 koronie w polu czerwonym przez ſkrzy-
 dła ma złotą linią. VII. Z Powiatow
 ktore to Woiewodztwo zawiera: Sąde-
 ckie używa w herbie trzech Streſſi czer-
 wonych y trzech żółtych na prawey
 ſtronie tarczy na odmianę po ſobie naſtę-
 puiących: Na drugiey ſtronie tarczy
 gwiazd dziewięć we trzy rzędy w czer-
 wonym polu. Ziemia Zatońska używa
 Orła białego w błękitnym polu, a na pier-
 ſiach iego litera Z. Oſwiecimſka ziemią
 takiegoż Orła noſi, tylko że czerwonego
 z literą O na pierſiach. VIII. Senato-
 row więkſzych liczy czterech: Biſkupa
 Kaſztelana y Woiewodę Krakowſkich, y
 Kaſztelana Woynickiego. Powiatowzch
 trzech

trzech: Sądeckiego, Bieckiego, y Oświęcimskiego. Kafztelan Krakowski przed Woiewodą ma mieysce: czego iedni przy czynę naznaczaia (c) Skarbimierza Woiewody Krakowskiego Spisek na przeciw Monarrze uczyniony, iako Bielski pod Bolesławem Krywoustym f. 104. Drudzy szpetną iednego z Woiewodow Krakowskich z placu potyczki ucieczkę, za Bolesława tegoż 3. (d) ktorych zdania gruntownie zbila Lengnich, (e) iuż ichże własnym, iuż Kadłubka przeciwnym świadectwem: Zdaie się przodkowania tego przyczyna z czasem być z pamięci ztarta, Liczy Biskupow z Kaletanem Sołtykiem 67. Kafztelanow Krakowskich z Janem Klemensem Branickim 65. Woiewodow z Wacławem Rzewuskim 81. Kafztelanow Woynickich z Adamem Jordanem 61. IX. Urzędnikow ziemskich ma tych wszystkich, y tym porządkiem, ktorych, y ktorzym porządkiem Woiewodztwo Poznańskie. X. Uchwala Seymu 1726. (f) krom dawnych Urzędow Chorążtwa Zatorskiego, y Woystwa Oświęcimskiego, nowe urzędy ziemskie

pozwa-

pozwała Xięstwom Zatorskiemu y Oświęcimskiemu: to iest, ieden Urząd starszy Zatorski, á drugi zaraz po nim Oświęcimski: krom Urzędnikow tych ktorzy wybieraniem stanowieni bywaią. XI. Roki ziemskie Krakowski: sądzone w ten czas być maią, y tym porządkiem. Pierwsze sądzone być maią w pierwszy poniedziałek po nowym roku: Drugie w pierwszy poniedziałek po niedzieli *Invocavit*, to iest pierwszey w post. Trzecie w poniedziałek po S. Troycy. Czwarte nakoniec w pierwszy poniedziałek po S. Michale. (g) W inszych zaś Powieciach: Proszowskie po Krakowskich w tydzień w Proszowicach, aż do Szrody. Po nich Xiążkie w Xiążu, od czwartku aż do poniedziałku. Po tych Lelowski we wtorek w Lelowie sądzić się maią aż do Piątku. Ztamtąd Sąd przyiachawszy nazad do Krakowa, tydzień dopisywać w Krakowie, aż do soboty od poniedziałku, á po dopisaniu w Krakowie wyiechać w niedzielę do Czechowá, á począć sądzić we wtorek aż do piątku: w sobotę wyiechać do Biecza, á począć sądzić w ponie-

w poniedziałek y sądzić aż do szrody. (h) Ponieważ zaś w drugim Rokow ziemskich przypadnieniu Bieckie y Czechowskie traślała się na Wielkanoc, przełożone też są w roku 1569 (i) na poniedziałek przewodni. Roki zaś Xięstw Oświęcimskiego y Zatorskiego (k) sądzone być mają w Zatorze w każde piątki w czasach ściechodniowych w roku każdym postanowionych. XII Starostow Grodowych Wołoszodztwo to ma czterech, Krakowskiego, Sandeckiego, Bieckiego y Oświęcimskiego, y Grodow tyleż, w których Urzędnikow Grodowych: Podstarościego czyli Sędziego, Pisarza y innych, Starostowie stanowią. XIII. Nie grodowe Starostwa te w nim kładzie ustawa Seymu 1717. Lanckorońskie, Jasielskie, Lelowskie, Zarnowieckie, Krzepickie, Krzeczowskie, Grzybowskie, Czorsztynskie, Libuskie, Wolbromskie, Dobczyckie, Woynickie, Dembowieckie, Rabstzynskie, Czechowskie, Zatorskie, Nowotaraskie, Olsztynskie, Oycowskie: Jadowniki, Jodława, Hutka, Mszana dolna, Dzierżawy, y dobra Kasztelanii Krakowskiej. XII. W tych y w grodowych

flowych Starostwach stanowiłko zimowe
 maia: Chorągwi Uffarskich 4, Pancernych
 14, Lekkich dwie, Regimenta konne trzy,
 y pieszcy jeden. Płaci zaś co półrocznie
 na woysko 238959 zł. pol. y groszy 21.
 krom Ziem Zatorskiej y Oświęcimskiej
 o których zaraz: to iest dla chorągwi Uf-
 farskich koni 290 zł. Pol. 33480. Dla
 Chorągwi pancernych koni 640 zł. pol.
 64860. Dla Regimentu konnego porcyi
 827 zł. pol. 124159 gr. 24: Dla Chorągwi
 lekkiej koni 125. zł. pol. 9250. Dla Re-
 gimentu pieszego porcyi 82 zł. pol. 8209
 gr. 24. XIV. Xięstwa Zatorskie y Oświę-
 cimskie ponieważ osobnie płacą, namyka-
 mi się sposobność, opowiedzieć czyteln-
 kowi w iaki sposób, y kiedy, Xięstwa tę od
 Polski wraz z Śląskiem oderwane, znowu
 do niejże powrocone: co ktotko rozwią-
 zuie: Oświęcimskie Xięstwo przedał Jan
 Xiążę, dzielnicy Piaśni, Kazimierzowi
 czwartemu za 50000 grzywien groszy
 Praskich, których to groszy w grzywnę
 jedną wchodziło 48, a zatym grzywna ta-
 kina wynosiła zł. pol. 12. Zatorskie także
 kupił Jan Albert Krol Polski od Jana Xię-
 240

żęcia za złotych Węgierskich 80000, którzy sobie dożywocie na nich zatrzymali. Ziednoczone te Xięstwa w iedno Rzeczpospolitey ciało roku 1564 za Zygmunta Augusta. (l) Lubo Njessiecki w Koronie wspomina tegoż ziednoczenia dany dawniey przywiley. Płacą zaś Xięstwa te woysku koronnemu co pułrocznie zł. pol. 25840 y gr. 6. XV. Należy ieszcze do tegoż Woiewodztwa Starostwo Spiskie od Zygmunta Węgierskiego Króla Władysławowi Jagiellohowi zastawione roku 1412 w summie 40000. Sexagen Praskich, co na terażnieyſzy rachunek zdaie się wynosić zł. pol. 600000, inni kładą 2400000. (m) dla ktorey summy nie wypłacone, a podług uczynionej przy ich pożyczaniu umowy, co raz rosnącey bardziey, Starostwo to do Polski dziedzictwem przeszło. Wszakże Spiż zdawna do Polski należał, dopiero Bolesław Krywousty wydałszy Judytę za Stefana Syna Kolomana Króla Węgierskiego, w posagu dał mu Spiską Ziemię. O czym Bielski pod tymże Królem. Królowie ią na Starostwo obrocili, pod ktoremi rządzą się zagranicznym try-

trybem. Zamyka Stárostwo to Miałt 13, z ktorych iednak liczby Lubawa, y z nią miasteczek pięć innych, wyięte być mają, ponieważ, ile zdawna należące do Polski, nie wchodziły w zakład zastawu (n) XVI. Seymikuie Woiewodztwo to w Proszowicach gdzie obiera na Seym Posłow 6. Deputatów na Trybunał dwu: Komissarza iednego. Podkomorzy, przy obecności nawet Senatorów, rząd y Gospodarstwo Seymiku tego trzyma: Zatorská y Oświecimská Ziemie, seymikuią w Zatorzu, y obieraią tamże na Seym Posłow dwu (o) Deputata na Trybunał Koronny iednego, y iednego do Radomia Komissarza. Seymiki Zatorskiey y Oświecimskiey Ziem przedseymowe dniami trzema przed Proszowskiemi zakładane bywaią: z tey przyczyny, że Posłowie w Zatorzu obrani iechać mają do Proszowic, dla ułożenia tam spolney umowy tych Xięstw z Woiewództwem, która na Seym ma być przesłana przez ztowarzyszonych Woiewództwa, y tych Xięstw, Posłow. (p) XVII. Popis Rycerstwa Krakowskiego pod Kazimierzem u Krakowa. XVIII. Ka-

tedra Krakowska razem z Gnieźnieńską
przez Miecysława założona, według po-
spolitszego Pifarzy naszych zdania. Za-
szczycała się niegdyś Arcybiskupią go-
dnością. Lambert Zula Biskup nie posła-
wszy do Rzymu po Pallyusz, iak pospolicie
mowią, sobie go y swoim Następcom u-
tracił. W obojgu tym czyni wątpliwość
Lengnich (q) y to iedynie rzeczą być nie
wątpliwą twierdzi, że Fulko Krakowski
Biskup w roku 1207 wyrobił w Rzymie
dla siebie y swych Następcow; iżby Kra-
kowski Biskup po Gnieźnieńskim między
Biskupami mowienia miał miejsce, y toż
pierwsze, w kładzeniu rąk przy poświę-
caniu Arcy-Biskupa. Jwo bd Grzegorza
9. y Kazimierz Łubieński od Klementa II.
Papieża mieli sobie ofiarowane Arcy-Bi-
skupie pallyusze, ale, tych przez nie odebra-
niu, przeszkodziła śmierć, Biskup Krako-
wski Siewierskiego Xiążęcia dostojnością
zaszczycony: Zbigniew albowiem Krá-
kowski Biskup w roku 1443 za 6000
grzywien groszy Praskich od Wacława
Xiążęcia Teflyneńskiego krwi Piaśtowej
Księstwo to kupił. Biskupi rząd Krako-
wscy

Pierwszy raz, na S. Stanisława Biskupa, drugi, na tegoż przeniesienie. Deputatów na Trybunał wyśadzą dwu, y zasiadał to Sądowe mieysce nie dawno Klasztorny Opat Tyniecki. Dyecezya Krakowska zawiera w sobie Kollegiat siedmnaście: Sendomirską, S. Floryana na Kleparzu, Wiślicką, Kielecką, Szkalmirską, S. Michała na zamku Krakowskim, Sandecką, Opatowską, S. Jerzego, S. Anny y Wszystkich SS. w Krakowie, Tarnowską ktorey Proboszcz ma wolne Infuly używanie w swym Kościele, Lubelską, Bobowską, Woynicką, (x) Buską, Pilecką. Archidyakonatów sześć: Krakowski, w którym Kościołów 372. Sendomirski, w którym Kościołów 59. Zawichoski, w którym 167. Pilecki w którym 20. Ogółem wszystkich 976. lubo ich Zalasowski rachuje 1018. Do zaszczytu Katedry Krakowskiey należy, że w niey Biskupią Stolicę zasiadało dwu Polskich Krolewiczow, Fryderyk y Jan Albrycht Jagiellończykowie, sześciu Kardynałow, to jest, dway mianowani dopiero Krolewiczowie, y inni czterey, to jest, Zbigniew Oleśni-

ski, Jerzy Radziwiłł, Bernard Maciejewski y Jan Lipski. A osobliwie, że Stolicę tę wysoką świątobliwością poświęcił S. Stanisław Szczepanowski. XIX. Szkoły ma w Krakowie: Akademia Krakowska założona najprzód na Kazimierzu przy Krakowie przez Kazimierza Wielkiego, ale dobrych Krola tego замыśłow dopełnił Władysław Jagello za namową Jadwigi Krolowy Zony swoiey, Kazimierza Wnuczki, która też umierając wielkie na to skárby y kleynoty ofiarowała: Wystawił zaś, nie na Kazimierzu, ale w mieście Krakowie, gdzie teraz Kościół S. Anny, y dochodami nadał, iako też wielkimi przywilejami ztwierdził, zprowadziwszy do niej uczonych Nauczycielow z Paryża y Pragi, w roku 1400; gdy przody Kazimierz Wielki w roku 1364 od Urbána V. teyże Akademii otrzymał potwierdzenie. Pierwszy Piotr Wyśz Radoliński herbu Lefczyce Biskup Krákowski prawa Kościelnego naukę w Akademii tey zaczął. Akademią tá má trzy Collegia: Collegium majus, w którym S. Teologii y Filozofii Nauczyciele y Doktorowie mieszka-
ją.

1a. Collegium minus, w którym się mie-
szczą Nauczyciele y Doktorowie Filozo-
fii. Collegium jurisperitorum, w którym
oboyga prawa Nauczyciele y Doktorowie
znaydują się Doktorowie *Medicinae* w
domach swych mieszkaia: Domow mie-
szkalnych dla ubogich nauki szukaiących,
Bursami poşpolicie zowią, iest siedm. Szko-
ły są także osobne przy S. Annie, y in-
nych Parochialnych Szkół 14. ktore wŹy-
Źtkie w rządzie zawisły od zwierzchności
ReŹtoris Academiae. Poşyła taŹ Akademia
Nauczycielow do Szkół znayduiących się
w Poznaniu, w Nowym Mieście, w Wi-
dawie, w ChełmŹy, w Biały, w Gnieźnie,
y na niektore inne mieysca. Ma iestcŹe Wo-
iewodztwo toŹ Szkoły w Podoleńcu w
Staroştwie Spişkim, pod rządem WW.XX.
Scholarum piarum (y) XX. Akademii
KrakowŹkiej Kanclerzem Biskup Krako-
wŹki iest. (z).

(a) *Sarnicki l. c.* (b) *Sarnicki in*
Descr. Polon. (c) *Długosz l. 4. f. 410.* (d)
Pistorius t. 2 f. 350. & 351. (e) *Lengnich*
L. 3. c. 6. §. 4. (f.) Vol. leg. t. 6. f. 450.
(g) *Vol. leg. t. 2. f. 677.* (h) *Ibid: f. 678*

(i) *Vol. leg. t. 2. f. 790.* (k) *Ibid. f. 659.*
 (l) *Vol. leg. t. 2 à f. 653.* (m) *Długosz*
Lib. II. f. 335: & 136. (n) *Łubieński l. swiat*
cały f. 416. tit. Spiska Ziemia (o) *Vol. leg.*
t. 6. f. 671. (p) *Vol. leg. t. 2. f. 666 §.* *A*
co się (q) *Lengnich l. 3. c. 5: §. 32.* (r) *Łu-*
bieński l. c. f. 418. (s) *Długosz l. II. f. 484.*
& 485. (t) *Sarnicki l. 6. edit. Lipsk. f. 1087.*
 (u) *Łubieński l. c.* (w) *Niesiecki Kor. Pol. t.*
1. f. 29. (x) *Łubieński l. c. 344. Zalaszwowski*
Juris Reg. Pol. L. 1. tit. 21 à f. 566 ad 598.
 (z) *Idem ibidem.*

§ II.

WOIEWODZTWO SENDOMIRSKIE

I. **K** Ray Woiewodztwa tego iako y
 Lubelski, Sarnicki dawnym Bur-
 gionom naznacza. (a) Burgionowie ci
 nad Renem potym osiedli, y Burgundyonow
 Narodu początek dali: Jakoż y Ptolome-
 usz Kraiopisarz dawny kładzie Phrugun-
 dyonow na brzegu północnym wisły. (b)
 Jakoż z tey podobno przyczyny Cranti-
 us, Narod ten nad Wisłą osiadły, iuż Wan-
 dalami, iuż Burgundyonami zowie. Kro-
 iem

Minikarow Męczennikow,) wstawione
 okrucieństwa Tatarskiego ofiarą. (e) Le-
 ży Sandomierz w stopniu szerokości 51
 minucie 48. długości stopniu 44. minu-
 cie 10. V. Ma y innych miast y miaste-
 czek wiele, Opatow Seymikami, Radom
 Trybunałem skarbowym tam zkładanym,
 Pinczow stołeczne Mągrabstwa, Domu
 Myfzkowskich, którzy się teraz z Wielo-
 polskich piśzą; ponieważ w dom ten prze-
 niesione to Margrabstwo. S. Krzyż Opa-
 ctwem Benedyktyńskim, y znaczną wiel-
 Kościele Krzyża S. drzewa częścią. No-
 we miasto albo Korczyn Generalnemi
 Seymami małej Polski, Staszow głównia-
 mi do szabel, Piotrowin wieś cudem
 wskrzeszonego Piotrowina przez S. Sta-
 nislawa, Studzianna cudownym Nayśw.
 Panny Obrazem, Tarnow Probostwem
 Infułackim: Sieciechow Benedyktyńskim,
 Pokrzywnica y Wąchocko Cyfsterskiemi
 Opactwy, Janowiec, Tarłow, Byszow,
 Kielce, Kolbuszowa, Baranow pałacami,
 Kunow marmurami, pamiętnieysze: innych
 pomiiam wiele. VI. Graniczy z Krako-
 wskim, Sieradzkim, Rawskim, Mazowie-
 ckim

ckim, Lubelskim y Ruskim, Woiewodztwy: VII. Herb Woiewodztwa, Tarcza na dwie części przedzielona, na ktorey po prawey ręce są trzy pola czerwone, trzy białe, w polu błękitnym: na drugiey połówie 9 gwiazd na trzy rzędy podzielonych. (f) VIII. Senatorow większych dwóch liczy: Woiewodę y Kasztelana Sandomirskich. Powiatowych Kasztelanow siedmiu: Wiślickiego, Radomskiego, Zawichostkiego, Zarnowskiego, Małogoskiego, Połanieckiego, Czechowskiego. Woiewodow rachuje z Janem Wielopolskim 77. Kasztelanow z Macieiem Sołtykiem 68. IX. Urzędnikow Ziemskich tych wszystkich ma, y tym porządkiem ktorych Poznańskie. X. Powiaty: Wiślicki, Radomski, Stężycki, Pilzński, Opoczyński, Chęciński, mają sobie pozwolonych Urzędnikow Ziemskich wszystkich, krom tych, co wybieraniem stawaia. Chorąży po Chorążym, Stolnik po Stolniku, podług pierzeństwa Powiatow następować maia. XI. Roki ziemskie Sandomirskie sądzą się tym porządkiem, y w te czasy: Pierwsze w Sandomirskich Powiatach w poniedziałek

*sub an. 1726 § f. 667. sub an. 1736 (h)
Vol. Leg. t. 5. f. 718. sub an. 1685. §. ordyna-
cya Sądow (i) f. 455. tit. Roki ziemskie
(k) Vol. Leg. t. 6. f. 332 § 333. (l) Volu.
Leg. t. 6. f. 667. tit. Urzędy Ziemskie (m)
Łubieński, Starowolski Rzęczynski.*

§ III.

WOIEWODZTWO LUBELSKIE.

I. **W**oiewodztwo to Burgionow
niegdyś osiadłością było, iak y
Sendomirskie. (a) Poźnieyzych czasow
część zkladało Sendomirskiego Woie-
wodztwa, y przez iednę, po śmierci Kry-
wousty, Xiążęta sprawowane było: (b) II.
Zklada się z Ziem dwu: Lubelskiej y Łuko-
wskiej, y z Powiatu Urzędowskiego. III.
Graniczy z Sendomirskim, Mázowieckim,
Podlaskim, Brzeskim Litewskim, Ruskim,
Woiewodztwy. IV. Miasto stołeczne ma
Lublin, położone nad Bystrzycą rzeką,
wslawione Trybunałami głównemi ko-
ronnemi, ktore się tu sądzą od poniedział-
ku po niedzielę przewodniey, aż do S. To-
masza Apostoła. Miasto w murach, Kol-
legiata

legiata S. Michała, WW. XX. Dominika-
now, Societatis JESU, Trynitarzów, Ko-
ścioły go y Kłasztory zdobią. Przedmieścia
zaś arcy obszernie ozdobę swą powiększa-
ją iuż Pałacami y Dworcami pięknemi
dofyć y wspaniałemi; iuż WW XX. Mis-
syonarzy, Reformatów, Bernardynów,
Kapucynów, Karmelitów trzewikowych
y Bosłych, Franciszkanów, Augustynia-
now, WW. PP. Wizytek, Karmelitanek
dwoistych, Bernardynek, Miłosiernych
Panien; Kościołami y Kłászcztorami. Przy
bramie Krakowskiej jest Kościół Probo-
szcza swego mający, obrazem Matki Bo-
żej cudownym zaszczycony: iako też
Kollegiata S. Michała ukazuje Krucifix z
Ratusza przeniesiony, Łzami cudownie
wylanemi pamiętny. Jest na zamku Kol-
legiata osobna, y na około miasta Far wie-
le. Leży zaś Lublin w stopniu szeroko-
ści 51. minucie 10. długości stopniu 46.
minucie 10. V. Ma innych miásteczek
wiele: Lewartów, Przybyśławice, Puła-
wy, Opole, Pałacami: Łączna iarmarkami:
pamiętnieysze: liczy zgół Parochii 85.
Miásteczek 32 Wsi 510: VI. Herb ma Je-
lenta

lenia białego rogatego, na ktorego sżyi korona Krolewska złota, nogi przednie, niby do biegu zapędzone w polu czerwonym. (c) VII. Senatorow więkŝszych li- czy dwuch: Woiewodę y Kafztelana Lu- belŝkich, Powiatowego nie ma żadnego: Woiewodow z Antonim Lubomirŝkim rachuje 33. Kafztelanow z Wiktorynem Werefzczynŝkim 55. VIII. Urzędnikow Ziemŝkich ma wŝyŝtych, y tym porząd- kiem, ktorych Poznańskie. IX. Ziemia Łukowska tychże ŝamych wŝyŝtych y rownym porządkiem ma zdawna. A zaŝ Powiatowi Urzędowŝkiemu Seym mian y w roku 1726 (d) pozwala Urzędnikow Ziemŝkich wŝyŝtych, krom tych, co wy- bieraniem bywaią ŝtanowieni. X. Ziem- ŝtwa ma dwa: Lubelŝkie y Łukowŝkie. Ro- ki ziemŝkie Lubelŝkie podług oŝtatnich Seymowych uchwał ŝądzą ŝię trzy rązy. Pierwŝe w poniedziałek po S. Franciszku Aŝŝyŝkim: Drugie w poniedziałek po No- wym Roku. Trzecie w poniedziałek po niedzieli *Invocavit*: to ieŝt wŝtępney wpoŝt; a po nich Urzędowŝkie we dwie niedzie- li: Leżenie zaŝ Xiąg przed kądżemi roka-
mi

mi w Lublinie trzema, a w Urzędowie dwiema daniami poprzedzać ma, (e) Roki zaś Łukowskie przypadają: Pierwsze w poniedziałek po trzech Krolach, na których też sprawy nowoletnie o wykupna dobr sądzone być mają: Drugie w poniedziałek po S. Trojcy. Trzecie w poniedziałek po S. Łukaszu. A leżenie Xiąg przed każdymi rokami dwiema niedzielami uprzedzać ma, y zupełny tydzień trwać (f) XI. Starostów grodowych ma dwu: Lubelskiego y Łukowskiego, a z tym y Grody dwa, w których Urzędniki grodzkie Starostowie stanowią. XII. Starostwa nie grodowe uchwała tylekroć mianowanąę kładzie: Kazimierskie, Parczowskie, Urzędowskie, Wiśniow, Przybyławice, Tyśmienica, Grodek, Dzierżawy. XIII. W tych Starostwach y Dzierżawach mają stanowisko wyznaczone: Chorągwi pancernych siedm, y lekka jedna. Płaci zaś Woiewodztwo to wraz z Łukowską Ziemią złot. pol. 93074 gr. 10. to jest dla Chorągwi pancernych koni 350. zł. 32900. Dla Regimentu Dragonii Porcyi 4. zł. pol. 3568. gr. 10. Dla Regimentu pieszego

piezszego porcyi 211. zł. pol. 21130. gr. 20.
 Dla Artyleyiy Koronney porcyi 240. zł.
 pol. 24019. gr. 4. Dla piechoty Węgier-
 skiey porcyi 115. zł. pol. 11455 gr. 26. XIV.
 Seymikuie z Łukowską wraz Ziemią w
 Lublinie, y tam obiera Posłow na Seym
 trzech, Deputatów na Ttrybunał Koron-
 ny dwuch: Komissarza do Radomia ie-
 dnego. XV. Ziazdy wybiernicze Podko-
 morzego y innych Urzędników którzy
 stawała wybieraniem zkłada; ledne w Lu-
 blinie, w Łukowie drugie. Popis zaś Ry-
 cerstwa Lubelskiego ma mieysce pod Lu-
 blinem. XVI. Należy do zwierzchności
 duchowney Biskupa Krakowskiego. XVII.
 Szkoły ma aż z Teologią w Lublinie pod
 dozorem Osob S. J. gdzie też Zakon tenże
 dla doskonalenia w naukach y pobożno-
 ści Szlachetney młodzi otworzył Colle-
 gium Nobillum, z otrzymaniem przywi-
 leiiow od Zwierzchności. Także drugie
 ma Szkoły w Łukowie, pod rządem WW
 XX. Scholarum piarum.

(a) Sarnicki L. c. (b) Niesiecki w koro-
 nie (c) Tenże tamże. (d) Vol. Leg. t. 6. f. 450.
 (e) Vol. leg. t. 3. f. 691. Vol. leg. t. 2. f. 1523.

WOIEWODZTWO PODLASKIE.

I, Podlasie osiadłością dawną Jadzwingow było (a) Sarmackiego ci rodziny, ale współ-rodakom swoim Polakom, naiazdami ich Kraiu częstemi, ciężkiem długo. Bolestaw Xiążę Polskie, dla dochowania w stanie Małżeńskim panieństwa, wstydlwym nazwany, a po nim Leszek po długich i zwawych utarczkach, tak wszystkich zniesli, że orężem zwycięzcow Imię nawei Jadzwingow wytepił. Padł w potyczce trupem Xiążę ich Konkat. II. Zkłada się z Ziem: Drohickiey, Bielskiey, Mielnickiey z trzema Powiatami. III. Graniczy z Xięstwem Litewskim, Mazowieckim, Lubelskim, Wołyńskim, Woiewodztwy. IV. Miasto ma stołeczne Drohiczyn przyozdobione Kościołem; Collegio y Szkołami S. J. Leży w stopniu szerokości 52. minucie 10. długości stopniu 46 minucie 20. V. Ma y inne Miasteczka: Białystok pałacem wspaniałym y pięknym, Knyfzyn śmiercią Zygmunta Augusta, pamiętniejsze, Bielsk, Mielnik, swych Ziem stołeczne

Wzkaiających za Bugiem, pozwolono Sądowi
 wi ziemskiemu Drohickiemu aby zawsze
 po zakończeniu Sądów ziemskich w Dro-
 hiczynie, w tydzień do Miedzylësia, czyli
 Miedzny, zjeżdżał, y one tam nieprzerwa-
 nie odprawował, według porządku Para-
 fii, leżenie y otwarcie Xiąg przez Pisarza
 lub Regenta ze dwiema Komornikami ka-
 żde roki tygodniem uprzedzać ma. (g)
 Roki Mielnickie. (h) Pierwsze w ponie-
 dzialek przed S. Michałem bliski. Drugie
 po S. Agnieszce nazajutrz. Trzecie w po-
 niedzialek pierwszy po S. Stanisławie. (i)
 A po każdych rokach leżenie Xiąg trwać
 ma Niedziel dwie. Roki na koniec ziem-
 skie Bielskie na trzech mieyscach odpra-
 wiać się mają: w Brańsku, w Surazu, y w
 Tykocinie: Brańskie y Suraskie w te sa-
 me czasy, co y Drohyczyńskie (k) Ty-
 kocińskie zaś: Pierwsze w poniedziałek
 pierwszy po S. Marcinie. (l) Drugie w
 poniedziałek po Niedzieli *Invocavit*, to jest
 wstępney w post (m) Trzecie w ponie-
 dzialek po S. Troycy: Sądzone zaś wszę-
 dzie tak długo być mają, ażby Parafie
 wszystkich sprawy były odsądzone. (n)

Choćby zaś ktore z nich nie doszły dla prawney przelzkody, tedy na innych mieyscach sądzone być mają. (o) Po do-kończonych każdych rokach Tykocin-skich leżenie Xiąg być ma 4 dni otwarte. (p) XI. Starostw grodowych ma trzech, zaczym y tyleż Grodow: Drohicki, Miel-nicki, y Brancki, ktorzy Urzędniki swo-je w tych Grodach stanowią. XII. Nie-grodowe Starostwa Uchwala Seymowa 1717 tę w nim kładzie: Bielskie, Leśni-ckie, Kleczelowskie, Narwskie, Augu-stowskie, Raygrodzkie y Dzierżawę Łosi-ce. XIII. Stanowisko w nich zimowe ma-ia: Chorągiew i Uffarska, Pancerne trzy, Lekka iedna, Regimenty konne dwa. Pła-ci zaś co półrocznie Ziemia Drohicka zł. pol. 32606. gr. 23. to iest dla Chorągwi pancerney koni 50. zł. pol. 470. Dla Lek-kiej koni 50. zł. pol. 370. Dla Regimen-tu Dragonii porcył 161. zł. pol. 24206 gr. 23. Ziemia Mielnicka zł. pol. 15034. gr. 22. to iest dla Chorągwi pancerney koni 50 zł. pol. 4700. Dla Chorągwi lekkich koni 100. zł. pol. 7400. Dla Artyleryi Koronney porcyi 30 zł. pol. 2934. gr. 22.

Ziemia Bielska zł. 45683. gr. 17. To jest dla Chorągwi Ussarskiej koni 55. zł. poł. 6160. Dla Chorągwi lekkiej koni 50. zł. poł. 3700. Dla Regimentu Dragonii porcy 122. zł. poł. 19666. gr. 14. Dla Artyleryi Koronnej porcy 11. zł. 10. poł. 1090 gr. 16. XIII. Seymikuie Woiewodztwo to w Drohiczynie y fześciu Posłów wybiera na Seym; z kaźdey Ziemi dwuch. Deputatow na Trybunał dwuch, zachowuią przemianę w wybieraniu między Mielnickim y Bielskim Powiatami (*g*) Komissarza do Radomia iednego. XV. Należy do Zwierzchności Biskupa Łuckiego. XVI. Szkoły ma w Drohiczynie pod dozorem Osob Societatis JESU.

(*a*) *Sarnicki Annal. Pol. L. 6. f. 1102. cdit. Eip.* (*b*) *Niesiecki Korony t. 1.* (*c*) *Vol. Leg. t. 2. f. 790 n. 67.* (*d*) *Vol. Leg. t. 2. f. 1238.* (*e*) *Vol. Leg. t. 3. f. 22.* (*f*) *Vol. Leg. t. 3. f. 1523.* (*g*) *Vol. Leg. t. 3. f. 691 & 692.* [*h*] *Vol. Leg. t. 2. f. 790 & 791.* [*i*] *Vol. Leg. t. 2. ff. 1016. 1717.* (*k*) *Vol. Leg. t. 2. f. 791.* [*l*] *Ibid: f. 1522.* (*m*) *Vol. Leg. t. 3. f. 23.* (*n*) *Vol. Leg. t. 2. f. 8238.* (*o*) *Vol. L. t. 3. f. 828.* (*p*) *Vol. Leg.*

§ V.

WOIEWODZTWO RUSKIE.

I. **K** Ray Ruskiego Wóiewodztwa, zdaje się, że posiadali niekiedyś z tey strony gor Byszkiedy, czyli Bieszczad, Krępaku, Podgorza, y co Halicza, Sniatynia, Leska, Sanoku, Przemyśla tyka, lub nie co zarywa daley, Bessowie, Bastarnowie, Marfygnowie, Bicenowie, Dukleoci, z tam tey zaś strony Lwowa gdzie Bug rzeka rzodziło ma, y przez Ziemię Chełmską dalszy, przez Podlasie y Mazosze ku Wiśle zpadek, Cistobocy, to jest: czyści, czyli istni á fzczerzy po nad Bugiem mieszkańcy. [a] II. Xiążęta Ruskie, Narodu przyległego Moskwie Boruskow, á potym przenoszącego mieszkania swoje nad Bałtyckie morze, Samsiedzi, Kray ten dzierżyli, z ich liczby ieden Miasło Lwow od imienia swojego tak nazwane założył. Wszakże Kraie te Chrobry, y Smiały Bolesławowie zwoiowane nie raz przyłączały do Polski. Kazimierz Wielki Ruś przez

się podbitą na Powiaty podzielił w rok
1342. y w nich Woiewodow, Kasztel-
now, Starostow, Sędziow, y Urzędnikow
innych obyczajem polskim przełożył:
jednymże Ruś z Polakami zaščycił pra-
wem, (b) co też Władysław ztwierdził, ro-
ku 1434. II. Zkłada się Woiewodztwo to
Ziem: Lwowskiey, Przemyśkiey, Sano-
ckiey, Zydaczewskiey, Chełmskiey z Po-
wiatem Krasnostawskim, z Halickiey z
Trembowolskim, y Kołomyjskim powia-
tami. IV. Graniczy z Krakowskim, Sendo-
mirskim, Lubelskim, Bełzskim, Wołyńskim
Podolskim Woiewodztwy. Gory Tatry
Bieszczady od Węgier go dzielą, Siedmigró-
du też y Wołoszczyzny sięga. V. Miasto ma-
stołeczne Lwow, niegdyś zamki dwa mia-
ło, ozdobne y wspaniałe, murami y oko-
pami zmocnione, zdobią go krom wielu
kształtnych kamienic, wspaniałe na przed-
mieściach położone pałace, iako też WW.
XX: Dominikanow, Franciszkanow, Try-
nitarzy, Karmelitow, Bernardynow, gdzie
grob S. Jana z Dukli, Reformatorow, WW.
PP. Benedyktynek, Dominikanek, Wizy-
tek Kościoły y Klasztory, WW. XX. The-
atynow, Societatis JESU Collegia y in-

nych wiele Kollegiat y Far, iako' też wspaniała w mieście Cerkiów, y trzy Katedry, o których niżej: Leży Lwow w stopniu szerokości 52 minucie 10. długości stopniu 50 minucie 8. VI. Ma innych także miast wiele, Żółkiew pałacem Krola Jana 3. Złoczow okazałym zamkiem, Przemyśl Katedrami dwiema y wielą Klasztorami, Jarosław cudownym z drzewa wyrobionym Matki Bolesney Obrazem, Samborz solą z wody robioną, Leżajsko cudownym Matki Boskiej obrazem, Krośno, Kraszczyn, Przeworsk, Łańcut, Sieniawa, Rzeszow, częścią zamkami, częścią pałacami y ogrodami, Sanok, Halicz, niegdyś Stolica Królów Halickich, Stanisławow, Chełm, Waręż, Łaszczow Kościołami y Klasztorami wielą pamiętnieysze y dobrze budowne. VII. Zamość Miasto w tym także Woiewodztwie leży stoletczne ordynacyi Zamoyfskiej założoney od Jana Zamoyfskiego Kanclerza y Hetmana Wielkiego Koronnego Fossą wałem y murami otoczone w pięknych położone równinach, oblanc z iedney strony stawami: Zamkiem Kollegiatą, w ktorey Dziekan

kan, ma Jnfuły używanie, Akademią przywilejami z Krakowską porównaną ozdobione: Dziedziczy w Ordynacyi tey Pierworodny Syn Domu Jana Herbu Jelitow (c) o czym indziej. VIII. Herb Woiewodztwa Ruskiego iest Lew złoty, w koronie złotey, w polu błękitnym, wspinający się przedniemi łapami na skały. IX. Ziemie różnią się herbem: Przemyśka y Sanocka używają Orła o dwu głowach koroną iedną otoczonych, w polu błękitnym, Halicka Kawki czarney w koronie złotey z rozciągnionemi skrzydłami w polu białym. Chełmska Niedzwiedzia białego między trzema drzewami w polu zielonym. Zydaczewska trzech Lewkow na Chorągwi niebieskiej. (d) X. Senatorow większych ma pięciu: Arcy-Biskupa Lwowskiego, Biskupa Przemyśkiego, Biskupa Chełmskiego obrządkow Łacińskich, Woiewodę Ruskiego, Kasztelana Lwowskiego. Powiatowych Kasztelanow czterech: Przemyśkiego, Halickiego, Sanockiego, y Chełmskiego: Arcy-Biskupow Lwowskich z Wacławem Siemakowskiem rachuje 33. Biskupow Przemyśskich

myślickich z Michałem Wodziekim 50. Biskupów Chełmskich z Walentynem Wężykiem 42. Woiewodow Ruskich (którzy się do roku blisko 1434 Przemyślskimi zwali, (e) teraz zaś Ruskiemi generalnemi Woiewodami się zowią, że są Woiewodami Rusi całey czerwoney,) z Augustem Alexandrem Xiążęciem Czartoryjskim 37. Kasztelanow Lwowskich z Józefem Potockim 33. XI. Urzędnikow Ziemskich ma wielorakich: Lwowska, Przemyślska, Sanocka, Halicka, y Chełmska, Ziemie, mają tych wszystkich y tymże porządkiem ktorych Woiewodztwo Poznańskie: Ziemia Żydaczewska, (f) Powiaty Kołomyjski w Ziemi Halickiej, (g) Krasnostawski w ziemi Chełmskiej, położone, (h) osobnych ziemskich Urzędnikow mają, krom tych. ktorzy wybieraniem stanowieni bywają, y dla nich po Ziemach Halickiej y Chełmskiej przodkowania wyznaczone iest mieysce. XII. Roki ziemskie odsądzone tu bywają przez ziemskie osobne Urzędniki, na tych mieyscach, y tym czasu porządkiem: Lwowskie we Lwowie: Pierwsze w pierwszy
czwar-

czwartek po trzech Krolach, a po nich Zydzaczewskie w Zydzaczewie, w pol czwartey niedzieli. Drugie Uchwała Seymu mianego w roku 1611. (i) zniesione, a dlugą zaszła na Seymie mianym w roku 1647. (k) znowu przedsięwzięte, po niedzieli *Lectore* czyli szrodopostney, a po nich Zydzaczewskie w poniedziałek po Niedzieli *Misericordia*, czyli drugiey po Wielkiej Nocy. Trzecie we Lwowie we czwartek po S. Janie Krzczicielu, a po nich Zydzaczewskie w pol czwartey niedzieli. Czwarte roki Lwowskie we czwartek po S. Michale, (l) a po nich Zydzaczewskie po S. Jadwidze w poniedziałek. A ieżliby pod ten czas Taybunał Ziemi Ruskiej przypadł, tedy na miejsce rokow, leżenie Xiąg dla przyimowania zapisow odprawować się ma. II. Roki ziemskie Przemyślskie: Pierwsze we wtorek po S. Agnieszce, a po nich we trzy niedziele (m) w Przeworsku. Drugie we wtorek po przewodniey Niedzieli, a po nich w trzy niedziele w Przeworsku. Trzecie we wtorek po S. Małgorzacie, a po nich Przeworskie po S. Piotrze w okowach. Czwarte we Wto-
rok

Rok po S. Łukaszu, a po nich Przewor-
 skie we wtorek po S. Marcinie (n) III. Ro-
 ki ziemskie Sanockie. Pierwsze po S. Do-
 rocie. Drugie (o) po S. Troycy, Trzecie
 po S. Michale, zawsze we Wtorki (p) IV.
 Roki ziemskie Chełmskie. Pierwsze w
 bliski poniedziałek przed S. Agnieszka.
 Drugie w pierwszy poniedziałek po SS.
 Filipie y Jakobie. Trzecie w poniedział-
 ek między oktawą Bożego Ciała. Czwar-
 te w poniedziałek przed Narodzeniem
 Nays. Panny. A Krasnostawskie po nich
 we dwie niedzieli zawsze. (q) V. Roki
 ziemskie Halickie w Haliczu. Pierwsze
 (dokąd też roki Kołomyjskiego Powiatu
 przeniesiono uchwałą Seymu 1567.)* r w
 poniedziałek pierwszy po Święcie Oczy-
 szczenia Nays. Panny Maryi. (s) Drugie po
 Niedzieli *Jubilate* to jest trzeciej po Wiel-
 kiej nocy. Trzecie po Święcie Narodze-
 nia Matki Bożej. (t) Czwarte które by-
 wały po S. Marcinie odmienione y prze-
 niesione (u) na poniedziałek pierwszy po
 S. Jakobie Apostole, a po nich Trebo-
 wolskie zawsze we dwie niedzieli. (w) XIII
 Starostów Grodowych na osmiu: Lwo-
 wskiego

wskiego, Przemyńskiego, Sanockiego, Zydaczewskiego, Halickiego, Trembowolskiego, Chełmskiego, Krasnostawskiego, y tyleż Grodow w których Starostowie Podstarości, Sędziowie, Piłsarscy y inne Urzędnicy Grodzkie stanowią. XIV. Starostwa nie grodowe y dzierżawy tę liczy: Kamionackie, Jaworowskie, Dolinskie, Gródeckie, Drohowskie, Drochobyckie, Mościckie, Leżajskie, Stryjskie, Krosińskie, Bucznikowskie, Kałuskie, Tłumackie, Kołomyjskie, Jabłonowskie, Sniatynskie, Rohatynskie, Hrubieszowskie, Ratheńskie, Szezerzec, Bobrka, Janów, Mierewica, Gliniany, Sokolniki, Medyka, Wiśnia, Uberskie, Daszawa, Besko, Mogilnica, Krasnopol, Suchyś: Rostoka, Lipin, Stolin, Lubom. W których to iako y Grodowych wyznaczone mają zimowe stanowisko: Chorągwi Ussarskich 4. Pancernych 22. Lekkich 5. Regiment konny 1. Piechoty 2. Piechoty Węgierskiej 2. XV. Płaci zaś na wojsko co półrocznie: Lwowska y Zydaczewska Ziemia 12944 gr. 4. Przemyńska zł. pol. 54228. gr. 28.

Sanocka zł. pol. 19435. gr. 5. Chełmska
 38903. gr. 27. Halicka zł. pol. 13736. gr.
 27. Co wynosi razem zł. pol. 138249 gr.
 i. to jest dla Chorągwi Ufiarskich koni
 110. zł. pol. 12320. Dla Chorągwi pancer-
 nych koni 580 zł. pol. 54155 gr. 27. dla Cho-
 ragwi lekkiej koni 50 zł. pol. 3700. Dla Re-
 gimentu konnego porcyi 179. zł. pol. 26873
 gr. 27. dla regimentu pieszego y piechoty
 węgierskiej porcyi 422. zł. pol. 42198.
 gr. 9. XVI. Woiewództwa Ruskiego
 Ziemie: Lwowska z Zydaczewską, Prze-
 myślska, Sanocka, seymikią w Wi-
 szni, y tam Posłow na Sejm sześću wy-
 bieraia, Deputatow na Trybunał Koron-
 ny trzech, y Komissarzy tyluż. Ziemia
 Halicka seymikuie w Haliczu (x) gdzie 6
 Posłow na Sejm, Deputata na Trybunał
 Koronny iednego, y iednegoż na Try-
 bunał i karbowy, do Radomia wysadza
 Komissarza: Seymik poselski tygodniem
 ma bywać przody przed Wiśniewskim.
 Ziemia Chełmska osobnie seymikuie w
 Chełmie, gdzie wybiera Posłow na Sejm
 dwu, Deputata na Trybunał Koronny
 iednego, y iednego do Radomia Komissa-

rza. XVII. Popis czyli okazanie się Ry-
cerstwa Ruskiego, na tych ma być zklä-
dane mieyscach: Ziemi Lwowskiey u Gli-
nian z Woiewodą: Przemyślskiey u Me-
dyki, Sanockiey u Sanoka, Chełmskiey
u Chełma, z Kasztelanami: Halickiey z
Trębowelskim, Kołomyjskim Powiatami
pod Kasztelanem (y) u Halicza XVIII
Akademie ma dwie: Zamoyską założoną
przez Jana Zamoyckiego Kanclerza y
Hetmana W. K. y przywilejami zrowna-
ną z Krakowską: Drugą we Lwowie
otworzoną nie dawno, ale dawniey po-
zwoloną: Komissyaaalbowiem Hadyacka,
ztwierdzona na Seymie roku 1659 mi-
nym w Warszawie za Jana Kazimierza
(z) Akademii iedney w Kiiowie, drugiey,
gdzie iey mieysce sposobne się upatrzy,
założenie pozwala, y obydwie przywile-
jami Krakowskiey Akademii rownemi-
zafczyca: Na którym też fundamencie
Chrystusowego Namiestnika Klemenfa
XIII, y Naylaśnieyszego Augusta III. po-
chwalające otwarcia Akademii zámyśl,
wyroki wyszły. Zostáie pod rządem O-
fob Societatis JESU. Ma ieszcze Woie-
wodztwo

wodztwo to Szkoły w Warężu, Złoczowie, Rzeszowie, Chełmie pod rządem WW. XX. Scholarum piarum. W Przemyśle, w Krośnie, w Stanisławowie, w Krasnymstawie, w Samborzu, w Jarosławiu, pod dozorem Societatis IESU Zakonników. XIX. Katedra zawiera siedm: Trzy Łacińskiego, Trzy Greckiego obrządku, Ormiańskiego jedną. 1. Katedra obrządku Łacińskiego Lwowska, w Haliczu najprzód założona była, y iako grunto-wnie wywodzi Niesiecki, pierwszy Arcy-Biskupem Halickim był Krystyn z Ostro-wa herbu Gozdawa Zakonu S. Franciszka w roku 1364, postanowiony (aa) przez Urbana V. poświęcony od Jarosławia Bo-goryi Arcy-Biskupa Gniesznieńskiego, za-śtaraniem Kazimierza Wielkiego, y po nim innych sześciu, Halickimi się pisało. W lat dopiero 53 od Jana Rzeszowskiego do Lwowa przeniesiona: Arcy-Biskup Lwowski ma swej zwierzchności podle-głych Biskupów, Przemyślskiego, Chełm-skiego, Kamienieckiego, Kiiowskiego y Bakońskiego na Wołoszczyźnie: Archi-katedra ta używa w herbie. Należy: Panny

na Xiężycu rogatym stojącey, koronę na głowie mającey, y berło w lewey ręce, w prawey Dziecie Pana Jezusa piasnącey: pod Xiężycem Lew leży. Prałatow 7. tym porządkiem liczy: Dziekan, Proboszcz, Archidyakon, Kustosz, Scholastryk, Kanclerz, Kantor: Kanonikow 15. Kapitułę dwa razy zklada, raz w Marcu po niedzieli *Invocavit*, czyli wstępney w post. Drugi raz w Wrześniu y jednego z pomiędzy siebie na Trybunał Koronny wysładza Députata. Dekanatow Archidiecezya ta za czasow Arcy-Biskupa Solikowskiego liczyła siedm: Lwowski w którym 26. Grodecki w którym 14. Dunaiowski w którym 11. Rohatynski w którym 11. Zydaczewski w którym 8. Trembowolski w którym ośm także, Uyski w którym 25. Wszystkich ogółem Kościołow 103. Kościół Katedralny Lwowski założony pod Jmieniem Wniebowziętey Bogarodzicy. Obszerność zaś zwierzchności Arcy-Biskupiey rozciąga się, na Ruskie, Podolskie, Bełzkie, Woiewodztwa, siaga y Wołoch. 11. Katedra obrządku Łacinskiego Przemysska, razem

zem z Łucką początek wzięła w roku 1364. Lubo dopiero w roku 1375 pierwszy na nie poświęcony Eryk Zakonu S. Franciszka, Miechowita Henrykiem go zowie. (bb) Na obrazie W.W. XX. Franciszkanów w Przemyśle rok 1379 napisany: Biskupom Przemyślskim po Łuckich wyznaczone miejsce. Zkłada się Kapituła Przemyślska z Prałatów siedmiu, tym porządkiem: Dziekan, Proboszcz, Archidyakon, Kantor, Kułtosz, Scholaſtyk, Kanclerz. Kanoników 10. Kapitułę dwa razy zkłada, raz na S. Jana Krzyciela, drugi na trzy Krole, y iednego z pomiędzy siebie Deputata wyſadza na Trybunał Koronny. W herbie używa S. Jana Krzyciela z Chorągwią y barankiem, lubo w Krakowie, między inſzych Kapituł herbami, inny cale ukazuje. (cc) Kościół się tegoż Patrona nazwiſkiem ſzczy-ci. Dekanatów liczy dziewięć: Przemyſłſki, Moſcicki, Kroſieński, Dynowski, Samborſki, Jaroſławſki, Rzeſzowſki, Sannocki, Leżayſki; a w nich wſzyſtkich, w roku 1723 rachowano Kościołów Farnych 158, na Dyecezyonalnym czyli Kraiowym

Zborze III. Katedra Łacińskiego obrządku Chełmska, w roku 1264 początek swoy wzięła, przez Bolesława wstydliwego, Jacek dzwignów temu Kraiowi przyległych, Chrystusowi reszty ich podbitey, Woioownika: wszakże dochodow szczerpłość sprawowała, że znamienitey tey Chrystusa owczarni na Pasterzach y często y długo zchodziło. (dd) Jagiełło Krol Polski po sławnym pod Grunwaldem z Krzyżakow otrzymanym zwycięztwie, w dzień Rozesłania SS. Apostołów, zapisem w niektórych Biskupstwa tego naddzwignął upadłe dochody. Jan, tym imieniem drugi, Biskup Chełmski starał się przywieść Władysława Jagellona, żeby ten, Ziemię Lubelską oderwaną od zwierzchności Biskupow Krakowskich, przyłączył do zwierzchności Chełmskich, y iuż zezwolenie z Rzymu Władysław Krol na to otrzymał od Marcina V. Papieża, ale Zbigniew Oleśnicki Biskup Krakowski mocno się temu sprzeciwił na Seymie w Sieńradzu mianym, a ztamtąd otrzymawszy listy do Stolicy Rzymskiey, pierwsze Jeyce naprzeciw sobie zkazania przerobił

Katedra ta nayprzod w Chełmie, potym w Hrubieszowie osadzona, na koniec do Krasnostawu przeniesiona, przez Macieja z Łomży Biskupa, swoją dotąd tam osiadłość ma, lubo Chełmskiey zatrzymuje nazwisko. Zkłada się Kapituła Chełmska z Prałatow 7. tym porządkiem: Proboszcz, Dziekan, Archidyakon, Kułosz, Scholastryk, Kanclerz, Kantor. Kanonikow 12. Zkłada Kapitułę dwa razy, pierwszy raz na trzy Krole, drugi raz na Święto Rozesłania SS. Apostołów: których też w herbie nosi, y ich nazwiskiem Kościół swoyszczyci. Wyfyla z pomiędzy siebie Deputata iednego na Trybunał Koronny. Dycezya zawiera Dekanatow 9. Krasnostawski, Zamoycki, Chełmski, Lubomski, Hrubieszowski, Sokalski, Bełzki, Poteliński, Turobiński: a w nich Kościółow 83. (cc). IV. Katedra obrządku Greckiego Lwowska dopiero około roku 1540 początek wzięła: Lwow, Halicz, Kamieniec-Podolski, do Zwierzchności Metropoliotow Ruskich należały. Metropolia tę około roku 1000 w Kiiowie założył Włodzimierz Xiążę Ruskie, pierwszym na

niey osadzony, Michał Greczyn ziednoczony z Rzymskim Kościołem, y lubo za Theopempta Greczyna (ktory Metropolita był trzecim) odzszczepieństwo Greckie początek wzięło przez Mikołaja Cerularyusza, átołi Ruś w ziednoczeniu z Kościołem Rzymskim przestawała, y Następca Theopemptow Hilaryon Rufin w roku 1051 od Biskupow iest Ruskich poświęcony, niechających mieć zprzymierzenia z odzszczepieńcem Patryarchą; dopiero g w porządku Metropolita, Mikołay Greczyn do Patryarchy się nakłonił, lubo następni po nim Metropolitowie iuż niektórzy z Patryarchą Konstantynopolitańskim, iuż z Rzymskim Biskupem uczestnictwo trzymali: od Cyrilla iednak począwszy, ktory umarł roku 1225. w liczbie Metropolitow dziewiętnasty, ziednoczenie z Kościołem Rzymskim Rusi nieustannie kwitneło: dopiero ie przerwał Jonasz z Archimandryty Minskiego, Metropolita Ru-ki w Kiiowie, w roku 1516, ktore znowu przywrocil Michał Rahoza herbu Szreniawa roku 1588. Lubo nie od wszystkich powszechnie trzymane: Lew
dopie-

dopiero Kiszka Metropolita Ruski, a razem Włodzimirski Biskup, postarał się o Synod czyli duchowny Sejm Greckiego Kościoła Prałatow, pod zwierzchnością Papieżkiego Posła na nim przytomnego. Złożony ten w Zamościu roku 1720, y za zgodnym Biskupow Ruskich zezwoleniem, święta iedność umocniona, y prawami nowemi obwarowana, do tych czas się świętobliwie krzewi: Metropolita ten tak zaśluzony Kościołowi Bożemu był w porządku 54. Ale wróćmy się do Katedry Lwowskiej: Ta ztąd początek wzięła, gdy bowiem dla wielkiego przeciągu Kraiu zwierzchności Metropolitańskiej Ruskiej podległego, postanowiony był w tym Kraiu Sufragan, Lwowskich Władysławów imię pierwiastki swoje mieć poczęło, y pierwszy pod tym nazwiskiem Lwowskiego Halickiego y Kamienieckiego Władysławski rządził Katedrą Makary Tuczajski herbu Prawdzic, zszedł ten 1548. przy Kościele, albo iak Rusz zowie Cerkwi, S. Jura we Lwowie założonym, w roku 1268, przez Jerzego iednego z Xiążąt Ruskich: Liczy Katedra ta Biskupow z Le-

onem Szeptyckim II. V. Katedra obrządku równie Greckiego Przemyślska założona podobno dopiero roku 1271. Liczy Biskupów z Onufrym Szumlańskim 25. Władcykowie Przemyślscy piszą się razem Samborskiemi. VI. Katedra Chełmska obrządku także Greckiego założona roku 1001 przez Włodzimierza Wielkiego Ruskiego Xiążę: Władcykow Chełmskich, którzy się też Bełzkiemi razem mianują, liczba nie wiadoma: rządzi tą Katedrą teraz Maksymilian Ryłło: W roku 1633 liczyła Chełmska Diecezja, dość nad inne w swych granicach ciśniejsza, Cerkiew 650. VII. Arcybiskupstwo Lwowskie Ormiańskiego obrządku, początek wzięło około roku 1200. Kiedy Ormiańskiego rodu ludzi Xiążęta Ruskie w swe Kraje albo przyzwali, albo szukających tu osady w krwawych z Turkami y Persami wojnach, przyieli, którzy Miasta nasze: Lwow, Stanisławow, Kamieniec, mianowicie zageścili, y inne. Z początku Kościół Ormiański z Rzymskim był zjednoczony, z czasem upadł w odzłeczenie, ale w roku 1630 za staraniem Mikołaja Torosowicza Arcybiskupa

pa w dawną pierwszey iedności wprawio-
ny klubę. Arcy-Biskup Ormiański żadne-
go podległego swoiey zwierzchności Bi-
skupa nie ma, chyba Suffragana gdy go
stanowi: Kościół ma we Lwowie pod
imieniem w Niebowzięcia Boga Rodzicy,
w którym obrządki Kościelne ięzykiem
się Ormiańskim odprawuią. Rozciąga swą
zwierzchność na całą Ruś, Podole, Woło-
ską ziemię: Kościoły tegoż Narodu są w
różnych miastach: we Lwowie krom Ka-
tedry, S. Krzyża, y S. Anny Probostwa.
W Kamieńcu Podolskim trzy, w Lucku,
Zamościu, Horodence, Sniatynie, Brzeża-
nach, Stańsławowie, Tyśmienicy, Złocz-
wie, Jazłowcu, Lyżczu, wszystkich 16.
Liczy Archi-Katedra Ormiańska Arcy-
Biskupow z Jakubem Augustynowiczem,
od roku 1365 pietnaštu. (ff) XX. Znaj-
duią się w Kraiu Woiewództwa tego mar-
mury, Kipsmy, Kamień/ciofany, y Ala-
bastry. Pod Rungurą y Doliną y innemi
wsiemi soli naywięcey warzą z wod fło-
nych. Pod Sanokiem ma być gora, Lazur
y miedź ukazuiąca. Stolpie w Ziemi Chełm-
skiey, á szkło pod Jaworowem, ma wody
zdrowe.

(a) Sarnicki l. de situ & amb. farm.
 (b) Kromer t. 2: Lib. 21 f. 701. (c)
 Vol. Leg. sub an. 1590. t. 2 f. 1336. (d)
 Niesiecki Koro. Pol. t. 1. (e) Niesiecki tam-
 że. Jtem Vol. Leg. t. 5. f. 376. (f) Vol. Leg.
 t. 5: f. 134. (g) Vol. Leg. t. 6. f. 450. (h)
 Vol. Leg. t. 6 f. 667: (i) Vol. Leg. t. 3. f. 9.
 (k) Vol. Leg. t. 4. f. 116. (l) Vol. Leg. t.
 2. f. 1338. (m) Jbid. t. 2. f. 1523 (n) Jbid.
 t. 2. f. 1477. (o) Jbid t. 4. f. 116. (p) 961 tit.
 Roki Ziemskie. (q) Jbid. t. 2. f. 789 n. 58 (r)
 Jbid. t. 2. f. 729. (s) Jbid. t. 2. f. 1409 (t)
 Jbid t. 2. f. 294. [u] Koźuchowski in Vol. Leg.
 f. 597. Głiszczyński Compendii leg. f. 115. (w)
 Vol Leg t. 2. f. 1409. [x] Jbid. t. 2. f. 1016 [y]
 Vol. Leg. t. 2. f. 641. (z) Jbid. t. 4. f. 639 J.
 Akademia. (aa) Kor. Pol. t. 1. (bb) Jd: ibid:
 (cc) Tamże (dd) Tamże (ee) Tamże (ff)
 Tamże.

§ VI.

WOIEWODZTWO BEŁZKIE.

I. Sarmacki Narod, Czytoboków na-
 zwany, tu dawną osiadłość miał
 (a) II. Ruskie Xiążęta iednegoż z nami
 Słowiańskiego rodu, ten Kray dzierżyły
 dłu-

długo wielekroć przez 'naszych woio-
 wa-
 ne: Aż na koniec za Władysława Jagell-
 czałow przyłączony do Polski, y od nie-
 goż Xiążętom Mazowieckim puszczony
 Krwi Piaśta, po zeszytej ich dzielnicy w ro-
 ku 1462 za Kazimierza Jagellonowicza
 wrocony do Polski: lubo ieszcze przed tym
 zawrotem Woiewodzinską godnością y
 urzędy innemi zaszczycony (b) II. Zkła-
 da się z Powiatow czterech: Bełzkiego,
 Lubaczewskiego, Grabowieckiego, Horo-
 delskiego, y Ziemi Buskiej (c) IV. Gra-
 niczy z Ruskim, Wołyńskim y Brześciań-
 skim Woiewodztwy. V. Miasto stołeczne
 Woiewodztwa tego Bełż, WW. XX. Do-
 minikanow, y WW.PP. Dominikanek,
 Klasztorami y Kościołami zaszczycone y
 długo złożonym w zamku obrazem Ma-
 tki Bożej cudami w Czeſtochowie czyli
 na Jasney gorze ſłynącym. Leży Bełż w
 ſtopniu ſzerokości 50 minucie 2, długo-
 ści ſtopniu 57 minucie 2. VI. Ma krom
 ſtołecznego, niektóre Miasteczka: Z ich
 liczby Sokal łaskami przedziwnymi przy
 obrazie Matki Bożej w Kościele WW.
 XX. Bernardynow. Politycz Soſnami ta-
 kiemi,

kiemi, którym poucinawszy gałęzie, lub też zciawszy sosnę, pozostały pień, przemienia się za lat kilka w takowy kamień lub krzemień, z ktorego się, uderzeniem ognia wskrzesza. (d) VII. Używa w herbie Gryffa białego w koronie złotej w polu czerwonym, z skrzydłami do góry wspiętymi y łapami przednimi. (e) VIII. Senatorów większych ma 2. Woiewodę y Kasztelaną Bełzkich, Powiatowego i. Lubaczewskiego. Woiewodów od roku 1430 liczy z Antonim Potockim 44. Kasztelanów z Józefem Komorowskim 32, (f) którzy w Senacie mają miejsce po Połockich. IX. Urzędników Ziemskich ma wszystkich tym porządkiem iak Poznańskie. X. Ziemia Bułska ma sobie pozwolonych Urzędników Ziemskich wszystkich, krom tych co wybieraniem stawiają, uchwałą Seymu w roku 1676 mianego. (g) Tychże samych z równym wyłączeniem, Uchwałą Seymu mianego w roku 1736 (h) pozwala: Grabowieckiemu, Horodelskiemu, y Lubaczewskiemu, Powiatom, z tym przepisem; ażeby po Chorążym Bełzkim, Bułki, po Bułkim, Grabowiecki, po Grabowieckim

Ho-

Horodelski, po Horodelskim Lubaczewski, następowali, y takież następowanie! przodkowania Urzędnicy inni trzymali. Niektóre z tych Powiaty Chorażych dawniey miały. (i) XI. Roki Ziemskie Bełzkie sądzone być mają tym porządkiem, y w następujące czasy. Pierwsze w Bełzie w poniedziałek bliski po trzech Krolach, a w Busku po nich w tydzień, w Grabowcu zaś Grabowieckie y Horodelskie w poniedziałek po Święcie Oczyszczenia Nays: Panny: Drugie w Bełzie w poniedziałek po S. Woyciechu. Trzecie w poniedziałek po S. Janie Chrzciicielu. Czwarte w poniedziałek po S. Jadwidze. Po Bełzkich, każdym sądownych tych przypadnieniem, w tydzień w Busku, a zaś w Grabowcu we dwie Niedzieli rok ziemskie, zkładane bywają. (i) XII. Starostw grodowych liczy czterech: Bełzkiego, Buskiego, Grabowieckiego, Horodelskiego, którzy w tyluż Grodach Podstarościę Sędziego y Pisarza stanowią, y inne Urzędniki grodzkie. XIII. Starostw grodowe, uchwała Seymu w roku 1717 mianego, tę w nim kładzie: Tarnogrodzkie, Wicchrzańskie, Szczu-

Szczurowieckie, Sokalskie, Rzeczyckie, Tyfzowieckie, Drohomyslskie, Korytnickie, Lubaczewskie, Dzierżawy, Wieprzowice Jezior. W których iako y w grodowych stanowisko mają zimowe. Chorągiew Uffarska jedna, Pancernych dziewięć, Lekka jedna. Flaci zaś co pułrocznie zł. pol. 31133. gr. 28. to jest dla Chorągwi pancernych koni dwieście zł. pol. 18800. dla Chorągwi lekkiej koni 50. zł. pol. 3700. dla Regimentu Dragonii porcy 58. zł. pol. 8633. gr. 28. XIV. Seymiku w Bełzie, gdzie na walny Seym trzech Posłów wybiera, Depntatow na Trybunał Koronny dwuch. Komissarza do Radomia jednego: Tu także wybierani bywają, Podkomorzy, Sędzia, Podśędek y Pisarz, Ziemscy. XV. Popis czyli okaza nie się Rycerstwa Bełzkiego bywa pod Bełżem, (k) XVI. Podlega zwierzchności duchowney Biskupa Chełmskiego. XVII. Szkół nigdzie nie ma, ale w przyległych Kraiowi swemu, iuż Akademiach, iuż szkołach, Młodź swoją zacną doskonali.

(a) *Sarnicki L. c.* (b) *Niesiecki Kor.*

Kor: Pol. t. 1. f. 165. Bielski Kroniki Xięd. 3. f. 338. (c) Vol. Leg. t. 6. f. 667. (d) Długosz lib. 1. f. 45. Edit. Lipsk. in fól. Vol: leg: t. 1. f. 200. (e) Niesiecki Kor: Pol. t. 1. (f) Tenże, tamże (g) Vol. Leg. t. 5. f. 376. (h) Vol. Leg. t. 4. f. 419. także t. 6. f. 667. (i) Vol. Leg. Ibidem (k) Vol. Leg. t. 2. f. 641. (l) Vol. Leg. t. 3. f. 292. Vol. Leg: t. 4. f. 126. Item t. 2. f. 1737

§ VIII.

WOIEWODZTWO WOŁYŃSKIE.

I. **K** Ray tego Woiewodztwa od Rusow y Roxolanow Słowiańskiego iednegoż rodu był osiadły zdawna. (a)
 II. Należało to Woiewodztwo ieszcze przed Jagellm Krolem do Polski: Władysław Jagellonczyk tym imieniem trzeci w roku 1434. Wołyńskie Rycerstwo w przywileiach z Polskim porównał. Kazimierz 4. Jagellonowicz, lub się temu Stany polskie przeciwiały, (b) Wołyń od Korony oderwany przyłączył do Litwy, y zatargi ztąd wynikłe dopiero Zygmunt August umorzył, pod którym na
 Sey-

Seymie mianym w roku 1569 Wołyń zupełnie przyłączony do korony, y mieysce Woiewodom stateczne między Senatorami oboygą Narodu naznaczone po Ruskich: Przeto ostrzeżony tu czytelnik być ma, że gdy Bełzkie Woiewództwo położyłem przody, uczynilem dla przyległości Kraiu Bełzkiego, Ruskemu, nie z przyczyny iegoż nad Wołyńskim przodkowania. (c)

III. Zkłada się z Powiatow trzech: Łuckiego, Włodzimirskiego, y Krzemienieckiego. IV. Graniczy z Ruskim, Bełzkim, Brześciańskim, Kiiowskim, Czernichowskim, Woiewództwy. V. Miasto ma stołeczne Łuck, zaszczycone Katedrami dwiema, Łacinskiego iedną, Greckiego drugą, obrządku: WW. XX. Bernardynow, Jezuitow, Bonifratrow, Dominikanow, Kościołami y Klasztorami ozdobione. Położone nad rzeką Styrem y Wsteczem w stopniu szerokości 51 minucie 3, długości stopniu 48. minucie 5. VI. Ma także Miałeczka inne: Włodzimierz Katedrą obrządku Greckiego: Podkamień obrazem Matki Bożej cudami tam sławney, Ołykę ordynacyą Xiążąt Ostrogskich, założoną

łożoną przez Janusza Xiążęcia Ostrog-
skiego Kasztelana Krakowskiego, roku
1609 ztwardzoną na Seymie od Stanow
ktora 600 ludzi woyskowych przystawia
na obronę Rzeczypospolitey y pomoc.
Ostatni Ordynat z rodu męskiego Janu-
sza, Alexander, umarł roku 1673. po kto-
rego śmierci, Hieronim Lubomirski, po
nim Syn Jego Józef, Ordynatami byli: A
po śmierci Józefa, z Córką jegoż daną w
małżeństwo Xiążęciu Sanguszkowi, w dom
tenże Ordynacya ta weszła. Dubno zam-
kiem mocnym Ostrogskich Xiążąt: Zba-
raż, Zaslaw, Korzec, stołeczne swych
Xięstw; Ołyka Ordynacyą Xiążąt Radzi-
wiłow, ztwardzoną od Stanow Rzeczy-
pospolitey roku 1589. y Probostwem In-
suleckim, Brody mocnym zamkiem y iar-
markami, pamiętnieysze, y innych wiele.
VI. W herbie używa Orła Polskiego w
poyśzrodku Krzyża białego Kawalerskie-
go w czerwonym polu. VIII. Senatorow
większych ma trzech: Biskupa Łuckiego,
Woiewodę y Kasztelana Wołyńskich: Bi-
skupow z Antonim Wołłowiczem liczy
41, Woiewodow z Józefem Ossolinskim

18. Kasztelanow z Michałem Ledochow-
wskim 21. IX. Urzędnikow Ziemskich
tych wszystkich, y tym porządkiem mają
wszystkie trzy Powiaty: (d) Podkomo-
rzenie, po nich Starostowie Sądowi, Cho-
rążowie, Sędziowie, Stolnicy, Podczasz-
owie, Łowczowie, Podśędkowie, Podsto-
lowie, Cześnicy, Woyscy, Pisarze ziem-
scy, Miecznicy y Skarbnikowie. Kalen-
darzyk Warszawski na rok 1762 wydany
krom Łuckich, Włodzimirskich y Krze-
mienieckich Urzędnikow ziemskich, kła-
dzie osobnych Wołyńskich: Chorążego,
Stolnika, Podczaszego, Podstolego, Cze-
śnika, Łowczego, Miecznika y Skarbnika.
X. Roki ziemskie Wołyńskie sądzą
się tym porządkiem, y na tych mieyscach:
Pierwsze w Łucku na trzy Krole. Drugie
na S. Troycę. Trzecie na S. Michał. A
po nich Włodzimierskie (e) zawsze we
dwie niedzieli: A po Włodzimierskich
Krzemieńskie także we dwie niedziele
sądzić się mają. [Gdy zaś urząd ziemski
Włodzimierski próżnie dla niedostatku
osob z ktorych się składa, (f) tedy przez
Komissarzy, ktorychby sobie na Seymiku

Relati-

Relationum wybrało Rycerstwo tameczne, otworzone być mają Xięgi, y ichże pozwolone leżenie w roku 1658 przez niedziel dwie. XI. Starostow Grodowych ma trzech: Łuckiego, Włodzimierskiego y Krzemienieckiego, y tyleż Grodow, w których, Podstarościego, Sędziego y Piśarza, y inne Urzędniki Grodzkie Starostowie stanowią. XII. Nie grodowe następujące liczy: Kowelskie, Drohomyśl, Smidy, Cze-
ca, Dworzec, Hnidawa, Molod, Dzierżawy. W których wyznaczone stanowisko zimowe mają: Chorągwie pancerne trzy. Lekka iedna, Regimenty konne dwa. Pła-
ci zaś co półrocznie dla Woyska zł. pol. 54681. gr. 16. to jest dla Chorągwi pancer-
nych koni 251 zł. pol. 23500 gr. 20. Dla Regimentu Dragonii Porcyi 206 zł. pol. 30882 gr. 26. XIII. Seymikuie w Łucku y Posłow ztamtąd na Seym wysyła fze-
ściu, z każdego Powiatu dwu. Seymiki Deputackie y Gospodarskie każdy u siebie Powiat osobnie zklada, y każdy iednego na Trybunał Koronny Deputata, y iedne-
go do Radomia Komissarza wysyła. (g)
XIV. Popis czyli okazywanie Rycerstwa Wo-
łyńskiego

łyńskiego być ma pod Łuckiem. Ziażdzy
 zaś wybiernicze Urzędnikow ziemskich
 każdy w swym stołecznym mieście Po-
 wiat zklada. XV. Szkoły ma w Ostrogu,
 w Łucku, w Krzemieńcu pod rządem
 Osob Societatis JESU, w Miedzyrzyczu
 pod rządem WW. XX. Scholartum piarum
 W Włodzimierzu pod rządem WW. XX.
 Bazylianow. XVI. Katedry ma trzy: Łu-
 cką, jedną obrządku Łacinskiego, y drugą
 obrządku Greckiego, Włodzimierską
 trzecią tegoż obrządku: Katedrę Łucką
 obrządku Łacinskiego założoną być mie-
 ni Kromer (h) w roku 1264 przez Bole-
 sława wstydliwego, za potwierdzeniem
 ieyże przez Urbana czwartego Papieża,
 gdy ostatek Jadzwingow Narodu nawro-
 cony został do Wiary Katolickiey, iako
 Kray Jadzwingow zwierzchności Bisku-
 pa Łuckiego podlega, lubo nazwisko Ja-
 dzwingow zagubione: Wszakże Niesie-
 cki (i) początek tey Katedry kładzie na
 rok 1364, y owszem, że zamyśły założenia
 iey w ten rok przed się wzięte, dopiero w
 roku 1375 skutek wzięły, dowodzi: Bisku-
 pi Łuccy zdawna Włodzimierskiemi się
 pisali,

piął, y lubo Jędrzey Spławski Herbu Leliwa (ktorego Niesiecki czwartym w porządku Biskupow Łuckich kładzie) Luceńskiego nazwisko przybrał, w ten czas gdy Witold Xiążę Litewskie Katedrę z Włodzimierza do Łucka przeniósł, potym tenże Jędrzey znaydując się na zborze powszechnym Florenckim dla różnicy swoiey od Włoskiego Luceńskiego Biskupa, odmianę uczynił Luceńskiego Biskupa, na Łuckiego, w roku 1439, gdy przody iednák, to iest w roku 1436 (k) pokoy Brzeski podpisał pod imieniem Włodzimierskiego Biskupa. Dyecezya Łucka zawiera Woiewodztw 5: to iest Wołyńskie, Podlaskie, Braclawskie, Brzeskie. Litewskie, y Ruskiego nieco: Xięstw: 12. Ma dwa Probostwa. Infuły honorem ozdobione, Kodenskie y Qityckie: Officyałow dwu: Łuckiego y Brzeskiego. Dekanatow 13. Kościołow 185. Prałatow tych, y tym porządkiem liczy: Proboszcz, Dziekan, Archidyakon Łucki, Archidyakon Brzeski, Kułtoz, Kanтор, Kanclerz, Scholastyk. Kanonikow 9. Kapitułę dwa razy zklada, pierwszy raz na S. Troycę,

drugi na Wszystkich Ss. Deputata na Trybunał Koronny obiera iednego. W herbie używa S. Troycy Nayś: Pannę wieńczącey. Ratusz Lubelski kształt inny herbu tey Katedry ukazuje. Porządek Senatorow na Seymie mianym w roku 1569. Biskupom: Halsberskiemu czyli Warminskiemu y Łuckiemu (l) wzajemną przodkowania odmianę waruie. Biskupi Łuccy, y ci co po nich następuią, Pieczętarzami być mogą. (m) Katedra Włodzimierska obrządku Greckiego założona przez Włodzimierza Jedynowładcę Ruskiego około roku 1000. Zwierzchność ta Katedra rozciąga swoją y do Brzeskiego Woiewodztwa, z kąd się też Brzeskiemi razem Władykami y Prototronami Włodzimierscy Władysławowie piszą. Społeczność Katedry tey z Kościołem Rzymskim nieprzerwanie trwa od roku 1595. Pierwszy oddał Namieśnikowi Chrystusowemu posłuszeństwo Hipacy Poćicy herbu tegoż nazwiska, w Rzymie. Katedra Łucka tegoż obrządku Greckiego, kiedy założona, nie wiadomo. Cyril Terlecki herbu Sas Władyka Łucki Klemenśowi 8. w Rzymie po-

sta-

Województwo oddał w roku 1595. po jego
jednak śmierci, iedność tą Kościoła Łu-
ckiego z Rzymskim zerwana. Jozef Wy-
chowski herbu Abdank w roku 1720 na
Zborze Zamoy skim, z innemi gorliwemi
Pałterzami, iedność tę ugruntował. XVII.
Województwu temu, przywili przywro-
cenia tychże Ziem do Krolestwa polskie-
go waruie; áżeby Sądy Ziemskie, y Grodz-
kie, wpisy, zapisy, Sądow zkazania, y
dzieie, rodowitym sprawowane były ie-
zykiem: zkąd też gdy się w Trybunale
Województwo to sądzi, Pisarz lub inny
Urzędnik Ziemski sądowy, albo w iego
niebytności, Deputat który Wołyński,
piero w Trybunale koronnym trzyma.
(n) XVIII. Pod Krzemieńcem y Wi-
śniowcem srebrnego minerału ukázuie
znaki. Rudy zaś żelazne má pod Surazem
w zieloney puszczy, y indziey.

(a) Sarnicki L. c. (b) Niesiecki
Kor. Pol. t. 1. (c) Vol. Leg. t. 2. f. 777. (d)
Vol. Leg. t. 4. f. 117. (e) Vol. Leg. t. 2. f.
1340 y znowu t. 5. f. 463. (f.) Vol. Leg. t.
4. f. 576. (g) Vol. Leg. t. 6. f. 420. (h)
Cromerus t. 2. L. 9. in Corpore Historia f.

556. (i) *Niesiecki Kor. Pol. t. I. (k) Vol. Leg. t. I. f. 117. (l) Vol. Leg. t. 2 f. 777 (m) Vol. Leg. t. I. f. 296. (n) Vol. Leg. t. 2. f. 757.*

§ VIII.

WOIEWODZTWO PODOLSKIE.

I. **W** Kraiu tego Woiewodztwa osiadłość dawną miał Narod Sarmacki przez Łacinniki, Tyrangitow, nazwany, to jest Narod Getow czyli Gothow, nad rzeką Dniestrem, którą Rymotworca Qwidyusz *Tyras'* zowie, zamieszkałych. (a) II. Niekiedyś Ruskim Xiążętom podlegało: Zhołdowane potym od Tatarow: zawrocone do Polski przez Kazimierza Wielkiego, który też Kamieniec (stołeczne Woiewodztwa tego miasto) miał zmocnić, równie iak y Chocim Turczynowi teraz podległy. (b) Władysław Jagello Bolesławowi Swidrygiellowi Podole puścił niekiedyś lennym prawem, po ktorego odpadnieniu od wierności, wrocilo się do Polski. W rokach 1448. 1451. dopominała się Litwa przyłączenia Podola do swoiego Xięstwa, ale starożytność

osia-

osiadłości Polaków na Podolu, za niemiż
 wyrok swoy uroczyſty dała: Przyłączone
 zatym Podole do Korony. III. Zkłada się
 z Powiatow trzech: Kamienieckiego, La-
 tyczefkiego, y Czerwonogrodzkiego. IV.
 Graniczy z Ruskim, Wołyńskim, Kio-
 wiskim, Woiewodztwy, Dnieſtr ie od Wo-
 łoch dzieli. V. Miasto ſtołeczne ma Ka-
 mieniec, oblane Smotryczem, na ſkale po-
 łożone, od ſamego przyrodzenia mocne,
 nie tak ſoſną iak przepaſcią iedną y arcy-
 głęboką y arcy ſzeroką do koła otocz-
 one, wieżami, murami y dwoiſtym zamkiem
 ztwardzone, ozdobione Katedrą, WW. XX.
 Karmelitow Boſſych, Frynitarzow, Jezu-
 itow, WW. PP. Dominikanek Ko-
 ſciołami y Kłaſztorami: mające kil-
 ka Cerkwi Ruſkich ziednoczonych z
 Rzymſkich Koſciołem, iako też Koſciół
 Ormianskiego Národu. Zoſtawało od cza-
 ſow Michała Krola w mocy Tureckiey,
 ktorzy tam, Meczet z cioſu wyſtawili z
 mieſącem na wierzchu, gdy za czaſow
 Augusta 2, przez ugode w Karłowicach
 zawartą, kamieniec wracali Turey z tym
 warunkiem, żeby mieſiąca nie zrzucac, po-
 bożny

bożny wynalazek dogodził ich żądzy, przy-
daniem wyrobionego z miedzi obrazu Nie-
pokalancy Bogarodzicy. Leży w stopniu
szerokości 49 minucie 6. długości stopniu
49. minucie 4. VI. Liczy innych wiele
miaścetek: Okopy S. Troyey mocną na-
przeciw Turkom twierdzą nad Dnieprem.
Paniowce zamkiem, wieś Krzywce pod-
ziemnymi lochami na kształt ulic zabur-
dowanemi z kamieni, z marmuru, y ala-
bastru, długimi ale ciemnymi: Jagielnica,
Barzczewo, Ormiany, podobne ukazują
lochy: (c) Czarnokozienice marmurami
y alabastrem, pamiętnieysze, Bar, Zwaniec,
Latyczów, Czartków, Janów, Między-
borz, Grodek, Batów, Jassowiec, Satanów,
Tarnopol, y innych wiele. VII. W her-
bie nosi słońce złote w polu białym. VIII.
Senatorów większych ma trzech: Bisku-
pa Kamienieckiego, Woiewodę Podol-
skiego, y Kasztelana Kamienieckiego. Bi-
skupów Kamienieckich liczy z Adamem
Krafińskim 49, Woiewodów z Bernar-
dem Gozdzkim Podolskich 39. Kasztela-
now Kamienieckich z Jozefem Humie-
ckim 41. IX. Urzędników Ziemskich ra-
chuie

ehucie wŝyŝtkich, y tym porządkiem, ktor-
 ych y Poznańskie. X. Powiaty, Laty-
 czewski y Czerwonogrodzki, mają takżo
 Urzędniki oŝobne Ziemskie, krom tych,
 co wybieraniem ŝtawiają. (d) XI. Staro-
 ŝtwa grodowe ma dwa: Kamienieckie y
 Latyczewskie, pod iednym Staroŝtą, który
 ŝię też przeto Generałem Podolskim piŝe,
 y w obydwu tych Grodach, Podŝtaroŝcie-
 go, Sędziego y Piŝarza ŝtanowi, y inne U-
 rzędniki Grodzkie. XII. Nie grodowe Sta-
 roŝtwa Uchwała 1717. naŝępujące w nim
 kładzie: Chrzepieciowskie, Barŝkie, Skal-
 ŝkie, Lityńskie, Smoŝtryckie, Sałnickie,
 Chmielnickie, Domaniowskie, Czerwo-
 nogrodzkie, Kopaygrodzkie, Płoskiro-
 wŝkie, Dziwinogrodzkie, Kaniowskie, Ba-
 bince, Koraczyn, Hrukosze, Jezierzany,
 Bakoza, Mukarow, Proŝiątkow, Dzierża-
 wy, w ktor-ych zimowe ŝtanowiŝko wy-
 znaczne, Chorągwiom pancernym 14.
 Lekkim trzem. XIII. Płaci co pułrocznie
 na wo-ŝko złot. pol. 13736. gro. 27. to ieŝt
 dla Chorągwi pancernych koni 100. złot.
 pol. 9400. Dla regimentu pieŝzego porcyi
 40. złot. pol. 3973 gr. 24. Na dopełnienie
 zaŝlug

zaślug Chorągwi Strażnika Koronnego
 złot. pol. 363 gr. 3. XV. Seymikuie w Ka-
 mieńcu y tam Poślow do Radomia 6. De-
 putatow na Trybunał Koronny, dopiero
 od roku 1736, dwu. (e) Komissarza do Ra-
 domia iednego wybiera. XVI. Popis Ry-
 cerstwa Podolskiego być ma u Balina. (f)
 Ziazdy wybiernicze Urzędnikow w Ka-
 mieńcu. XVII. Szkoły ma w Kamieńcu
 y w Barze pod dozorem Osob S. J. XVIII.
 Katedrę obrządku Łacinskiego ma iednę
 w Kamieńcu, założona ona w roku 1575.
 przez Ludwika Polskiego y Węgierskiego
 Krola: Zkłada się z Prałatow siedmiu, tym
 porządkiem: Dziekan, Proboszcz, Archi-
 dyakon, Kułtosz, Scholaśtyk, Kantor, Kan-
 clerz, y z Kanonikow 15. Zamyka Dek-
 natow cztery: Dunaiewski, Satanowski,
 Miedzybowski, y Iazłowiecki, y w nich
 Kościołow farnych 40. W herbie uży-
 wa SS. Apostołow Piotra y Pawła, pod
 których też zaszczytem wystawiony ma
 Kościół. Kapitułę dwa razy zkłada, raz pier-
 wży na S. Troycę, drugi na Uroczyść
 Narodzenia Matki Bożej, y iednego na
 Trybunał Koronny wysadza Deputata.

XIX. Roki ziemskie Kamienieckie pierwsze sądzą się po niedzieli *Invocavit* wstępney w post. Drugie po S. Stanisławie, Trzecie po Święcie wszystkich SS. zawsze we Czwartek (g) A zaś Latyczewskie przez tych że Sędziów zawsze we trzy niedziele: we Czwartki: A zaś Querele czyli skargi tak Kamienieckie iako y Latyczewskie we dwie niedzieli. (h) Sądzą się zaś Ziemianie Podolscy, iedni w Kamieńcu, drudzy w Latyczewie, podług rozgraniczenia ktore czyni rzeka nazwana Ufzyca.

(a) *Sarnicki L. c. f. 1819.* (b) *Kromer t. 2. lib. 15. f. 641. 642.* (c) *Rzeczyński Hist. nat. traēt. 1. Sedt. 1. n. 14. f. 15. & 16*
(d) *Vol. Leg. t. 6. f. 450.* (e) *Vol. Leg. 6. f. 668.* (f) *Vol. Leg. t. 2. f. 641* (g) *Vol. Leg. t. 3. f. 691.* (h) *Vol. Leg. t. 4. f. 27.*

§ XIX.

WOIEWODZTWO BRACŁAWSKIE

I. Dawną w tym Kraiu osiadłość Ostrogothowie nihy nad Niestem mieszkający Gotowie, Cymbrowie, ktorych

rych przy Bosforze Cymeryjskim, gdzie Oczakow teraz, y gdzie przedziela ją to Woiewodztwo rzeka na niższą jego y wyższą część, w morze czarne czyli Eu-
 xyn wpada. (a) II. Zkłada się z Powi-
 atow trzech: Braclawskiego, Winnickie-
 go, y Zwinogradzkiego. III. Miasto ma-
 stołeczne Braclaw nad rzeką Boh, położo-
 ne w stopniu szerokości 50 minucie 10.
 długości stopniu 52 minucie osmey. Wy-
 stawione przez Alexandra Krola, y naprze-
 ciw Tatarom zmocnione w roku 1497.
 zowie się Miastem S. Piotra, że obrazu ie-
 go używa w herbie. (b) IV. Zawiera w
 sobie y inne miasteczka: Winnica, Ko-
 niecpole, Koniecpolskich majątność, kto-
 rzy tu mieli Miast 170, a Wsi 740. Zyto-
 mierz, Chmielnik, przednieyfze. (c) V.
 Graniczy z Podolskim, Wołyńskim, Ki-
 iowskim, Woiewodztwy, z Tatarami Ocz-
 akowskiemi, od Benderu y Wołochow rze-
 ka ie, Dniestr oddziela. VI. W herbie u-
 żywa Krzyżá Kawalerskiego, w ktorego
 środku tarcza, z Xieźycem na niey nie
 pełnym. (d) VII. Senatorow liczy dwu:
 Woiewodę y Kafztelana Braclawskich, y
 lubo

lub o z sposobu mowienia, ktorego używa Zygmunt August, (e) przyłączając Wołyńskie Ziemie do Korony, to jest Woiewodztwami ie dwiema zowiąć, Wołyńskim y Bracławskim, zawierać się może, iż dawniey Woiewodow swych też Ziemie miały, átoli Niesiecki dopiero ich liczy od roku 1569. Rachuje się Woiewodow z Janem Xiążęciem Jabłonowskim 23. Kasztelanow z Piotrem Branickim 19. VIII. Urzędnikow ziemskich ma wszystkich, y tym porządkiem, ktorym inne. IX. Powiaty Winnicki y Zwinogradzki mają sobie pozwolonych Urzędnikow wszystkich ziemskich, krom tych, ktorzy wybieraniem stawaia (f) dopiero od roku 1736. X. Roki ziemskie Bracławskie sadzą się w Winnicy, gdzie też Ziemstwo Bracławskie Księgi swoje ma złożone. (g) Pierwsze na zaiutrz po trzech Krolach. Drugie wo dwie niedzieli po wielkiej nocy w Bracławiu. (h) Trzecie nazaiutrz po S. Michale w Winnicy. (i) XI. Starostwo Grodowe ma iedno, Winnickie, przeniesione z Bracławia, y Starosta ten ma mieysce po Podkomorzym Bracławskim, y Podstaro-
 ściego

Ściego Sędziego y Piśarza stanowi. XII. Starostwa nie grodowe liczy w nim Uchwała tylekroć mianowana, następujące: Bracławskie, Niechorowskie, Dimirowkie: Bracławskim Starostą Woiewoda Bracławski być może. XIII. Stanowisko zimowe wyznaczone tu mają: Chorągiew pancerna jedna, Lekka jedna. Płaci co półrocznie na wojsko zł. pol. 1300. gr. 13. wszystko dla Chorągwi, niegdyś Bekierskiego, pancerney. XIV. Seymikuie w Winnicy, gdzie Posłow na Sejm wybiera sześciu, Deputatow na Trybunał Koronny dwu, Komissarza do Radomia jednego. XV. Popis Rycerstwa Bracławskiego być ma pod Winnicą na dzień wtory po S. Troycy, według Kalendarza Rzymskiego Sejm: 1638 n. 49. XVI. Szkoły ma w Winnicy pod dozorem Osob Societatis JESU. XVII. Podlegą zwierzchności Biskupa Luckiego. XVIII. Równie z Wołyńskim warowały sobie ma starożytny zwyczaj, że wszystkie sądowe spory, wyroki, zapisy, w Grodach, w Ziemstwie, y w Trybunale, rodowitym odprawia językiem, dla czego też

gdz

gdy się to Woiewodztwo sąd i Pisarz
Ziemski Braclawski do Lublina zieżdza (k)

(a) *Sarnicki L. c.* (b) *Jdem in
tabula Sarmatiarum.* (c) *Łubienjski* (d) *Vol:
Leg. t. 2. f. 1797.* (e) *Vol. Leg. t. 2 f. 752.*
(f) *Vol. Leg. t. 6. f. 667.* (g) *Vol. Leg.
t. 2 f. 1470.* (h) *Vol. Leg. t. 5. f. 826.* (i)
*Vol. Leg. t. 2. f. 1340. Drezner u Głiszczyń-
skiego ff. 117. 118.* (k) *Vol. Leg. t. 2. f. 1297.*

§ X.

WOIEWODZTWO KIJOWSKIE.

I. **C**ymbrow, dawny Sarmacki Narod,
Sarnicki w tym Kraiu kładzie, y
ich ostatkami Kozaki Czyrkańskie (a) być
mieni: Tanaitami też obywatel Kraiu te-
go nazywani byli, że nad rzeką Tanais
czyli Niepr swą osiadłość mieli. II. Xią-
żąt potym Ruskich y całej Rusi samo-
dzierznych Panow Kray ten podlegał rzą-
dom. Bolesław Chrobry to jest mocny
przyłączył go do Polski, y słupami z żela-
za w rzece Nieprze osadzonemi, granice
Polski oznaczył. Atoli Xiążęta Ruskie,
lubo ie już krwi-związek, już oręża Pol-

kiego postrach zawracał pod rząd polski, wybiłali się długo z pod niego, aż nakoniec Słowiańskiej jedności miłość, bardziej niżeli broń, Kraie Ruskie niby członki, w jedno Rzeczypospolitey zpoila ciało: o czym czytay Przywilej przywrocenia Xięstwa Kiiowskiego do Korony Polskiej, (b) kiedy też mieysce Woiewodom Kiiowskim po Brzeskich Kiiawskich wyznaczone. III. Zkłada się teraz z Powiatow dwu, Zytomierskiego y Owruckiego, Powiat trzeci Kiiowski z Miastem Woiewodztwa stołecznym pod władzą Moskiewską zostaje, o czym indziej. IV. Miasto stołeczne ma Kiiow, przez Moskwę od Polski oderwane, sławne podziemnymi lochami, gdzie się wiele ciał SS. znajdować ma. Leży Kiiow w stopniu szerokości 51 minucie 10. długości stopniu 54 minucie 11. V. Ma y inne Miasteczka: Białaczekiew twierdzą, Owruć, Zytonierz, Grodami pamiętnieysze. VI. Grańcizy z Bracławskim, Wołyńskim, Czerniechowskim, Woiewodzwry: Rzeka Dniepr od Moskwy ie dzieli. VII. Używa w herbie z jedney strony chorągwi Anioła białego w ezer²

W czerwonym polu, w iedney ręcemiecz
goły ku ziemi spuszczoney, w drugiey po-
chwy trzymający. Z drugiey zaś chorą-
gwi strony, Niedzwiedź w białym polu, u
ktorego noga lewa przednia nieco pod-
niesiona do góry. VIII. Liczy Senatorów
większych trzech: Biskupa, Woiewodę, y
Kasztelana, Kiiowskich: Biskupów rachun-
je z Jędrzeiem Załuskim 31. Woiewodów,
lubo według świadectwa Kromera u Nie-
sieckiego dawniey nad rok 1471 miało, a-
toli trzymając się tegoż świadectwa, od ro-
ku tegoż do naszych liczy z Sależym Po-
tockim 28. Kasztelanów z Nikodemem
Kazimierzem Woroniczem 24. IX. U-
rzędników Woiewodztwo to, ma tych
samyh, ktorych insze, y tymże porząd-
kiem. X. Powiatow, Zytomierskiego y
Owruckiego uchwała Seymu mianego w
roku 1659. (c) Chorążych wspomina, u-
chwały późniejszye innych. XI. Roki
ziemskie Kiiowskie, które niegdyś w Ki-
iowie odsądzone bywały, sądzą się teraz w
Zytomirzu y w Owruczu (d) przez U-
rzędniki ziemskie Kiiowskie, tym porząd-
kiem: Pierwsze po S. Jerzym, Drugie po

nowym lecie, Trzecie po S. Bartłomieju
w poniedziałki naybliższe, y z zachowa-
niem odmian mieyscowego sądzenia. XII.
Starostow grodowych, ma dwuch, Zyto-
mirskiego y Owruckiego, ktorzy stano-
wią Podstarościego, Sędziego, Pisarza, y in-
ne Grodzkie Urzędniki. Kalendarzyk War-
szawski na rok 1762. Urzędnikow Grodz-
kich Kiiowskich procz Zytomirskich, y O-
wruckich, tych liczy: Podwoiewodzego
(ponieważ Woiewoda Kiiowski, razem Kii-
owskim Starostą iest) Sędziego y Pisarza
(d) Uchwała roku 1683. (vol. leg. t. 5. f.
61.) po utraconym Kiiowie, Sądowym
Grodzkim Kiiowskim Sądy Grodzkie tak
w Owruczu, iako y w Zytomirzu odsą-
dzać każe. XIII. Starostwa nie grodowe
tę w nim kładzie uchwała tylekroć mia-
nowana 1717. Korsunskie, Czerkaskie,
Bogusławskie, Dmirskie, Romanowskie,
Zwinogradzkie, Kaniowskie. XIV. W
wspomnionych wyżej Starostwach taż u-
chwała wyznacza stanowisko na zimową
leżą, Chorągwiom pancernym sześciu, Lek-
kim dwom. XV. Płaci co puł rocznie dla
Koronnego woyska złot. pol. 5400. gr.

27. XVI. Seymikuie w Zytomirzu na przemiany lub w Owruczu, (lubo uchwała Seymu miąnego w roku 1659 (e) wyznacza Seymikowaniu tego Woiewodztwa, Włodzimierz na Wołyniu, równie jako Czerniechowskiemu, y Braclawskiemu) gdzie na Seym sześciu Posłow wybiera, dwu na Trybunał Koronny Sędziow, do Radomia Komissarza iednego: XVII. Ziazdy wybiernicze Podkomorze go y Urzędnikow ziemskich sądowych w Zytomirzu zklada, y tamże czyni popis Kiiowskié Rycerstwo w pierwszy poniedziałek po Swiátkach. Seym. 1633.n.59 XVIII. Szkoły ma w Owruczu, w Zytomierzu, w Jurowicach, pod dozorem Osob Societatis JESU. XIX. Katedrami zaszczyca się dwiema: iedną Łacinskiego, Greckiego obrządku drugą. Katedra obrządku Łacinskiego, zdaie się Niesieckiemu, że początki swoje zabrała około roku 1232 czyli 1253, kiedy Gerard na Biskupstwo Ruskie był poświęcony, lubo po iego śmierci Biskupia Stolica długo zostawała ogołoconą z Pasterzy, aż gdy znowu Henryk Kaznodzieyskiego Zakonu

był na Kiiowskie Biskupstwo poświęco-
ny w roku 1321. Biskupi Kiiowscy nigdy
w Kiiowie Kościoła swego nie mieli, ale
w Kościele WW. XX. Dominikanow o-
brządku duchowne zwykli byli sprawo-
wać, Samuel Ozga Kiiowski Biskup na-
kładem swoim Kościół Biskupi, albo iak
pospolicie mówią Katedralny, wystawił z
muru w Zytomierzu, y przy nim Kano-
niki osadził: Zszedł Biskup ten z tego
świata roku 1738. Zkłada się Katedra z
Pralatów ośmiu, których tym porządkiem
liczy. Dziekan, Proboszcz, Archidyakon,
Scholastryk, Kułtosz, Kantor, Kanclerz,
Archidyakon Czerniechowski: y z Ka-
noników dwunastu. Kapitułę czyli du-
chowne swoje obrady na S. Zofią, podkto-
rey zaszczytem założony Katedralny Ko-
ściół, zkłada. Wybiera na Trybunał Koron-
ny Deputata iednego, y używa w herbie Zo-
fii S: promieniami głowę otoczoną mają-
cey, y płaszczem swym okrywaiącey trzy
Święte Osoby. Kiiowski Kościół nie li-
czy więcey Kościołów farnych obrządku
Łacinskiego, nad siedm. (f) XX. Katedra
Kiiowska obrządku Greckiego założona
około

około roku 1000. O czym czytay pod
 Woiewodztwem Ruskim. Po oderwaniu
 Kiiowa od Polski, Ruś podległa Moskwie
 osobnego sobie postanowiła Metropolite.
 day Boże áżeby tego Kościoła z naszym
 ziednoczenie nastąpiło. Liczy się Metro-
 politow Kiiowskich z naszym Floryanem
 Hrebrnickim Połockim razem Arcybisku-
 pem 56. Godność ta albowiem po odpa-
 dłym od Polski Kiiowie w roku 1680:
 iuż do tey, iuż do inney, z Ruskich stolie
 bywa przyłączana. Metropolitow Kii-
 owskich pamiętnieysze są dziele: zprzeci-
 wienie się Hilaryona w roku 1051, Od-
 szczepieńcy Konstantynopolitańskiemu, y
 przeto poświęcenia od niego brać wzbra-
 niającego się dawnym zwyczajem, ale ie-
 raczey biorącego, przez swe ziednoczone
 z Kościołem Rzymskim Biskupy. Zapi-
 sanie w poczet Świętych Chleba y Bo-
 ryssa Xiążąt Ruskich przez Jerzego 5. Me-
 tropolite: za niegoż Kościół wystawiony
 w Pieczarach: zaliczenie od Rufi między
 SS. Piotra 24 y Alexego 26. Metropolitow: J-
 zydor był Kościoła Rzymskiego Kardyna-
 łem. Kiszka w roku 1720. dokonał dzieła

ziednoczenia Kościołów Ruskich obrządku Greckiego, z Rzymskim. XXI. W prawnych sporach, Xiąg zapisach, kocach, wyrokach, zwyczaj sobie ma warowany rodowitego ięzyka: po Grodach, w Ziemstwie, y Trybunale (g) z obowiązkiem przystawy Pisarza Ziemskiego do Trybunału Lubelskiego, gdy się tamże Woiewodztwa tego rozładzają Obywatele.

(a) *Sarnicki L.c.* (b) *Vol. Leg. t. 2. f. 759.* (c) *Vol. Leg. t. 4. f. 635.* (d) *Vol. Leg. t. 5. f. 671. Item t. 2. f. 791.* (e) *Vol. Leg. t. 4. f. 634.* (f) *Niesiecki w Koronie t. 1.* (g) *Vol. Leg. t. 2. w przywileiū f. 764. n. 5.*

§ XI.

WOIEWODZTWO CZERNIECHOWSKIE.

I. **K** Ray Woiewodztwa, tego zdaie się być osiadłością dawną Boruskow, y przyległych im Russow. (a) II. Przyłączone do Polski w roku 1633. ale w lat 34 oderwane przez Moskwę, wraz z Smoleńskim, y Siewierskim, Xięstwem, y Kiówem miastem. (b) II. Zkłada się Woiewodz-

śewodztwo to z Powiatow dwu: Czerniechowskiego y Nowogrodzkiego (c) IV. Miasto ma stołeczne Czerniechow nad rzeką Dezną położone w stopniu szerokości 52, długości stopniu 55. VI. Má y inne miasteczka: Nowogrod Siewierskiego Xięstwa stołeczne, ale wszystkie y z Czerniechowem pod mocą Moskiewską. VII. W Herbie używa Orła o dwu głowach, z rozpiętymi skrzydłami y nogami, pod iedną koroną. VIII. Senatorow większych ma dwu: Woiewodę y Kasztelana, których też uchwała seymu mianego w roku 1641. (d) generalnemi zowie, y mieysce im w Senacie po Infantckich naznacza. Liczy zaś Woiewodow z Piotrem Miączyńskim 11. Kasztelanow z Jozefem Cieszkowskim 11 także. IX. Urzędnikow ziemskich mają obydwu Powiaty pozwolonych uchwałami Seymow w tokach 1633 (e) y 1635. tych wszystkich y tym porządkiem, który warowany Woiewodztwu Wołyńskiemu, ktorego też częścią w swych początkach były, y Urzędnikow tych po utraconych Ziemiach, Powiatow tych obydwu, zaszczyty, Polska dotąd zatrzy-

trzymacie. X. Roki ziemskie Czerniechowskie tylekroć w Czerniechowie sądzone bywały, ilekroć y Kiiowskie, zawsze we trzy niedziele po Kiiowskich. (f) Roki zaś ziemskie Nowogrodzkie zawsze przypadać miały po Czerniechowskich we trzy niedziele w Nowogrodzku. XI. Starostw grodowych uchwały też same naznaczają dwu: Czerniechowskiego y Nowogrodzkiego, ktorzy Podstarościego Sędziego y Piłarza stanowią. Przykładem zaś Woiewodztwa Kiiowskiego, Woiewóda Czerniechowski Starostą Czerniechowskim bywa. XII. Stanowisk na zimowe leże Woyskom Koronnym żadnych nie przepisuje Uchwała Seymu mianego w roku 1717. Ani też dla woysk tychże płacy półroczney, ponieważ Kray cały ten podlega Moskwie. XIII. Seymikom Woiewodztwa tego, y obydwu iego Powiatow wyznacza Seym miany w roku 1635 (g) Czernichow, iako też Seymikom Depu- tackim y Gospodarskim, y pod tymże Czerniechowem popis czyli okazywanie się Rycerstwa Czerniechowskiego składane mieć chce, y tam wybierani bywali

na Seym Posłowie czterey z każdego Powiatu dway, Deputaci na Trybunał Koronny dway, z Powiatow obydwu, Komissarz ieden. XIV. Teraz po oderwaniu Kraiu tego od Polski seymikuie Woiewodztwo to w Włodzimierzu na Wołyniu, y tam wysadza na Seym Posłow czterech. Deputatow na Trybunał Koronny dwu. Komissarza do Radomia iednego. XV. Podlega zwierzchności Biskupa Kiiowskiego, który sie też Czerniechowskim pisze. XVI. Iednym prawem, y iednymże rodowitym iezykiem, Wołyńskie, Bracławskie, Kiiowskie y Czerniechowskie Ziemie prawne dzieie odprawuią. (h)

(a) Sarnicki L. c. (b) Niesiecki (c) Vol. Leg. t. 3. f. 165. (d) Jbid. t. 4. f. 13. (e) Jbid. t. 3. f. 805. & f. 865. (f) Jbid. f. 805 (g) Jbid. f. 865. (h) Vol. Leg. t. 3. f. 866.

ROZDZIAŁ III.

O PROWINCTY LITEWSKIEY.

Xieństwo Litewskie zdawna udzielne, y przez swoie Xiążęta sprawowane, częścią Sarmacyi zdawna było. Ptolomeusz

uſz na tym mieyſcu gdzie teraz Wilno J-
glionow, Narod Sarmacki kładzie, kto-
rych też *Gelones piſtor* zowie Qwidy-
uſz, że ſukien pſtrego koloru y wzorzy-
ſtych używali. Nazwiſka Litwy Era-
ſmus Stella u Łubieńſkiego od Littalaona
Xiążęcia początek bierze: Długoſz, od
Włoſkiego ięzyka, czyli ſłowa *Italia*, wy-
wodzi ie: z tey przyczyny: że część Wło-
ſkiego woyska, (*b*) uchodząc okrucień-
ſtwa woien iuż Maryuſza z Sillą, iuż Ce-
zara z Pompeiuſzem, alboli też innych po-
źnieyſzemi czaſy ztaczanych, morzami,
ſzrodziemnym, Oceanem Niemieckim,
Bałtyckim, w te Kraie zanieſieni, oneż o-
ſiedli, y w ten czas nie tylko z obyczai-
mi Włochow obyczaje Kraiowe ſtaroży-
tnego Sarmackiego Gitonow, Inglyonow
rodu pomięſzane, ale też mowy mięſzani-
na uczyniona, y z L. Italyi uroſzczone
Litwanii nazwiſko. X. Poſzakowski od
Weydewuta czyli Weneduta (*c*) Xiążęcia
tych Kraiow, Kray ten y Iemu przyległy
Pruſki podzielony być mieni na trzy Na-
rody: na Pruſſy, Litwę niższą y wyższą y
Łotwę: á domniemywa ſię: że też od nie-

go podobno wylew przyległy morza, Wenedyckim nazwany przez Łacinniki, y niektorey części Sarmackiego Narodu Wenedow przywłaszczone nazwisko: Ponieważ zaś starzy Pifarze, Guthonow, a według innych Githonow nad morzem Bałtyckim osiadłość kładą, rozumiem że po przerobieniu mowy Sarmackiey z Włoską w nowy mowienia dźwięk, przyZmudzi naszej pozostało starożytnie nazwisko Samogitow: Cożkolwiek bądź, Narod ten sprawowany był przez Xiążęta swoje udzielne. Niesiecki w Koronie, od Littalona, który rządy tu miał trzymać około roku 366. Liczy ich do Jagiełła, który w roku 1386 obrany na Królestwo polskie, 28. Wspomniony dopiero Herbopisarz dodaje (czego też w prawach polskich iasny jest widok) że po wyniesieniu Domu Jagellońskiego na tron polski, ktorzy się Xiążętami naywyższemi Litewskimi zwali, osobnych Xiążąt Wielkich Litewskich, Litwa miała, y z tych ostatnim Zygmuntem trzecim Augustem, liczy ośmiu. Mianowany teraz August Zygmunt ostateczne, y po dziś dzień trwałe Lytwy z Polską uczynił połączenie w roku 1569 na Sey-

mie w Lublinie mianym, gdzie też postanowiono áżeby wybrany spólną zgodą dwu tych Narodow, Krol Polski, Xiążęciem był wielkim Litewskim wiecznemi czasy, y żeby Senat składał się z oboygą tego Narodu Senatorow, rownie z Posłow Seymy: A tę, żeby trzecią przypadłością, składane bywały w Gródnie pod Łaską Marszałka Litewskiej Prowincyi, uchwały chcą późniejszy Seymów. (d) Litwa zaś w Prowincyą trzecią tak na Seymie tym przerobiona, składa się z następujących Woiewodztw: Wileńskiego, Trockiego, Starostwa Zmudzkiego, Smoleńskiego, Nowogrodzkiego, Witebskiego, Brześcianskiego, Mściślawskiego y Minkiego, wszystkie zaś te Ziemie graniczą z Kurlandya, Inflantami, z Moskwą, z Małą, y Wielką-Polską, z Prussami Xiążęcemi, morze ie Bałtyckie od Szwecyi dzieli: Używa zaś w herbie Męża zbroynego w szyszaku na białym koniu, niby do biegu zapędzonym, siodło na nim y czaprak czerwony, aż do kopyt końskich rozwlekły, z troiaką złotą frandzlą, w polu także czerwonym, w prawey ręce miecz go-

jak gdyby do cięcia wyniesiony w górę, na lewey zaś ręki barku tarcza, z dwiema Krzyżami złotemi w ieden spoionemi. Niesiecki w Koronie.

(a) *Sarnicki in Descri: Polon.*

(b) *Lib. 10. f. 114 sub anno 1587.* (c) *W Historyi Luterskiej Lib. 1. f. 90.* (d) *Vol. Leg. tom. 2. 766. ad 773.*

§ I.

WOIEWODZTWO WILENSKIE.

I. Sarnicki (a) w tym Kraiu dawne Jglionow, Cymbrow, Sarmackie Narody, kładzie. II. Dzieli się na Powiatow pięć: własny Wileński, Oszmianski, Lidzki, Wilkomirski, Brasławski. III. Graniczy z Witepskim, Mińskim, Trockim Woiewodztwy, z Starostwem Zmudzkiem y Kurlandzkim Xięstwem. IV. Miasto stołeczne ma Wilno, założone przez Gedimina Xiążęcia Litewskiego w roku 1320 na miejscu tym gdzie się Wilia y Wilna rzeki łączą, murem zaś opasane przez Alexandra Polskiego Króla w roku 1505.

(b) y zamkami dwiema zmocnione, Katedrą.

cedrą Biskupią, Akademią pod rządem Soc. Jesu, Dominikanow WW. XX. Bernardynow, Franciszkanow, Kanonikow regularnych S. Augustyna, Piarum Scholarum, Karmelitow bosłych, WW. PP. Dominikanek, Franciszkanek, Wizytek Kościołami y Klasztorami zaszczycone. Ma tu ieszcze trzy inne Doiny Zakonne Societas JESU. Professorum, Probationis 3tiæ, y Probationis 1mæ, y dwa pod dozorem swoim Seminaria: Toż miasto Trybunałami W. X. L. głównemi wstawione, które się tu pewną cząsą przypadłością sądzą: Leży zaś Wilno w stopniu szerokości 55. minucie 9. długości stopniu 49 minucie 6. V. Zawiera y innych miast wiele: Ośmiana, Lida, Wilkomierz, Braśław, Powiatowe. VI. W herbie używa Pogoni z iedney strony, tym kształtem iak się wyżej nieco mówiło, z drugiey, kolumn, albo słupow. VII: Tymże się szczycą herbem Powiaty inne, z tą iednak różnicą, że Chorągwie Powiatowe o iednym są końcu, Woiewodzka o dwoch. (c) VIII. Senatorow má trzech: Biskupa, Woiewode, y Kasztelana. Biskupow z Ignacym Mafalskim

falskim 39. Woiewodow z Karolem Xią-
żęciem Radziwiłem 29. Kafztelanow, kto-
rzy między Woiewodami krzesło fwoie
zafiadaiają po Woiewodzie Sendomirskim, z
Michałem Maffalskim 33. IX. Urzędni-
kow ziemskich ma tych, y tym porząd-
kiem: Cywun, Marzałek Powiatowy, Pod-
komorzy, Staroſta, Chorąży (ktory to u-
rząd w Litwie, w porządku tych urzędow
ieſt, ktore wybieraniem ſtawiają) Sędzia
ziemski, Stolnik, Podſędek, Piſarz ziem-
ſki, po ktorym (d) Urząd Grodzki za-
fiada, á po nim dopiero naſtępuiają, Pod-
czafzy, Czeſnik, Horodniczy, Skarbnik,
Łowczy, Miecznik, Koniufzy, Qbożny,
Strażnik, Krayczy, Moſtowniczny, Budo-
wniczny. X. Powiaty Urzędnikow tych-
że wſzyſtkich maiają, ktorych y Wileński,
krom Cywuna. XI. Staroſtow grodo-
wych ma pięciu: Wileńskiego, ktorym
Woiewoda Wileński bywa, Ofzmiańskiego,
Lidzkiego, Wilkomirskiego, y Braſła-
wskiego: ktorzy Urzędniki Grodzkie, Pod-
woiewodzego Wileński, Podſtaſoſciego
inni, Sędziego y Piſarza ſtanowią, y in-
nych. XII. Nie grodowe Staroſtwa, tę li-

czy: w Powiecie Wileńskim, Bystrzyckie;
 Inturskie, Kiernowskie: W Ofzmiańskim;
 Dudzkie, Trąbskie, Krewskie; Marko-
 wskie, Wileyskie, Hubskie, Dawgielskie: W
 Lidzkim, Borzyańskie, Ostrowskie, Nowo-
 dworskie, Wąsielewskie, Koniawskie, Dubi-
 skie, Radunskie. W Wilkomirskim, Pieniań-
 skie, Bolnickie, Oniksztanskie: W Braśla-
 wskim, Opolskie: procz niezmierney Woy-
 tostw, Leśnictw, Dzierżaw, liczby, w któ-
 rych uchwała Seymu mianego w roku 1717
 Stanowisko zimowe wyznacza woyskom
 Litewskim y zapłatę. Taż uchwała w Wo-
 jewództwie Wileńskim liczy dymow 4080
 w Powiatach: Ofzmiańskim 8420. w Lidz-
 kim 5030. w Wilkomirskim 4580. w Braśla-
 wskim 1160. XIII. Płaci na woysko Woje-
 wodztwo Wileńskie z Hiberny 15600: z
 Czopowego 70000, z Uchwał 31280. Of-
 zmiański Powiat, z Hiberny 21000. z Czo-
 powego szeleżnego 17000: z Uchwał 64553
 y gr. 10. Powiat Lidzki z hiberny 21500. z U-
 chwał 38563 gr. 10. Powiat Wilkomirski z
 hiberny 25444. z Czopowego szeleżnego
 15000. z uchwał 15113 gr. 10. Powiat Braśla-
 wski z hiberny 6500. z czopowego szeleż-
 nego

znego 5000. z Uchwał 8892. zł. pol. gr. 10. XIV. Rok ziemskie każdy Powiat u siebie osobnie składa w swych Miałach powiatowych pod iedenże czas: Pierwsze w poniedziałek po trzech Krolach, y ta Sądow przypadłość, Trzykrolską się zowie: Drugie w poniedziałek po S. Troycy, y tę Sądy Troickiem i się zowią. Trzecie w poniedziałek po S. Michale, ktorym przywłaszczona Święto Michalskich nazwisko: każdej tey Sądow przypadłości 6. niedziel wymierzony czas do sądzenia. XV. Seymiki Woiewództwo toż składa podług Powiatów liczby, y każdy w swym stołecznym mieście Posłów dwóch wybiera, dziesięciu wszystkich: Deputatów na Trybunał główny tyłuż, którzy też Trybunał skarbowy odsądzaia. XVI. Popis Rycerstwa (e) Wilenskiego składany być ma na S. Michał, czytay Uchwałę Seymu mianego w roku 1656. f. 18. przy Miałach, Zamkach, y Dworach, w których się Sądy y Seymiki powiatowe odprawować zwykły: Seym. 1613. n. 4. 9. XVII. Akademia pod rządem Zakonników S. J. założona jest w Wilnie przez Waleryana Protasze-

wicza Wileńskiego Biskupa: Przywileja-
mi przez Krole Polskie, mianowicie przez
Batorego Stefana roku 1579 zaszczycona;
od Grzegorza 13 potwierdzona, w ktorej
się z Nauczycielami wszelakich nauk, po-
mnażają ichże ozdoby. (e) XVIII. Bi-
skupstwo Wileńskie, lubo niejakie za Men-
doga Xiążęcia dla nadziei Korony począ-
tki wzięło w roku 1252. ale z odstąpie-
niem przez niegoż Wiary S., y Biskupia
razem godność wzięła koniec. Dopiero w
roku 1387 Władysław Jagiełło statecznie
osadził Biskupią w Wilnie Stolicę. Biskup
ma przodkowania krzesła w Senacie od-
mianę z Poznańskim, o czym porządek
Senatorow przepisany na Seymie w roku
1569 (f.) Ma także mieć od Alexandra
Papieża Miecza prawo. Zwierzchność
swoię duchowną rozciąga na całą Litwę
y Ruś białą. Zkłada się Kapituła z Prała-
tow fześciu, tym porządkiem: Proboszcz,
Dziekan, Archidyakon, Kułosz, Schola-
styk, Kantor, y z dwunastu Kanonikow:
po ktorych mają swe Stallum, czyli miey-
sce, Kanclerz y Archidyakon Biarołuski.
Biskup ma dwu Suffraganow: Wileńskiego

go, y Białoruskiego. W herbie nosi trzy korony, tym kształtem, którym y Krakowska: Zkłada swe obrady walnieysze, czyli Kapituły, dwa razy, y wysadza na Trybunał główny duchowny Kanoników dwu. Dyecezya Wileńska Dekanatow zawiera 26, w nich Kościołow według Nieścieckiego 440 Lubieński ich 500, liczy. XIX. Wilno ukazuje Grob S. Kazimierza Krolewica Polskiego, w trunnie tysięcy trzy grzywien wążącey, zwłoki niewinne jego złożone, nakładem Zygmunta 3. Krola, swego Wnuka, Ołtarz srebrny w Kaplicy marmurem przyobleczoney, y dzwon niezmierney wielkości Krakowskiemu rowney (c)

(a) *Sarnicki in tabula Sarmat.* (b) *Jdem ibidem* (c) *Nieściecki w Koronie* (d) *Vol. Leg. t. 5. f. 532.* (e) *Vol. Leg. t. 5. f. 433. Zalaszkowski t. 8. f. 62.* (f) *Vol. Leg. t. 2. f. 777.*

§ II.

WOIEWODZTWO TROCKIE.

I. **W**Oiewodztwo Trockie początki swego z Polską złączenia razem

Q3

z Wi-

z Wileńskim wzięło. Ostatnie tego zjedno-
 czenie z Polską dokonane roku 1569 na
 Seymie Lubelskim za Zygmunta Augusta.
 II. Zkłada się z Powiatow czterech: wła-
 snego Trockiego, Kowieńskiego, Gro-
 dzińskiego, y Upitskiego. III. Graniczy
 z Wileńskim, Nowogrodzkim, Brześciań-
 skim, Podlaskim, Woiewodztwy, z Prus-
 sami Xiążęcemi, y z Starostwem Zmudz-
 kim. IV. Miasto ma stołeczne Troki, nie-
 gdyś Xiążąt Litewskich, nim wybudowa-
 ne Wilno, Stolica: cudami slynącym obra-
 zem Matki Boskiej w Kościele farnym
 znamienite. Liczy y inne Kościoły, y O-
 państwo Zakonu S. Benedykta. Leży w
 stopniu szerokości 55. minucie 7. długo-
 ści stopniu 40. V. Ma innych miast y
 miasteczek wiele: Grodno Seymami
 tam zkładanemi, ilekroć porządek na Li-
 tewską Prowincyą przypada, Kowno, U-
 pita, powiatowe. VI. W Herbie używa
 Pogoni w czerwonym polu. VII. Tym-
 że się herbem Powiaty fzczyą, tylko że
 u nich chorągwie modre. VIII. Senato-
 row ma dwóch: Woiewodę y Kasztelana
 Trockich: Woiewodow liczy z Alexan-
 drem

drem Pociem 33. Kasztelanow (ktorym
 Porządek Senatorow wypisany roku 1569
 po Woiewodach Kaliskich naznacza
 mieysce), z Tadeuszem Oginskim 32. IX Ur-
 zędniki te wszystkie y tymże porządkiem
 liczy, co y Wileńskie: Cywun Ukolski. X.
 Kowienski, Grodziencki, y Upitski Powia-
 ty, tychże samych, y tymże porządkiem
 mają, ktorych y Trocki, krom Cywunia:
 Kalendarzyk Warszawski na rok 1762.
 niektórym Powiatom przydaie Woyskie-
 go, y przed Stolnikami kładzie: Chorążo-
 wie tu także wybieraniem bywaią stano-
 wieni. XI. Roki ziemskie każdy Powiat
 u siebie w swym stołecznym mieście zklä-
 da, y trzy razy przez niedziel 6. odsadza,
 tegoż czasu co y w Wileńskim, przez oso-
 bne urzędy ziemskie. XII. Starostwa gro-
 dowe ma cztery: Trockie: ktorym zawsze
 Woiewoda: Kowienskie, Grodzienckie, y
 Upitskie. XIII. Starostwa nie grodowe w
 nim tę kładzie Uchwała Seymu mianego
 w roku 1717. Szadowskie, Prenskie, Wil-
 kowinckie, Wobolnickie, Stengwilskie,
 Mereckie, Niemonoyckie, Korsuńskie, Wł-
 sztyńskie, Gulbinskie, Zydeykanckie,

Szymanńkie, Filipowńkie, Przewańskie, Przerolńskie, Wafilkowńskie, Olkńnickie, Zyzmorskie, Łozdzieyskie, y innych bardzo wiele Woytoństw, Leńnictw, Dzierżaw. Zawiera zaś Woiewodztwo Trockie Dymow Szlacheckich 1340. Ekonomia Olitńska dymow 780. Powiat Grodzienski dymow Szlacheckich 5800. Ekonomia zaś Grodzienska z Leńnictwami 3000. Powiat Kowieński 1550. Powiat Upitski dymow szlacheckich 2020. Ekonomia Szawelska 3000. XIV. Płaci na Woysko Woiewodztwo Trockie Hyberny 24720, z czopowego szeleźnego 6000. z Uchwał 16253. gr. 10. Powiat Grodzienski Hyberny 21800. Czopowego szeleźnego 40000. z Uchwał 67466. gr. 20. Powiat Kowieński Hyberny 34545. czopowego szeleźnego 13000. z Uchwał 11823. gr. 10. Powiat Upitski Hyberny 30000 czopowego szeleźnego 19000. z Uchwał 37486 y gro. 10. XV. Seymiki w Woiewodztwie tym każdy Powiat u siebie zklada, y po dwu Posłow wysadza na Seym, ośmiu wszystkich, tyluż na głoówny Litewski Trybunał Deputatow. XVI. Popis Rycerstwa

oscrstwa Trockiego zkładany być ma w polu przy miastach zamkach y dworach w których się Sądy y Seymiki Powiatowe odprawują: (a) po S. Michale (b) XVII. Szkoły ma w Grodnie y w Mereczu, pod dozorem osob Societatis JESU. XVIII. Podlega zwierzchności Biskupa Wileńskiego.

(a) Vol. Leg. t. 3. f. 203. (b) Vol. Leg. t. 4. f. 346. (c) Zalaszkowski t. I. tit. 23. f. 500.

§ III.

XIĘSTWO ZMUDZKIE.

I. Część to Litwy niższą zładało zdawna, z którą też przyłączenia swoiego do Polski w iedno Rzeczypospolitey ciało, y początki, y wzrosły, y dokonanie szczęśliwe tey iedności, łączy. II. Złada się z Cywuństw, Starostw, Woytoństw, Leśnictw, ale ten ieden tyło Powiat y Ziemię zładają, czyli toż Starostwo. Lubo Gwagnin, u Niesieckiego, ośm w nim Powiatow liczy. (a) III. Graniczy z Prussami Brandeburskiemi, morza Bałtyckiego brzegow siąga, z Xięstwem Kurlandzkim, z Witepskim, Wileńskim, y Trockim

ekim, Woiewodztwy. IV. Miasto ma sto-
 leczne Miedniki, zaszczycone Biskupią Ka-
 tedrą. V. Ma nad to niektóre inne mia-
 steczka, Rosienie, Jorborg, y inne. VI. U-
 żywa w herbie na iedney stronie chora-
 gwi, Pogoni, na drugiey niedzwiedzia czar-
 nego w białey obrozie, przednimi noga-
 mi do gory wspiętego, w czerwonym po-
 lu. (b.) VII. Senatorow ma trzech: Bi-
 skupa, Starostę, y Kasztelana. Zmudzkich Bi-
 skupow liczy z Janem Łopacińskim 34. Sta-
 rostow, którzy między Woiewodami za-
 siadają krzesło, ponieważ przez Starosty
 Kray ten zdawna rządzony bywał, y kro-
 rzy stawiają wybieraniem, z Kazimierzem
 Zarankiem, (po ktorego śmierci prożnokie
 to krzesło) 26. Kasztelanow (ktorzy mię-
 dzy większemi Kasztelanami po Łęczy-
 ckich mieysce mają,) z Jozefem Pacem 18.
 VIII. Urzędnikow ma tychże, y tym po-
 rządkiem co Wilno, y Chorąży tu także
 wybieraniem stawia. Cywuniow ma wię-
 cey. IX. Cywuństw na Zmudzi Uchwa-
 ła Seymowa 1717 roku, tych kładzie: (*Vol.*
Leg. t. 6.) Na karcie 360. Eyragolskie:
 Na karcie 365 Retowskie, y Uzweńskie,
 (gdzie

(gdzie też, taż Uchwała, Uzwęskiego Powiatu wzmiankę czyni:) na karcie 375. Tendziagolskie, Szawdolskie, Wieszmiąskie, Korfzewskie, Pojurkie, czyli Woynluta, Bierzańskie, wszystkich IX. Kalendarzyk na rok 1762 Cywunio w Zmudzkich 12. kładzie: Eyragolskiego, Wielko-Dyrwańskiego, Mało-Dyrwańskiego, Berzańskie, Tendziagolskiego, Pojurskiego, Twerckiego, Korfzcwskiego, Godyńskiego, Retowskiego, Bierzyniańskiego, Wiesznińskiego. A ponieważ Urzędy które wybieraniem stawaia prożnuia, po nich przed Stolnikiem, Woyckiego liczy. X. Starosta grodowy, y tenże Senator tamże pierwszy, ieden: Zmudzki, który Grod ma w Rośieniach y swoje tamże stanowi Urzedniki. XI. Nie grodowe Starostwa tę w nim kładzie ustawa taż roku 1717: Jurborskie, Skirstymońskie, Wilkiyskie, Tyrkfszlewskie, Wielońskie, Beyfagolskie, Wiekszańskie, Polongowskie, Plangrańskie, Gorzdowskie, Chweydańskie, Plotelskie, Tryskie, Botockie, y innych bardzo wiele Woytoństw, Leśnictw, Dzierżaw [Zawiera zaś Dymow 6300. XII. Płaci

Płaci woytku Litewskiemu Hyberny 72010. Czopowego szeleżnego 40000. Z Uchwał, to iest dymowego 49600. zł. XIII. Sądy Ziemskie sprawuie w Rosieniach trzy razy w rok, w te same czasy, w ktore się roki ziemskie Wileńskie sądzą, y przez tyleż niedziel. XIV. Seymikuie w Rosieniach, y tam Posłow wybiera dwu na Seym, na główny zaś Litewski Trybunał Deputatow trzech. XV. Popis Rycerstwa Zmudzkiego wyznaczony na S. Michał pod Rosieniem. XVI. Katedra Biskupia założona w Miednikach przez Władysława Jagellę w roku 1416, á od Zboru, czyli Seymu Duchownego, Konstancyenskiego potwierdzona, z kąd też Biskupi Zmudscy, od niektórych, Miednickimi nazwani. Zkłada się z Prałatow 6. tym porządkiem: Archidyakon, Proboszcz, Dziekan, Kułtoz, Scholaſtyk, Kantor: Z Kanonikow sześciu po ktorych następuje Kanclerz. W Herbie, używa trzech koron tym kształtem co y Wileńska Katedra. Deputata na Trybunał główny Litewski iednego wysadza.

(a) Korony polskiej t. i. (b) Tenże, tamże. § IV.

§ IV.

WOIEWODZTWO POŁOCKIE.

I. **Z** Litwą to wraz do Polski przyłączone. Przed rokiem 1500 (a) ani Woiewody, ani Kasztelana nie miało, ale przez Starostów, albo Namieśników było sprawowane: Jakoż iedność Litwy z Polską, pod tym tytułem podpisał Jerzy Paeczowicz w roku 1499 dnia 20 Lipca. Później nieco Litwa do Senatu swojego przybrała tych Starostów, y Woiewody nazwiskiem zaszczyciła, z którym też, Ziemi Drohiczkley do Polski przyłączenie, podpisał Woyciech (b) Gastold w roku 1516. Uchwała Seymu 1569, Woiewodom Połockim po Lubelskich w Senacie naznacza krzesło. II. Z żadnych się Powiatów nie składa. III. Graniczy z Inflantami, z Moskwą, y Woiewodztwem Witebskim. IV. Stołeczne ma Miasto Połock, zaszczyczone wolnym wybieraniem Woiewody, (c) Posłów, Deputatów, y innych niektórych Urzędników, tak y w koronie: Chorażych nad to. W Cerkwi Bazylianów z Kościołem Rzymskim zle-

do-

dnoczonych, jest grob S. Jozafata Arcybiskupa Połockiego. Leży Połock w stopniu szerokości 57. minucie 8. długości stopniu 52. minucie 10. V. Używa w herbie Pogoni Litewskiej w białym polu, albo iako inni chcą, na czertwoney chorągwi. (d) VI. Senatorow liczy dwu. Woiewodę y Kafztelana: Woiewodow z Alexandrem Sapiehą 19. Kafztelanow z Adamem Brzołtowskiem 12. Początki Kafztelanii, Niesiecki na rok 1569, a Woiewodztwa na rok 1511, lub nieco przedzey kładzie. XII. Urzędnikow ziemskich ma tych wszystkich, co y Wileńskie, y tymże porządkiem, krom Cywunia y Marszałka. Kalendarzyk Warszawski Woyłkiego przed Stołnikiem kładzie, a Uchwała roku 1661 Horodniczym Połockim miejsce naznacza po Pisarzach ziemskich: VIII. Starostę grodowego ma iednego, Połockiego, którym Woiewoda jest zawsze: Stanowi ten Urzędniki Grodzkie: Podwoiewodzego, Sędziego y Pisarza, ktorzy po Pisarzu ziemskim miejsce między Ziemskimi mają, IX. Starostwo nie grodowe te w nim Uchwała tylekroć wspomniona liczy: Dzieśienskie: Krolewzczyn wiele, zowie-

Zawiera Dymow 4800. X. Płaci na wo-
jko Hiberny 11000. Czopowego y fze-
lężnego. 17000. z uchwał czyli dymowe-
go 36800. XI. Rok ziemskie sądzi w Po-
łocku, temż czaſy co y Wileńskie, y tyleż-
kroć. XII. Seymikuie rownie w Poł-
ocku, gdzie dwu Poſtów na Sejm, tyleż De-
putatow na główny Litewski Trybunał
wyſadza. XIII. Szkoły ma tamże pod rzą-
dem oſob Societatis JESU. XIV. Katedrę
ma Greckiego obrządku ziednoczoną z
Kościołem Rzymskim, Arcy-Biskupią do-
ſtównoſcią zaſzczyconą. Założona ta o-
koło roku 1000 przez Włodzimierza Xią-
że Ruſkie: Zwierzchność Arcy-Bisku-
pow Połockich rozciąga ſię na ſto mil w
ſzerz y wzdłuż, na całą Ruś białą; dla cze-
go też piſzą ſię Arcy-Biskupi Połoccy, Wi-
tebskimi razem, y Mściſławskimi. Rządzi,
gdy to piſzę, tym Kościołem, Floryan Hre-
bnicki, y razem Metropolitą ieſt Ki-
iowski.

(a) Vol. Leg. t. 1. f. 281. (b)

Ibid. f. 387. (c) Vol. Leg. t. 3. f. 133.

(d) Nieſiecki w Koronie.

§ V.

§ V.

WOIEWODZTWO WITEBSKIE.

I. **D**O Polski z Litwą równie przyłączone, przed rokiem 1500. Rządzone było przez Starostów, dopiero później Woiewodow otrzymało: Niesiecki w roku 1506. Jerzego Chlebowicza Leliwczaka kładzie. II. Zkłada się z Powiatow dwu: własnego Witebskiego, y Orszańskiego. III. Graniczy z Woiewodztwem Połockim, Moskwą, Smoleńskim, Mściławskim, y Minskim, Woiewodztwy. IV. Stołeczne ma miasto, Witepsko nad Dzwinną rzeką położone, WW. XX. Bernardynow, Bazylianow, Societatis JESU, Kościołami y Kłasztorami ozdobione, y zamkami dwiema (a) zmocnione: Leży w stopniu szerokości 57 minucie 5. długości stopniu 55. minucie 1. IV. Ma inne Miasteczka: Orsza zamkiem y Kłasztorami kilką znamienitsza, Borysowo. VI. Używa w herbie Pogoni w złotym rzędzie, w polu czerwonym, lubo Gwagnin chce mieć pole białe, (b) Chorągiew ma być zielona. VII. Senatorow ma dwu, Woiewodę y Ka-

y Kasztelana: Woiewodow liczy z Jozefem Sołłohubem 24. Kasztelanów z Szymonem Syrucem podobno 14. VIII. Urzędników ziemskich tych ma wszystkich; co Wileńskie, krom Cywunia, lubo nie tym porządkiem: w Połockim albowiem, Minskim, Mścislawskim, y Witebskim, Woiewodztwach, mieysce przodkowania wyznaczone Horodniczym tych Woiewodztw, po Pisarzach ziemskich. (c) IX Powiat Orszański tychże samych ma Urzędników, co y Woiewodztwo z Marszałkiem, o czym wspomniona uchwała Seymu mianego w roku 1662. (d) Lubo nieco porządkiem odmiennym, pomieważ Horodniczy przodkuje tu przed Pisarzem ziemskim. (e) X. Sądy ziemskie odsądza temież czasy, y tylekroć, iak Wileńskie, iuż w Witepsku, iuż w Orszie, przez osobny urząd ziemski. XI. Starostow grodowych ma dwu: Witepskiego, ktorym zawsze iest Woiewoda, y Orszańskiego: stanowią ci Urzędniki Grodzkie, Podwoiewodzego pierwszy, Podstarościgo drugi, Sędzigo, Pisarza, y innych. XII. Starostowanie grodowe tę w nim kładzie U-

stawa 1717. Borysowikie, Wielatyckie, Luboszańskie y wiele innych Woytostw, Leśnictw, y Dzierżaw: Ogołem kładzie w nim Dymow, w Witepskim 2167. á w Powiecie Orszańskim 11800. XIII. Płaci na woysko Woiewodztwo Witebskie Hiberny 39408. czopowego y szelężnego 9300. z uchwał czyli dymowego 16613. zł. gr. 20. XIV. Seymikuie Powiat Witebski w Witebsku, Orszański w Orszie, y każdy z nich dwu Posłow na Sejm, dwu Deputatow na Trybunał główny wysyła. XV. Kościoły obrządku Łacińskiego podlegają zwierzchności Wileńskiego Biskupa, á zaś Kościoły obrządku Greckiego zwierzchności Arcy-Biskupa Połockiego. XVI. Szkoły ma pod rządem B. J. w Witepsku y Orszie.

(a) *Sarnicki Lib. de situ Livoniae*
 (b) *Niesiecki w Koronie t. 1.* (c) *Vol. Leg.*
 t. 4. f. 808. (d) *Ibid. f. 899.* (e) *Ibid. f.*
 900.

§ VI.

WOIEWODZTWO MSCISŁAWSKIE

I. **U**dzielne to niegdyś Xiążęta miało:

10. Jerzego y Michała Lingwiniewiczow
w wieku 15. tam udzielnie panujących
kładzie Nieścieki. Rod Xiążąt tych gdy
ustał w Woiewodztwo obrocone, y w ie-
dno Polski z Litwą zpoione ciało. II.
Zkłada się z miast, Starostw, Woytostw,
y Dzierżaw iedynie, na żaden zaś się nie
dzieli Powiat. III. Graniczy z Witebskim
y Mińskim Woiewodztwy, y z Kraiami
Moskwie podległemi. IV. Miasto ma sto-
łeczne Mściśław nad granicą samą, przy-
ległe Smoleńskowi. V. Ma y inne niekto-
re miasteczka, mianowicie Mohylow. VI.
W herbie używa na Chorągwi żółtey w
czerwonym polu, Pogoni. VIII. Senato-
row dwu liczy: Woiewodę y Kafztelana.
Woiewodow od roku 1569, kiedy y im, y
Kafztelanom mieysce naznaczne w Sena-
cie, liczy z Konstantym Platerem 25. Ka-
fztelanow z Jozefem Tyszkiewiczem 21.
VIII. Urzędnikow ma tych wszystkich
y porządkiem tymże co y Witebskie. IX.
Sądy ziemskie w Mściśławiu odsądza trzy
razy na rok, temiż ezasami, y przez tyleż
niedziel, iak Wileńskie. X. Starostę gro-
dowego ma iednego, Mściśławskiego, kto-

Tym Woiewoda jest zawsze, y tenże Urzę-
dniki Grodzkie Mściławskie stanowią:
Podwoiewodzego, Sędziego, Pisarza, y
inne. XI. Nie grodowe Starostwa tę liczy:
Krzyczewskie, Koszańskie, y wiele innych
Dzierżaw. Rachule też Dymow 2323.
XII. Płaci na woysko Hiberny 21200.
czopowego y szelężnego 8000, z Uchwał
czyli dymowego 34385. XIII. Seymiku-
lic w Mściławiu, y tam Posłów na Seym
dwu, Deputatów na główny Litewski Try-
bunał wysadza dwu. XIV. Popis Rycerstwa
Mściławskiego pod Mściławem według
uchwały Seymu mianego w roku 1613.
1650, która czyni (a) powizechny wymiar
okazywań tych Rycerstwa, w Xięstwie
Litewskim. XV. Podlega zwierzchności
Biskupa Wileńskiego.

(a) Vol. Leg: tom. 3. f. 207. y znowut. 4. f. 346.

§ VII.

WOIEWODZTWO MINSKIE.

- I. **W**Oiewodztwo to przyłączone do
Polski wraz z Litwą. II. Zkłada
się z Powiatów trzech, własnego Min-
skiego, Mozerkiego, y Rzęczyckiego. III.
Grani

Graniczy z Brześciańskim, Nowogrodzkim, Wileńskim, Witebskim, Mścislawskim, y Czerniechowskim Woiewodztwy. IV. Miasto stołeczne ma Minsk; Trybunałem głównym Litewskim tam składanym sławne, o czym indziej, zmoconione zamkiem, położone w stopniu szerokości 52 minucie 20, długości stopniu 51 minucie 31. Ma niektóre inne Miasta y Miaszczka, Możyr y Rzeczyca powiatowe, Radziwiłow, y innych wiele. VI. Herb Woiewodztwa tego Pogonia, na cielistego koloru chorągwi, o dwu końcach. VII. Tegoż herbu używają Powiaty, ale na chorągwi o jednym końcu. VIII. Senatorow ma dwu: Woiewodę y Kasztelana Minskich: Woiewodow z Janem Augustem Hilzenem liczy 25. Kasztelanow z Janem Judyckim 17. IX. Urzędnikow ziemskich ma tych wszystkich, y tym porządkiem, co Witebskie. X. Tychże samych y jednymże porządkiem mała, Mozyrski, y Rzeczycki, Powiaty. XI. Starostwa grodowe ma trzy: Minskie, Mozyrskie y Rzeczyckie, w których Starostwie Podstarościch, Sędziow, Pifarzy y inne.

Urzedniki stanowią. - XI. Nie grodowetę zawiera: Homelskie, Rohaczewskie, Bobruyskie, Czeczerskie, Propoyfskie, Radożkowskie, Krasnośielskie, y bardzo wiele innych Dzierżaw Krolewskich: Dymow ogołem wfzystkich Woiewodztwo Minskie ma 5000. Powiat Możyński 1000. & Rzeczycki 850. XIII. Płaci na woysko Woiewodztwo Hiberny 6100: Czopowego fzeleżnego 17500: zuchwał 38333. gr. 10. Powiat Możyński Hybernny 4000. czopowego fzeleżnego 3300. zuchwał 7666 gr. 20. Rzeczycki Hibernny 23064. czopowego fzeleżnego 3750 zuchwał 6516. gr. 20. XIV. Roki ziemskie ofładza trzy razy, w Minsku, Możyrze, y Rzeczycy, przez ofobne urzedniki ziemskie sądowe, temiż czasy co y Wileńskie. XV. Seymikuie Powiat Minski w Minsku, Możyński w Możyrze, Rzeczycki w Rzeczycy, y każdy dwu Pofłow na Seym, dwu Deputatow na Trybnał główny wyfadza. XVI. Popis Rycerstwo tego Woiewodztwa czyni pod temiż Powiatowemi miaftami po Święcie Narodzenia Nays: Panny, przez cztery dni: (a) Powiat Rzeczycki po S. Troycy.

cy. (b) XVII. Szkoły ma w Minsku y Mozyrze pod dozorem Osob Societatis JESU.

(a) Vol. Leg. t. 3. f. 207. (b) Vol. Leg. t. 3. f. 432.

§ VIII.

WOIEWODZTWO NOWOGRODZ- KIE.

I. **W**Oiewodztwa honoru dopiero po roku 1500 dostąpiło, dawniej bywało sprawowane przez Starosty czyli Namieśtniki od Xiążąt Litewskich stanowiąc. Na Seymie Lubelskim w Senacie naznaczone Woiewodom po Bełzkich miejsce. II. Zkłada się z Powiatow trzech: własnego Nowogrodzkiego, Słonimskiego y Wołkowyskiego. III. Graniczy z Minskim, Brześciańskim, Podlaskim, Trockim, y Wileńskim, Woiewodztwy. IV. Miasto stołeczne ma Nowogrodek, wstawione Trybunałami głównymi Litewskimi, które się tu na przemianę z Minskiem odprawują: WW. XX. Dominikanow, Bonifratrow, Societatis Jesu, Klasztorami y Kościołami ozdobione: Leży

w stopniu szerokości 55 minucie 7. długości stopniu 45. minucie 6. V. Mainnych Miast y Miasieczek wiele: Słucko stołeczne Xięstwa Domu Radziwiłłow, Nieśwież, Lachowice zamkami zmocnione, ozdobione Kościołami pałacami y wielą budowaniami piękniemi. VI. Herb Woiewodztwa tego na iedney stronie chorągwi Anioł czarny w czerwonym polu, skrzydła rozciągnione, ręka iedna na doł prosto spuszczone, druga się podpiera; z drugiey strony zwyczajna Pogonia. VII. Senatorow liczy dwu: Woiewodę y Kafztelana Nowogrodzkich: Woiewodow z Jozefem Xiążęciem Jabłonowskim 28. Kafztelanow z Janem Chreptowiczem 15. VIII. Urzędnikow ziemskich tych wszystkich, y tym prawie porządkiem (Horodniczego niektorzy kładą po urządzie Grodzkim) co Witebskie. IX. Słonimski y Wołkowyski Powiaty osobnych tychże samych Urzędnikow mają. X. Starostow Grodowych ma trzech: Nowogrodzkiego, którym Woiewoda, Słonimskiego, y Wołkowyskiego: ktorzy w tytuł Grodach, Podwoiewodzkiego Woiewoda,

da, Podstarościch Starostowie, Sędziego y
Pisarza stanowią, y inne Urzędniki Grodz-
kie. XI. Starostwa nie grodowe tę zawie-
ra: Wołpiskie, Jałowskie, Mściboskie, y
wiele innych Woytostw y Krolewskich
Dzierżaw. Dymow ogółem liczy Woie-
wództwo Nowogrodzkie 18000. Powiat
Słonimski 3200. Wołkowyski 2150. XII.
Płaci na woysko Powiat własny Nowo-
godzki Hyberny 1400. Czopowego
szelężnego 65000. Z Uchwał
138000. Powiat Słonimski 20000. Hyber-
ny, czopowego szelężnego 13700. z uchwał
24533 gr. 10. Powiat Wołkowyski Hy-
berny 11000. czopowego szelężnego 10000
z uchwał 16483. gr. 10. XIII. Sądy ziem-
skie każdy Powiat w swym stołecznym
mieście trzy razy zklada w ten sam czas
kiedy y Wileńskie. XIV. Scymikuie ro-
wnie każdy Powiat u siebie, y dwu Po-
słow na Sejm, tyluż Deputatow na Try-
bunał główny wysyła: XV. Popis Rycer-
stwa Nowogrodzkiego pod Nowogrod-
kiem, Słonimskiego pod Słonimem, Woł-
kowyskiego pod Wołkowiskiem. XVI.
Szkoly ma, w Słucku, w Nieświeżu, w
Nowo-

Nowogrodku, w Słonimie, pod dozorem
Osob Societatis JESU.

(a) Vol. Leg. t. 6. w roku 1717.

§ IX.

WOIEWODZTWO BRZESCIAN- SKIE.

I. **Z**E to, Woiewodztwa honoru nie
miało w roku 1499, dowodzi Nie-
fiecki, y Woiewodow dopiero od roku
1569 liczy, kiedy im mieysce w Senacie
po Rawskich naznaczone. II. Dawniey-
szemi czasy w Kralu tym osiadłość mieli
Cystobocy y Peucyni Sarmackiego rodu
(a) III. Dzieli się na dwa Powiaty: wła-
sny Brześciański, czyli Brzeski Litewski,
y Pinski. IV. Graniczy z Nowogrodz-
kim, Minskim, Wołyńskim, Ruskim, Lubel-
skim, Podlaskim, Woiewodztwy. V. Mia-
sto stołeczne ma Brzeście, gdzie się Bug y
Muchawiec rzeki łączą. WW. XX. Au-
gustynianow, Societatis JESU, WW. PP.
Bernardynek y Brygidek, Kościołami y
Klasztorami zaszczycone, Cerkwiami tak-
że: Leży w stopniu szerokości 53 min-
cie

sie 8. długości stopniu 47 minucie 6. VI Ma
 y innych wiele Miast y miasteczek: Pinsk
 cudami, które się dzieją przy grobie W. X.
 Jędrzeia Boboli S. J. Kapłana y iak pobo-
 żnie rozumiemy Męczennika Chrystu-
 sowego w Kościele XX. tegoż Zakonu:
 Kodno Probostwem Infułą ozdobionym,
 Biała pałacem Xiążąt Radziwiłow y prze-
 dziwnie piękną szkieł różnych robotą, na-
 śladującą różne kamienie, Terespol. VII.
 Używa w Herbie Pogoni w ubiorze błę-
 kitnym na koniu y na Rycerzu, w polu
 czerwonym. VIII. Senatorow ma dwu:
 Woiewodę y Kafztelana Brzeskich: Wo-
 iewodow liczy z Karolem Sapiehą 20.
 Kafztelanow z Jędrzeiem Abramowi-
 czem 19. IX. Urzędnikow ziemskich li-
 czy tych, y tym porządkiem, których
 Nowogrodzkie, bez Marzałka dożywo-
 tniego, iak w Litwie po innych Wo-
 iewodztwach: wybierany ten na Seymi-
 kach bywa iak w koronie. X. Powiat
 Pinski zaszczycony temiż samemi Urzę-
 dnikami z dożywotnim Marzałkiem. XI.
 Starostwa grodowe ma dwa: Brzeskie y
 Piskie, w których Starostowie, Podstaro-
 ściego,

ściego, Sędziego, Pisarza, y inne Urzę-
 dniki Grodzkie stanowią: Podstarości-
 wie ci, Sędziowie, y Pisarze mają po Pifa-
 rzu ziemskim przodkowania mieysce,
 przed Horodniczemi. XII. Starostwa nie-
 grodowe tę liczy: Kamienieckie, Zioło-
 wskie, Woytostw y Dzierżaw Krole-
 wskich bardzo wiele: Dymow ogółem
 Woiewodztwo Brześciańskie samych szla-
 checkich rachuje 13500. W tymże Wo-
 iewodztwie Dymow Ekonomii Brzeskiej
 y Kобрzyńskiej z Leśnictwami 3500. Po-
 wiat Piński Dymow 5000. XIII. Płaci na
 woysko Woiewodztwo: Hiberny 18070.
 Czopowego y fzeleżnego 3000. z uchwał
 czyli dymowego 130333 gr. 10. Powiat Piń-
 ski Hiberny 36800. Czopowego y fzele-
 żnego 10250. z uchwał 38333, gr. 10 XIV,
 Sądy ziemskie w Brześciu y w Pinsku sędzi
 przez osobne urzędy ziemskie, temi czasy, y
 tylekroć, iak y Wileńskie. XV. Scymikuie
 Powiat Brzeski w Brześciu, Piński w Pinsku,
 y każdy po dwu Posłow na Sejm, y ty-
 luż Deputatow na Trybunał główny wy-
 syła. XVI. Popisy Rycerstwa Brześciań-
 skiego pod Brześciem, Pińskiego pod Pin-
 skiem

skiem. XVII. Podlega Biskupa Łuckiego
zwierzchności. XVIII. Szkoły ma w Brze-
ściu i w Pinsku pod dozorem Osób So-
cietatis JESU: Do Szkoły w Białej Aka-
demia Krakowska Nauczycielow przy-
stawia. XIX. Ma Qpaństwa dwa: Horo-
dyskie WW. XX: Benedyktynow, y Wl-
styckie WW. XX. Cysterlow.

(a) *Sarnicki in tabula Sarmatiarum*

(b) *Niefiecki w Koronie.*

§ X.

WOIEWODZTWO SMOLENSKIE.

I. **K** Ray Woiewodztwa tego Narod
Sarmacki Peucynow nazwany po-
liadał niegdyś, ktorzy też Dnieprem y
Prypeciem rzekami zpuszczając się ku mo-
rzu czarnemu osiedli wyspę od siebie Pe-
ucin nazwaną. (a) Krol tych Peucynow
Syrmus wojnę miał z Alexandrem Wieł-
kim, y z nimże przymierze zawarł. Pano-
wanie ich rozciągało się przez Bessara-
bię czyli Polouncow, aż ku Dacyi: czyli ku
Getom, ktorych też Krolową miał mieć
za Żonę Filip Alexandra Ojciec. (b) II.

Pozniejszyemi czasy Xięstwem udzielnym było, pod hołdem Xiążąt Litewskich, Wiltold Xiążę zupełnie ie do Litwy przyłączył, a zaś złączenie Smoleńska do Polski razem zafzło z Litwą: Woiewodztwa dostoynością zafzczyczone od roku 1430. Woiewodom mieysce naznacza porządek Senatorow po Podolskich, y że ie przed Inflanckim dopiero kładę, to z przyczyny zawoiowania Kraiu tego przez Moskwę czynię. Oderwane zaś od Polski pod Kazimierzem, co ztwierdzono za Jana 3. ugodą z Moskwą przez Grzymułtowskiego zawartą: Lubo częściego nie iaka przy Litwie zostaię, dla czego też Senatorow y Urzędnikow swych ma, Posłow na Seym y Deputatow na Trybunał główny wysyła. (c) III. Dzielilo się, y dzieli Imion tych powiatow y urzędow zatrzymaniem: Na własny Smoleński, y Starodubowski. Powiaty. IV. Graniczy z Witepskim, Mścislawskim, Czerniechowskim, Woiewodztwy, y z Moskwą. V. Miasto ma stołeczne Smoleńsk: pod władzą Moskiewską, położone nad Dnieprem. VI. Używa w herbie na chorągwi czerwoney, Łaski złotey, w po-

lu

Iuszarum. VII. Senatorow ma 3: Biskupa,
 Woiewodę, y Kasztelana Smoleńskich. Bi-
 skupow liczy z Jerzym Hilzenem 15. Wo-
 iewodow z Piotrem Sapiehą liczy 26: Ka-
 sztelanow z Stanisławem Burzyńskim 24.
 VIII. Urzędnikow Woiewodztwo Smoleń-
 skie tych samych ma, których Brześciań-
 skie: IX. Powiat Starodubowski tychże sa-
 mych z Marszałkiem. X. Urzędniki Sądowe
 ziemskie ma, Smoleńskie y Staroduboskie:
 ale ci rokow ziemskich nie sądzą, dla zawo-
 łowania swych Ziem. XI. Starostw gro-
 dowych ma dwu, Smoleńskiego, którym
 Woiewoda, y Starodubowskiego, którzy
 stanowią Urzędnikow grodowych. XII.
 Starostw nie grodowych ani Królewskich
 dzierżaw żadnych w nim nie liczy uchwa-
 ła Seymu 1717. XIII. Seymikuje z Po-
 wiatem swoim Starodubowskim razem w
 Wilnie, gdzie też Posłow na Seym czte-
 rech, y tyluż na Trybunał główny Lite-
 wski Deputatow wybiera wspólnie. XIV
 Katedrę Biskupią obrządku Łacińskiego
 ma iednę, zapoczętą przez Zygmunta 3.
 gdy ten Ziemię tę z pod iarzmą Moskiew-
 skiego do dawney Polski wolności
 przy-

przywrócił, za którego też w roku 1613. wzmianka uczyniona ku opatrzeniu Kościołów tamiecznych dochodem pewnym: (d) wszakże dopiero za Władysława Zygmunta Syna pierwszy Piotr Parczewski Kościoła tego obiał rządu, którego też wzmiankę czyni uchwała Seymu mianego w roku 1643. (e) Zkłada się Katedra ta założona w Smoleńsku nayprzod, a potom za losem wojny, przez który Smoleńsko odpadło od Polski, dotąd stałego nie mająca miejsca, z Prałatow sześciu: tym porządkiem: Proboszcz, Dziekan, Archidyakon, Scholastryk, Kantor, Kułosz, y tyluż Kanoników: Kapitułę zkłada w Wilnie, albo gdzie ją Biskup złoży, y jednego na Trybunał główny Litewski wysyła Deputata.

§ XI.

WOIEWODZTWO ŻNIECKIE.

I. **K** Ray tego Woiewodztwa Wenedow był dawną osiadłością. Kromer imię Liwonii wywodzi od Libona Wodzcy Rzymskiego, który czyli nawałnością
zanie-

zaniefiony, czyli uchodząc okrucieństwa
 Cefarzy Rzymfkich w tę stronę do brze-
 gu łona Wenedyckiego zawinął. (a) Po-
 źnieyfzemi czafy Miftrzom Mieczniczego
 Zakonu: (*Enfiferorum ordinem* zwali ich
 Łacinnicy) podlegało. Zakon ten po za-
 fzczepleniu wiary w Liwonii przez Me-
 inarda S. od iegoż naftępcy Alberta ku
 obronie wiary, y dla wołowania pogan za-
 poczęty około roku 1205: gdy się Lutra y
 Kalwina zakorzeniały u nas Kacerftwa,
 z Zakonem Krzyżackim zprzągniony w
 towarzyftwo y rządu y błędu: Zygmunt
 Auguft roku 1557 wezwany od Wilhelma
 Arcy-Bifkupa Rygfkiego naprzeciw Fur-
 ftembergiufzowi Miftrzowi zarażonemu
 błędami Lutra, y dobra Kościelne łupią-
 cemu, Inflanty mieczem podbił. W roku
 zaś 1561 tenże Zygmunt Auguft Gotar-
 dowi Kellerowi Miftrzowi Inflantskiemu
 Furftembergiufza Naftępcy, Kurlandzkie
 y Semgalskie Xięftwa puścił in *Feudum*,
 czyli lennym prawem lub mańftwem: In-
 flanty zaś do Polski przyłączył. Po śmier-
 ci Zygmunta Augusta, Moskwa Inflanty
 fobie orężem przyfwoiła, ktore zaraz Ste-

Jan zwyciężką szablą odzyskał Polskę, y
na trzy Woiewodztwa podzielił w roku
1588. (b) Wendeńskie, Derptkie, y Iar-
nawskie: którym dopiero za Zygmunta 3
w roku 1598. (c) mieysce w Senacie po
Koronnych y Litewskich Woiewódach
dano, y tyluż przydano Kasztelanow, przy-
rownym po Koronnych y Litewskich
Kasztelanach, krzesła dzierżenia pier-
wszeństwie. Woyny Szwedzkie, Moskiew-
skie, Siedmigrodzkie, Kozackie, uczy-
niwszy wielką zamieszkę w Polsce, tym
płodnieyszą w niebezpieczeństwa dla Oy-
czyzny, że się w postronnych wojen to-
warzystwo, y domowe zprzęgły, sprawi-
ły: że Polakom Szwedzi wydarli Kray
Inflantski, á zaś Szwedom Moskwa, pod
ktorego też Narodu Monarchów rządem
dotąd są Inflanty niemal całe. Przy Pol-
sce iednak zatrzymany Powiat Dynebur-
ski, y honor iuż Biskupa, iuż Woiewody,
y Kasztelana, Inflantskich, iako też dla
Krolów Polskich, Xiążęcia Inflantskiego
tytuł: (d) II. Zawiera Miasta niektore:
Rositten, Mariehausen, Luczyn, á miano-
wicie stołeczne Dyneburg położone nad

rzeką Dzwina, w stopniu szerokości 57: minucie 4, długości stopniu 5: minucie 11. III. Graniczy z Inflantami niegdyś Szwedzkimi, Moskiewskimi teraz, z Moskwą, Połockim, y Wileńskim Woiewództwy: Rzeka Dzwina od Kurlandyi ie dzieli. IV. Spólne iest y Kbronie y Litwie, dla czego też przywileie y listy do Inflant pod dwiema pieczęciami wychodzą, koronną y Litewską, y dochody z Inflant roku iednego do skarbu koronnego, drugiego do skarbu Litewskiego, oddawane być mają. (e) lubo do sądowych spraw na Seymie, y za dworem, pozwolbna im ziemska pieczęć w pozwach. (f) Przyłączyłem iednak w tey Xiędze Inflanty do rozdziału o Prowincyi Litewskiej, ponieważ ie też pod tą Prowincyą kładzie Uchwała 1717 Stanowiska woyskom przepisująca y zapłatę. V. Herb Woiewództwa tego Gryf. biały na nogi wspięty w polu czerwonym, w nodze iego prawey przedniey, miecz dobyty, do gory wyniesiony, na pierśiach zaś Litery S. A. początkowe nazwiska tego Sigismundus Augustus. VI. Senatorów ma trzech: Biskupa, Woiewodę y Ka-

Iztelana. Biskupow z Antonim Ostrowskim liczy 14. Woiewodow od roku 1588 z Franciszkiem Szembekiem 17. Kasztelanow z Jozefem Hilzenem 18. W roku 1677. urościł spor między Inflantzkim (ktory po zawoioowaniu Inflant od Szwedow zamiaścił trzech Woiewodow, sam zostawał ieden) a Czerniechowskim, Woiewodami, o mieysce w Senacie, ktory tak prawo rozstrzygło: ażeby żyjący na ten czas Woiewoda Czerniechowski wyżey zasiadał, po Jego zaś śmierci, żeby wiecznemi czasy wyższe dawane było Inflantzkim mieysce. (g) VII. Urzędnikow ziemskich pozwala mu Uchwała Seymu, w roku 1677. mianego, następujących: Podkomorzego, Chorążego, Sędziego, Podśędka, y Pisarza, y wolne na każdy urząd *Kandydatow* czterech wybieranie waruie, (h) z ktorych iednemu w tey tam ziemi dobrze osiadłemu przywilyi od Krola dany, wychodzi pod pieczęcią oboygą Narodow. VIII. Roki ziemskie sądzi trzy razy. Pierwsze, nazaiutrz po trzech Krolach. Drugie, nazaiutrz po S. Troycy. Trzecie nazaiutrz po S. Michale. Sądzić się zaś ma-

maią roki te według ustaw Seymowych y prawa W.X.L. w Dynemborgu, nie roz-
ieżdżając się aż do skończenia spraw na-
tę Sądy zapisanych. IX. Starostę Grodo-
wego ma jednego, który ma Grod swoy
w Dynemborgu, y w nim stanowi Podsta-
rościego, Sędziego, y Pisarza, y inne Grodz-
kie Urzędniki. X. Od Sądów tak ziem-
skich iako y grodzkich, wyżywianie (apel-
lacyą po spolicie zowią) pozwolone do
Sądów zadwornych Assessorских Ko-
ronnych, u ktorego sądu zasiadać ma
Referendarz albo Pisarz W.X.L. y jeden z
Narodu *Assessor* przyśięgły pod imieniem
Sekretarza: (h) Do rozsządzenia zaś spraw In-
flantskich 2 miesiące wyznaczone: Styczeń
y Luty. Wyżywiania te, w sprawach ktore
nie przenoszą 500 złotych, zakazane. Po-
zwy, *protestacye*, wyroki, ięzykiem polskim
pisane być mają: dekreta od dworu pod o-
boyga Narodow pieczęcią wydawane. XI.
Starostwa nie grodowe tę w nim kładzie
Uchwała Seymu 1717. Łucinskie y Rze-
życkie, w których dla woysk Litewskich
taż uchwała wyznacza stanowisko zimo-
we y płacą. (i) XII. Płaci zaś na wo-
sko

sko Litewskie: Hiberny 4000. Czopowego y szeleżnego 1500. Z Uchwał czyli dymowego 4983. liczy zaś ogółem dymow 650. (k). XIII. Seymiki uchwała Seymu w roku 1677. mianego złożyć w Dy-nemborgu każe: (l) wybiera zaś Posłów 6. na Seym: Deputata żadnego nie posyła na Trybunał główny. XIV. Katedra Inflantska niegdyś od S. Meinarda założona który rozkrzewiłszy w Inflanciech wiarę S. pierwszy na Biskupstwo Inflantkie poświęcony jest roku 1176 przez Arcybiskupa Bremeńskiego, do którego też Metropolii należeli Inflantscy Biskupi, poki Arcy-Biskupia godność nie weszła do Infant. Hartnoch, poświęcenie to Meinarda S. na rok 1170 złożył. Jędrzy Arcybiskup Lundencki Szwecyi Prymas z rozporządzenia Grzegorza 9 Papieża, (m) Lealheńskie, Wironskie y Rewelskie Biskupstwa postanowił, y poddał pod zwierzchność Arcy-Biskupa Pruskiego y Inflantkiego, tak się albowiem w początkach swych zwali, Rygskiem nazwaną później w roku 1255. Krom zaś wzwyż wyrażonych, należały do zwierzchności

Arcy-

Arcy-Biskupiey Rygskiey, Kurońska, Of-
 sylska, Derpska, Sambienska, Pomezan-
 ska, nawet y Warminska, Katedry. Arcy-
 Biskupow Rygskich, liczy Niesiecki od
 Woyciecha, który pierwszy Metropolyą
 do Rygi przeniósł, z Gwilhelmem który
 umarł roku 1563 dwudziestu: Atoli, już
 Krzyżacy dobr Kościelnych łupiezcy, już
 Moskiewska woyna, już naybardziej ka-
 cerstwa Lutra, tak Katedry tę zniszczyły,
 iż w Inflanciech tak z Arcy-Biskupstwem
 wraz upadły wszystkie, że teraz tylko o
 imionach ich slyszemy. Zalaszwowski (n) Bi-
 skupstwa w Inflanciech tę liczy: Arcy-Bi-
 skupstwo Rygskie: Derpskie, Habselskie,
 Ofyliskie, Kurlandzkie, y Rewelskie, Bisku-
 pstwa: Długosz świadczy, że w roku 1397.
 ArcyBiskup Rygski Patryarchą Litewskim
 uczyniony przez Bonifacego 9 Papieża. (o)
 Dopiero Batory Stefan zwycięzką szablą
 odzyskawszy Inflanty, za zewoleniem Six-
 ta 5. Papieża w mieście Wendzie, czyli Kies,
 Biskupstwo upadłe dźwignął, około roku
 1582: (p) Ktory się Wendenskim nie Ryg-
 skim, ani iak teraz Inflantskim, pisał: U-
 chwały późniejszy Seymow Biskupom In-

flantskim mieysce w Senacie po Kamienieckich naznaczyły: A zaś Synod, czyli Zbor Kraiowy, za Wawrzyńca Gembickiego, Biskupow Inflanckich przyłączył do zwierzchności Arcybiskupa Gnieźnieńskiego w roku 1621. Biskup Inflantski razem się Piltyńskim piłze: która Prowincya leży w Kurlandyi. Roku 1685. Mikołay Popławski (q) Biskup Inflantski y Piltyński otrzymał sąd o dawne Biskupie dobra, którzy go też za prawego Piltyńskiego Biskupa czyli Kurońskiego, z prawem do dobr y z nich dochodow przyznali, roku 1685; z odesłaniem tey sprawy ku iey zupełnemu rozstrzygnienu do zadwornego Krolewskiego sądu, gdzie wyrok zawieszony: Wszakże uchwała Seymu mianego w roku 1717. Prawo Kościoła Rzymskiego na Powiat Piltyński, y cały o dobra tę spor nienaruszony, sądowi temuż waruie. (r) Katedra Inflantska składa się z Prałatow pięciu tym porządkiem: Proboszcz, Kustosz, Scholaśtyk, Kanclerz, Kantor, y z Kanonikow ośmiu. XV. Zołnierz zebrany z Inflant, gdyby w obozie obydwu Narodow znaydowali się Hetma-

ni, podzielony być powinien na dwie części, z których jedna koronnego, Litewskiego druga Hetmana władzy podlegać ma, chyba żeby gwałtowna potrzeba podziału tego nie pozwałała. (s)

(a) *Sarnicki l. c. Kromer Lib. 3. u Zalaszwoskiego L. i. tit. 30. f. 648.* (b) *Vol. Leg. t. 2. f. 1040.* (c) *Jbid. f. 1474.* (d) *Jbid. t. 5. f. 483.* (e) *Jbid. t. 2. f. 1474.* (f) *Jbid. t. 5. f. 483. 484.* (g) *Jbid. t. 5. f. 697.* (h) *Jbid. f. 483.* (i) *Vol. leg. t. 6. f. 379.* (k) *Jbid. f. post 351.* (l) *Jbid. t. 5. f. 484.* (m) *Niesiecki w Koronie t. i.* (n) *Lib. i. tit. 30. f. 648.* (o) *Niesiecki w Koronie t. i.* (p) *Vol. Leg. t. 2. f. 1040.* (q) *Jbid. t. 5. f. 719.* (r) *Jbid. t. 6. f. 302.* (s) *Jbid. t. 2. f. 1265.*

§ XII.

Porzadek Prowincyi Wielkopolskiej.

Woiewodztwa. I. Poznańskie, II. Kaliskie, III. Sieradzkie, IV. Ziemia Wieluńska. V. Woiewodztwo Łęczyckie, VI. Brzeskie Kujawskie, VII. Jnowrocławskie, VIII. Ziemia Dobrzyńska, IX. Woiewodztwo Płockie, X. Mazowieckie,

XI. Rawskie, XII. Chełmińskie, XIII. Malborskie, XIV. Pomorskie.

Porządek Prowincyi Małopolskiej.

I. **W**oiewodztwo Krakowskie z Xięstwem Oświęcimskim y Zatorskim, II. Sandomierskie, III. Kiiowskie, IV. Ruckie, V. Wołyńskie, VI. Podolskie, VII. Lubelskie, VIII. Bełzkie, IX. Podlaskie, X. Braclawskie, XI. Czerniechowskie.

Porządek Prowincyi Litewskiej.

I. **W**oiewodztwo Wileńskie, II. Trockie, III. Starostwo czyli Xięstwo Zmudzkie, IV. Woiewodztwo Smoleńskie V. Nowogrodzkie, VI. Połockie, VII. Witebskie, VII. Brześciańskie, IX. Mściławskie, X. Minskie. Infanty Koronie y Litwie spólne.

*Porządek Prowincyi ogółem wssystkich
WOIEWODZTW A.*

1. Poznańskie.	4. Sandomierskie.	
2. K a k o w s k i e ^{alternata}		5. Kaliskie.
3. Wileńskie		6. Trockie.
		7. Sieradz-

7. Sieradzkie z Ziemią Wieluńską.	19. Belzkie.
8. Łęczyckie.	20. Nowogrodzkie.
9. Starostwo Żmudzkie.	21. Płockie.
10. Brzeskie Kujawskie.	22. Witepskie.
11. Kijowskie.	23. Mazowieckie.
12. Inowrocławskie z Ziemią Dobrzyńską.	24. Podlaskie.
	25. Rawskie.
	26. Brzeskie Litewskie.
13. Ruskie.	27. Chełmińskie.
14. Wolińskie.	28. Mściwawskie.
15. Podolskie.	29. Malborskie.
16. Smoleńskie.	30. Braclawskie.
17. Lubelskie.	31. Pomorskie.
18. Połockie.	32. Minskie.
	33. Inflantskie.
	34. Czerniechowskie.

K S I E Z G I I.

CZESC TRZECIA

O Rządzie Polski, rządu tego odmianach y kształcie. O Ziemiach do których Polska ma najwyższe prawo: Na koniec, o Kraiach utraconych, y odpadłych od Polski: tylaż się rozdziałami nauczysz.

ROZDZIAŁ I.

O rządzie Polski y rządu tego odmianach y kształcie.

Rozdział ten złożony się z tych pytań:

1. Jakie są Narodow pamiętniejsze podziały. 2. Z tych, który y kiedy sprawowany w Polsce? który? y od ktorego czasu teraz?

§ I.

Jakle są rządu Narodow pamiętniejsze podziały?

I **K** Raiow, y w nich Rządow, Pisarze wieloraki tychże Kraiow rządu czynią podział: Monarchiczny pierwszy: czyli samodzielenie władzy Narodu przez Xiążęta, Monarchy, y Krole nie pospolitujące z nikim rozkazywania mocy: Arystokratyczny wtory: czyli samodzielenie władzy Narodu przez narodu tegoż osoby od niegoż wyśadzone do rządu, to jest powszechny rząd wszystkich. Demokratyczny trzeci: czyli podzielony rząd Narodu, iuż między Xiążęta, Monarchy, lub Krole, iuż między Narod cały, lub też wyśadzone

radzonej przez niego osoby. Z^o którego
rządów [rodzaju] ostatni, może mieć od-
miany swoje, gdy już większość, już po-
łowica, o dobru Ojczyzny radzących, u-
trzymuje Seymiki y Seymy: już innieysza
Radnych publicznych Krolestwa część
obradę zrywa, a niekiedy bieg ich szczę-
śliwy tamuje, iedney osoby zakazanie się
przeciwnie: Co czyli rządu rozumnie
prawego kształt zdoła, czy oszpeca; zosta-
wuję dalszemu tych wiekowi, dla kto-
rych to piszę, ku rozstrzygnienu, których
też do przyszłych Ojczyźnie posług pi-
saniem tym moim iedynie sposobie, bez
pouczania starszych, y bez wdzierania się
w urząd Poradników Ojczyzny, y iey
wolności a swobod Filarow.

§ II.

*Monarchiczny rząd czyli? iak dawno! y
iak długo u nas trwał w Polsce?*

I. **L** Ech y z krwi iego następcy, kto-
rych panowanie do lat stu pięć-
dziesiąt, to iest od roku 550 do 700 rozcią-
gaia Czałopisarze, rządu Narodow sobie
podle;

podległych nie pospolitowali z nikim, a
 zatym władza ich Monarchiczna była. Po
 zeszłej Lecha family, rząd Narodu nasze-
 go doznawał odmian, y już pochodził na
 Arystokratyczny, gdy dwakrotnie, raz po-
 dobno po Wizimierzu potomku według
 niektórych ostatnim Lecha, drugi raz po
 Wandzie Monarchini, przez dwunastu Wo-
 iewodow, na to od całego Narodu wyfa-
 dzonych, tenże Narod bywał sprawowa-
 ny. Już do Monarchicznego zawracał,
 widząc albowiem Przodkowie nasi, ruiny
 Kraiu, ktorých początkiem y rodzicielką
 była, tylu rządow niezgoda y niesfor,
 rząd całego Narodu pod jednego Monar-
 chy władzą przenieśli, ktoregoby wola
 poddanym za prawidło była, y już poko-
 iu, już wojny zupełny trzymała szafunek.
 Gdy także po zeszłym Leszka drugiego ro-
 dzie, roku 830 w osobie Popiela drugiego,
 Piaśt Kruszwicy Obywatel wyniesiony
 był do rządu Polski, władzą go Monar-
 chiczną sprawował: I tenże nie pospolitu-
 iący z nikim rozkazywania y stanowień
 mocy, rządzenia tryb, Następcy Piaśta y
 potomkowie trzymali aż do śmierci Bo-
 lesława

Bolesława trzeciego Krywoustego, tak od krzywych ust nazwanego, założył w roku 1103. przez lat 273. Przez które lata; Piast y jego Następcy Samodziernycielami Narodu tego byli, y już pod Xiążąt y-Monarchow nazwiskiem, już pod imieniem Krolow, (o czym indziej) sprawowali nasz Narod. Po śmierci Krywousty wolność naszą swą kolebkę ukazując, y ieyże wroscy. O czym niżej w Xiędze czwartey.

§ III.

Rząd Demokratyczny kiedy swe w Polsce wziął początki? wzroscy? y podziął?

1. Śmierć Bolesława Krywoustego, y po niey Krolestwa polskiego następujący podział, między Bolesławowe Syny, iako początkiem jest odmiany rządu Monarchicznego w Demokratyczny, tak tegoż Demokratycznego rządu gałunki y rodzenie, w czasach po Bolesławie następnych, ukazują się różne: Od Władysława Syna Bolesławowego począwszy, aż do Kazimierza czwartego, krwi Jagellonow; władza sprawowania państwa, wojny

woyny y pokoju rozrządzania, podzieloną być się zdaie między Xiążęta, Krole potym polskie, y między Radne Krolestwa Pany, to iest Senatory, y przytomne boku Krolewkiemu Rycerstwo, y to pod ograniczeniem stanowienia o rzeczach więkzey wagi. Moc albowiem rozprawy y rozziemstwa o mnieyszych, przy Krolach zostawała; lubo swey władzy uymy doznawała z czasem, gdy wiary S. słodkie iarzmo, a Xiążętom rownie iak y, poddanym pospolite, gdy Xiążąt y Krolów Polskich ku poddaństwu przychylenie, z praw ogromnych maiestatu zmniejszyło, żeby poddanych ku sobie powiększyło miłość. Czasy panowania nad Polskim Narodem Alexandra, krwi Jagellonow, powiększyły swobodę wolności polskiej, y prawem na Seymie Radomskim utwierdziły w roku 1505. (h) Zeby nic stanowiono być nie mogło przez Krola y Senat, bez wiadomości Rycerskiego stanu, lubo ieszcze za Władysława Jagella do rad publicznych bywali Posłowie wysyłani, y wybierani z Woiewodztw y Ziem. O czym w Księdze czwartey obszerniey da Bog.

Bog. Wszakże władza ta Demokratyczna po przybraniu do Rady Posłów ziemskich; już niekiedy, takowa była, że więkzey części Posłów zgoda utrzymywała Seymy, co do czasów Zygmunta I. trwało, pod którym, iako świadczy Kromer gdy siedmnaście Sejmów szczęśliwie doszło, na osiemnałym w roku 1536, mnieysza liczba przemogła większą w Sejmowych stanowieniach: Co z czasem tak wzmoгло, że w roku 1652 złożonego Seymu za- stanowił bieg, Sicinski Poseł Upickiego Powiatu pod Janem Kazimierzem: Rząd zatym Polskiego Narodu zostać przy Krolu ile ciała Rzeczypospolitey Głowie, y dwuteyże Rzeczypospolitey stanach, Senatorskim y Rycerskim, z tym (poki inaczey nie rozporządzi prawo) ograniczeniem władzy do stanowienia praw, że zgoda wszystkich powszechna następować ma, y jednego wolne obradom zprzeciwienie się, tych obrad potok w swym biegu zastanawia. Ale o tym obszerniey indziej.

(H) Vol. Leg. t. I. f. 299.

ROZDZIAŁ II.

O Ziemiach do których Polska ma najwyższe prawo.

§ I.

O STAROSTWIE DRAHIMSKIM.

Starostwo Drahimskie w Woiewodztwie Poznańskim, leżące na granicy Pomorskiej, załawione jest od Polski roku 1657, za panowania Jana Kazimierza w summie stu dwudziestu tysięcy talarów bitych, warowaney Xiążęciu Brandeburskiemu Fryderykowi Wilhelmowi za dane Polsce woyskowe posiłki, pod tym zakładem, że jeżeliby Polacy za lat trzy, nie wypłacili tych pieniędzy; tedy Xiąże ten y Elektor miał moc wolnego tegoż Starostwa zaiażd. Narod nasz tak surowie warowanego długu zplacenia zaniedbał: nie zaniedbał zaiażd Kraiu Xiąże: Michałowi Królowi wykupno Drahimu. y Jego Następcom Królom Polskim zalecały stany w przedwy-
bier-

biernych Krolów ugodach, (*pacta conventa* zowiemy) ale to skutku nie wzięło. Uchwała Seymowa w roku 1726, (a) Poznanskiemu, y Kaliskiemu Woiewodztwom, Starostwa tego wykupno pozwołała, y przysłała na zakład Woiewodztw tychże, áżeby dochody z dobr pochodzące na swoy pożytek y potrzeby obrać: Zebrane tym końcem pieniądze długo w Poznaniu bez Korzyści leżały, aż w roku 1756. Woiewodztwa o tey summie uczyniły inne rozporządzenie: o którym łatwo zasiągniona wiadomość być może z Xiąg Sądowych Woiewodztw tychże.

§ II.

ELBLĄGA Okolice.

Podobnym pierwszemu prawem Nayaśnieyszy Dom tenże Brandeburski trzyma Elbląga Miasta przedmieścia. Ugodą w Bronsbergu zawartą Elbląg się w moc Brandeburczykowi dostawał, ale ten 400000 talarów raczey obierał, niż miasto: y pod zakładem wypłacenia tey summy pieniędzy, Elbląg iemuż w zastaw

przyrzeczony. Ale ugoda ta nie wzięła skutku: Zaczyn Fryderyk Wilhelm; Syn Fryderyka (z którym taż ugoda była zawieszona, y który z summy 400000 talarów 100000 uścił) Elbląg roku 1698. wziął w swoją moc: I przymierzem nowo zawartym w roku 1699 powrócił Polsce. Stany Polskie wypłacenie tej summy warowały prętkie; ale gdy iey nie płacą, Fryderyk wspomniany roku 1703. Przedmieścia y włości Miasta Elbląga pod rząd swój odebrał, y w długim tym z ziem tych dochody bierze, y nad to ieszcze niektóre z skarbu Rzeczypospolitey sobie zastawione kleynoty trzyma. *Lengnich Juris publ. L. 1. c. 7: §. 7. f. 23.*

§ III.

BITOMSKI y LEMBURSKI POWIATY.

POwiaty dopiero namienione leżą w Pomorskim Woiewodztwie: Dane są do dzierżawy dla ichże ochrony, podczas wojny między Polską a Krzyżakami toczoney, Erykowi Pomorskiemu Xiążę-
etu

ciu, z dokładem powrocenia Kraiu tego
 Polsce, gdy tego wyciągać będzie. Zy-
 gmunt i Krol nasz Jerzemu y Barnimowi
 Siestrzeńcom swoim prawem małstwa
 Powiaty też puścił, y ich płci męskiej Na-
 stępcom w roku 1526, z dokładem przy-
 wrocenia tych Kraiow do Polski, gdyby
 płci męskiej potomkow brakło. Ten
 krwi męskiej potok ustał w roku 1637.
 gdy Bogusław i4 Xiążę Pomorskie zszedł
 z tego świata bezpotomnie. Wszakże
 Kraie tę do Polski powrocone y dzierz-
 one od niey przez lat trzydzieści, ugodą w
 Bronsbergu zawartą lennym prawem pu-
 szczone są Fryderykowi Wilhelmowi Hra-
 bi Brandeburskiemu, ktorego potomko-
 wie dotąd ie trzymają: Odnowa praw len-
 ności tylekroć z Xiąg Koronnych wy-
 mowana być ma, ilekroć nowy Xiążę E-
 lektor Brandeburski rządy państwa odbie-
 ra. *Lengnich l. t.*

§ IV.

XIĘSTWO KURLANDZKIE.

Xięstwo to Mistrzowi Infant niegdyś
 podlegało; Ketler Xiążę y Mistrz In-
 fantski

Inflantski, Inflanty Zygmuntowi Augustowi oddawszy, dla siebie Kurlandzkie Xięstwo państwa prawem otrzymał, y dla swoich potomków płci męskiej w roku 1561. Co też na Seymie Lubelskim w roku 1569 tak ztwierdzono, że Kurlandyi y Semgallyi Xięstw, nie tylo z Litwą, ale y z koroną złączenie zaszło, żeby wraz z Litwą y Polską (a) iednegoż Krolestwa złożyły ciało, niby iegoż nierozdzielne członki: co w lat dzieścić Ketler przyśiega ztwierdził, gdy w obozie nad Dyzną rzeką zatoczonym od Stefana Batorego, uroczyście, na wspomniane Xięstwa prawa lenność odbierał. Na Seymie zaś mianym w Warszawie za. Zygmunta 3. w roku 1589 postanowiono, żeby za ustaniem płci męskiej Xiążęcia Kurlandzkiego Gotarda, y Synowiego Frydrycha y Wilhelma, Kurlandzka ziemia przypadła do obu Narodow y Państw, równością taką, iaka jest o ziemi Inflantskiej wyżej opisana. (b) W roku 1726. widząc Kurlandowie że Ketlerowskiego rodu ostatnie Xiążę Ferdynand bezpotomnie zchodzi, Maurycego krwi Krolewskiej Augusta Króla Polskiego,

skiego, za Następcę po Ferdynandzie obra-
li; co że się bez wiedzy stanów stało, o-
branie to, na Seymie w tymże roku mia-
nym, (c) za nieważne uznane, y wyfa-
dzeni są z tegoż Seymu rozporządzenia
Rozziemcy, czyli Komissarze, którzyby
prawa Ferdynandowego w niczym nie
naruszając, rządu kształt obydwu tych
Xieństw ustanowili. (d) Co też w roku
1727 nastąpiło. Wszakże z rzeczy y cza-
sow odmianą, rozporządzenia te Stanów o
Kurlandyi y Semgallyi odmianę wzięły.
Gdy bowiem Ferdynand Xiążę Kurlandz-
kie y Semgallyi w roku 1738. bezpotomnie
umarł: Anny Samodzierżyny Roslyi mocne
acz prawu przeciwnie zalecenia dokazały, że
Ernest Ian Biron Xiążęciem Kurlandzkim
obwieszczoney. Atoli małstwo iego nie
długo trwało, śmierć Anny z Roslyiskich
rządow odmianą, y Birona odmieniła for-
tunę. Roku ten 1740 na wygnanie do Sy-
beryi zkazany, y zaślany tamże, w osobie
swoiey dał przykład niestateczności szczę-
ścia. Kurlandowie odtąd bez Xiążęcia zo-
stawiali, aż w roku 1759 dnia 8. Stycznia
do tych Xieństw prawo małstwa uroczy-

ście odebrał Nayiaśnieyszy Karol Krolewicz nasz Polski.

(a) *Vol. Leg. t. 2 f. 806.* (b) *Ibid. f. 1267.* (c) *Vol. Leg. t. 6. f. 405.* (d) *Len-gnich Hist. Pol. f. 342. 343.* (e) *Vol. Leg. t. 6. ff. 405. 406.*

§ V.

XIĄŻĘCE PRUSSY.

PRussy, Xiążęce nazwane, dla rożnicy od tych co podlegaią Krolowi Polskiemu y Rzeczypospolitey, ktorey też zkladaią część, kładziemy w porządku ziem do ktorych Polska ma naywyższe prawo, nie przeto, żeby teraz to naywyższe prawo miała nad temi Prussami Polska, bo się z niego wyzuła przez Welawską ugodę w roku 1657 zawartą z Fryderykiem (a) Wilhelmem, ale że dla dokładu tąż ugodą Polsce warowanego, wrocić się mogą Prussy do dawnego stanu podlegania Polsce, y Polska odzyskać naywyższe nad temi Prussami prawo. Prussy albowiem tę, wraz z Krolewskimi od frogiego Krzyżaków iarzma ofwobodzone, ugodą w Toruniu z Krzyżakami zawartą, roku 1466. pod Ludwi-

Ludwikiem de Erlichshausen Mistrzem Krzyżackim, tak są pod rządem Krzyżackiego Mistra zatrzymane. (b) że się ten obowiązał swym y Następcow imieniem wierność Krolowi polskiemu przyśięgą ztwierdzać o sobiście: ktorey to wierności przyśięgi gdy się oddać wzbraniaią, Fryderyk Xiążę Saskie, y Albert Margrabia Brandeburski Mistrzowie Krzyżaccy, z ostatnim z tych toczona woyna, tym skutkiem zakończona, że Albertowi, Prussy tę, w ten czas dopiero Xiążęcemi nazwane, lennym prawem pod tytułem iuż nie Mistra Krzyżackiego, ktore nazwisko zgaszzone, ale Xiążęcia Pruskiego, dostały się, z prawem następowania w to Xięstwo warowanym dla potomkow tegoż Alberta y iego Braci, Jerzego, Kazimierza, y Jana Brandeburskich w Frankonii Margrabiow, z tym dokładem, áżeby ieżeli y Alberta y Braci iego płci męskiej krwi potok ustanie, Prussy te wracały się pod rząd polski. Po tey zaszłej roku 1525 ugodzie, (c) Albert wspomniony Prussy trzymał, ile Xiążę, lennym prawem. Po nim na Xięstwo nastąpił, Albert Fryderyk, ktoremu, dla

nie-

niedowryżności y błachości rozumu O-
 piekun y sprawca Xięstwa przydany od
 Stefana Batorego Krola, Jerzy Margrabia,
 á gdy y ten Alberta Fryderyka śmierć,
 swoią uprzędził, y w Osobie swoiey rod
 Margrabiow w Frankoni zakończył, Zy-
 gmunt trzeci Krol Polski, Joachima Fry-
 deryka Albertowym Opiekunem y Pań-
 stwa sprawcą postanowił, á gdy także ten
 trzyletnie sprawuiąc urząd, umarł, Syno-
 wi jego Janowi Zygmuntowi tenże zle-
 cony, y iezcze za życia Alberta Frydery-
 ka, temuż Janowi nad Prussami lenność
 przyznana, y Następcom jego płci męskiej,
 w roku 1611, (d) á w niedostatku tych,
 Braci jego, Jerzemu, Ernestowi, y Wilhel-
 mowi, iako też ich płci rownie męskiej
 potomkom: Z ktorey to lenności ugodą
 Welawską wypuszczano w roku 1657. Fry-
 deryka Wilhelma Wnuka Janowego krwi
 iedneyże z dawnemi Margrabiami Franko-
 nii, dokład ten w teyże Welawskiej ugo-
 dzie przydany iest, żeby się Prussy wraca-
 ły pod prawo polskie, iezliby zeszło na płci
 męskiej potomkach, ze krwi Fryderyka
 Wilhelma, Polacy zaś á żeby Margrabiom
 w Fran-

w Frankonii Kulmbackim y Anspackim^a toż Xięstwo Pruskie, (e) lennym prawem wypuścili: Z kąd ilekroć nowy Xiążę w Prusiech rządy obeymował, z strony Prusaków przesięga się ztwierdzać to miało, że ci innego Pana szukać nie mają, nad Krola Polskiego, gdyby następcow Wilhelmowych krwi męskiej brakło, z strony zaś Polaki zachodzić przez posły na to umyślnie wysładzone powinno było przyrzeczenie, że Polacy nie innym Xiążętom tylko Kulmbackim y Anspackim w Frankonii Xięstwo Pruskie w Lenność oddadzą: ktorych to Posłow od śmierci Fryderyka, Wilhelmowego Syna, który też pierwszy Krola Pruskiego nazwisko przybrał, dotąd nie wysyła: y pod ich niebytność Fryderyk Wilhelm Wnuk także Fryderyka Wilhelma, y teraz panujący Fryderyk rządy Pruss Xiążęcych objął. Co z iakiey przyczyny Rzeczpospolita czyni, w Jey rad tajemnice nie wchodzi.

(a) Vol. Leg. t. 4. f. 516. (b) Vol. Leg. t. 1. f. 202. ad f. 221. (c) Vol. Leg. t. 1. à f. 443 ad f. 441. (d) Vol. Leg. t. 3. f. 3. (e) Vol. Leg. t. 4. f. 516. RO-

ROZDZIAŁ III.

O Prowincyach odpadłych od Polski.

W porządku odpadłych od Polski Ziem tę się kładą: Śląsk, Inflanty, Smoleńsk, Siewierz, Czerniechów, Wołosza. Bo Inbo, Łuczacya, Margrabstwo Brandeburskie, Pomorze, Morawa zostawały niekiedy pod rządem y władzą Krolow y Monarchow Polskich, mianowicie za panowania Krola Chrobrego, Kraie tę iednak nie długo Polskiey zwierzchności podlegały, a teź ich odpadnienie od Polski pamięć czas zciera: Lubo y tych nieco się namieni.

§ I.

O SŁASKU.

Sląsk zdawna do Polski należał od czasow Lecha, y lubo Synom Władysława Xiążęcia wygnanego przez Bracią y z Państw wyzutego, Bolesławowi, Mieczysławowi y Konradowi, Wnukom Bolesława Krywoustą Kray ten przodkowie nasi wypuścili, atoli zawsze rząd naywyższy Polski uznawali, y udzielne te Śląskie Xiążęta,

Xiążęta, na Seymy się Polskie zieżdzały: tak Bolesław Procerus Xiąże. Wrocławskie y Zyśław Biskup znaydowali się na Seymie w Łęczycy mianym roku 1280. Ciz siły swoje łączyli z Polákami, tak Xiążęcia Mazowieckiego w roku 1222 naprzeciw Prussakom posiłkowali. Częścią iednak dla tego, że Niemcy w Śląsku osiadać zaczęli pod temi Xiążętami, częścią że Władysława tych Xiążąt Rodzica, á Naystarszego Syna Krywoustego, nietylko z Polski ale y z Śląska Polacy rugowali, á Syny iego tylko przypuścili do Śląska, nie do innych Ziem, ktore mu był Ociec iegoż Bolesław Krywoust wyznaczył; częścią że w następowaniu do rządów naywyższych Polski Xiążęta Śląskie pomiiali Polacy. Śląskie Xięstwa z czasem się zaczęły od Polski odrywać: Xiąże nayprzod Opolskie, po nim Wrocławskie, Lignickie, Głogowskie, poddali się Janowi Czeskiemu Krolowi, za czasow Władysława Łokietka y Przodka iego Wacława. Wynikłe ztąd zamieszania, Polskiego y Czeskiego Narodow, Kazimierz Wielki Krol Polski uspokajał spuszczeniem praw nay-

wyż-

wyższych do Śląska na osobę Jana Czeskiego Króla y Syna ięgo Karola: Wszakże po zawartych tych z Czechami ugodach: Nayprzod Bernard Swidnicki Xiążę na Śląsku pod opieką y rządem naywyższym polski został: y Kazimierz tenże Wielki Ziemię Wschowską pod rządy polskie zawrócił, y późnię nieco, Zatorskie, Oświęcimskie y Siewierskie Xięstwa, kupnem się dostały Polsce, y pod iey dotąd zostaią władzą. Zkąd też Łubinski w Księdze *de rebus Silesiae* dowodzi, że prawo naywyższe do Śląska przy Polsce zostaie, y że ustąpienie Śląska przez Kazimierza Wielkiego Janowi Czeskiemu uczynione, nieważne jest. Ale ią w roztrząsanie tego praw Maniwa lub własności nie wchodzi.

§ II.

O INFLANCIECH.

Inflanty do Polski za Zygmunta Augusta przyłączone, za Zygmunta imieniem trzeciego po wielkiej części utraczone, do których odziorzenia oręża swego szczęściem Polska przysła, a zaś z niego domowych zamieszek niefortunnym losem wypadła, wraz z wyspami, Of-

felya y Estonia: Kraie te ugoda Oliwską Szwedom się nayprzod dostały w roku 1660; około roku 1700 Szwedom ie odebrała Moskwa, y dotąd trzyma, przy Polsce zostaje y iczyż podlega władzy, ta Infant część, która z tey strony rzeki, Dzwina rzeczoney, Litwy siaga; o czym wyzey.

§ III.

O KIIOWIE SMOLENSKU, SIEWIERZU, y CZERNIECHOWIE.

KRaie te, zdawna już Xiążetom Litewskim podlegały, iako Smoleńsk y Siewierze: już Królom Polskim iako Czerniechowy Kiiow. Jwan Wasilewicz roku 1505. Xięstwu Litewskiemu blisko siedm dzieśiat Zamków y Miast z Nowogrodkiem odiał: Smoleńsk w roku 1514 dnia 30 Lipca zdradą wziął Gliński Oyczyzny zdrayca y na Moskiewską stronę przechodził, który przed stem lat do Litwy przyłączył był Witold. Roku 1618 za Zygmunta trzeciego Krolestwu Ziemie te pożyczane, dochowane przez Władysława, Moskwa odebrała roku 1667. Co z przydatkiem

datkiem Ukrainy y Kiiowa, ztwierdzone roku 1686.

§ IV.

WOŁOSZA y MULTANT.

W Ołoski Woiewoda Piotr roku 1386. Władysław Jagiełła za Pana Należytego przyznał. Synowie jego Alexander y Roman do tego Polsce posłuszeństwa przymuszeni orężem roku 1403. Dalszych lat, gdy Alexandra Synowie Elyasz y Stefan zasłali w kłótnie następowania w państwie po Oycu, tę tak są rozstrzygnięte, że Wołosza na 2 Woiewodztwa podzielona, Multan y Wołoch, y Bracia ci za Woiewodów są postanowieni. Wszakże gdy Woiewodowie mianowani, y ich następcy, broń swoją na przeciw Polakom podnoszą, y zley nieprzyjaciółmi swoje siły przeciw Polsce łączą, roku 1617. prawo swoje do Multan y Wołoszczyzny Rzeczpospolita na Turki złała, z tym dokładem, áżeby, y Polakom y Chrześcijaństwu całemu przyjaźny Woiewoda Wołoski przez Turki następował y zawsze był stanowiony. Co ugodę w roku 1621 pod Chocimem

uczy.

uczynioną z Turkami ztwierdzono. (a)
 Czytay *paſta conventa* Augusta drugiego.
 (a) *Vol. Leg. t. 6. f. 31. § Niemiecy.*

§ V.

O Ziemiach dawniey odpadłych od Polski.

L Uzacya, Morawa, Margrabstwo Brandeburskie, Pomorze, y niektore tym ziemiom przyległe Kraie, iako też Kamińskie Biskupstwo przez Mieczysława założone roku 966 w Kamieńcu w Stolpeńskiej czyli Szczecińskiej Ziemi: Lubuskie także, Wrocławską, Poznańską, a potym y Pomeząńską, Dyecezyami y Margrabstwem Brandeburskim ograniczone: Lubuską Prowincyą Bolesław Henryka pobożnego Brat rozrutny, Janowi y Ottonowi Margrabiom Brandeburskim zaſtawił. Wykupno Ziem tych niepamięcią zaſzło, Biskupstwo zaś zatłumione w ten czas gdy Albert Mistrz Krzyżacki y Margrabia Brandeburski nad powinność Krzyżackiego zakonu w zakazane małżeństwo wkroczył: ktore też czasy Lutra Kalwina y innemi kacerstw y zamięszane, Pomeząńskiemu, Sambieńskiemu, Kamieńskie-

mu, Rewelskiemu, Derpskiemu, Kurońskiemu, Rygskiemu, y innym Biskupstwom smutny uczyniły koniec. Zostały niekiedy pod rządem Polski tę wszystkie Kraie, ale że o Kraiach tych zamilczą prawa, gdy odpadłych od Polski Ziem przywrocenie zalecają Krolom, y my zamilczamy o nich. Wszystkie tę Kraie podlegały rządowi Polskim za czasow Chrobrego, późnieysze wieki patrzyły na ich odpadania.

PORZĄDEK

TOMU Pierwzszego KSIĘGI Pierwzszey
ROZDZIAŁOW y PARAGRAFOW.
CZĘSCI PIERWSZEY.

Rozdział pierwszy: Jakie Polski początki? y która iey Przodków starożytność? - - -	Na karcie.	2
Rozdział II. O Sarmackich Narodow różliczności, y dzieł sławie. - -		5
Rozdział III. Który Nazwiska Sławinow czyli Słowakow początek?		11
Rozdział IV. Który Polski, y Polakow nazwiska początek? - -		14
Rozdział V. Który iest herb Polski? y nadania iego który początek? -		16
Rozdział VI. á przez omyłkę druku IV. Polskiego Krolestwa które są granice?		19
Rozdział VII O zyzności y obfitości Kraiu Polskiego. - - -		21
Rozdział VIII. O Gorach przednieyszych Polski. - - -		23
Rozdział IX. O rzekach znamienitszych Polski. - - -		26
Rozdział X. O ieziorach przednieyszych Polski. - - -		32

Rozdział XI. O zrzodłach pamiętnieyfzych

Polski. - - - 35

Rozdział XII. O Morzach Polski. 37

Rozdział XIII. O Lasach Polski. 38

Rozdział XIV. O Zwierzach y Ptaſtwie
Polski. - - - 39.

Rozdział XV. O Podziale Polski. 40

CZĘŚCI WTOREY.

ROZDZIAŁ I. O PROWINCYI WIEL- KO-POLSKIEY. 46

§ 1. Woiewodztwo Poznańskie. 49

§ 2. Woiewodztwo Kaliskie. 62

§ 3. Woiewodztwo Sieradzkie. 71

§ 4. Ziemia Wieluńska. - - - 78

§ 5. Woiewodztwo Łeczyckie. - 82

§ 6. Woiewodztwo, Brzeskie Kuia-
wskie. - - - 85

§ 7. Ziemia Dobrzyńska. - - 91

§ 8. Woiewodztwo Inowrocławskie 94

§ 9. Woiewodztwo Płockie. - - 96

§ 10. Woiewodztwo Mazowieckie 101

§ 11. Woiewodztwo Rawskie. - 115

§ 12. Prussy y Krzyżaki. - - - 119

§ 13. Prussy Krolewskie. - - - 124

§ 14. Woiewodztwo Chełmińskie 127

§ 15. Woiewodztwo Malborskie, 134

§ 16. Xięstwo Warmińskie. - - 137

§ 17. Woiewodztwo Pomorskie. 148

ROZDZIAŁ II. O PROWINCYI MAŁO-POLSKIEY. 148

§. 1. Województwo Krakowskie.	149
§. 2. Województwo Sandomierskie	167
§. 3. Województwo Lubelskie,	174
§. 4. Województwo Podlaskie	179
§. 5. Województwo Ruskie.	184
§. 6. Województwo Bełzkie.	203
§. 7. Województwo Wołyńskie.	208
§. 8. Województwo Podolskie.	216
§. 9. Województwo Braclawskie.	261
§. 10. Województwo Kiiowskie.	225
§. 11. Województwo Czerniechowskie:	

ROZDZIAŁ III O PROWINCYI LITEWSKIEY. 234

§. 1. Województwo Wileńskie.	238
§. 2. Województwo Trockie,	244
§. 3. Xięstwo Zmudzkie.	248
§. 4. Województwo Witepskie.	255
§. 6. Województwo Mściślawskie.	257
§. 8. Województwo Minskie.	259
§. 8. Województwo Nowogrodzkie.	262
§. 9. Województwo Brześciańskie.	265
§. 10. Województwo Smoleńskie.	268
§. 11. Województwo Inflantkie.	271
§. 12. Porządek Prowincyi Wielko-Polskiej.	281

Porzą-

Porządek Prowincyi Małopolskiej.	281.
Porządek Prowincyi Litewskiej	281
Porządek Prowincyi wszystkich o-	
gółem.	- - - - 281

XIĘGI I. CZĘŚCI III. ROZDZIAŁ I

O rządzie Polski?	- - 283
§ 1. Jakie są rządu Narodow pamięt-	
nieysze podziały?	- - - 283
§ 2. Monarchiczny rząd czyli? iak da-	
wno? y iak długo u nas trwał w Pol-	
sce?	- - - - - 284
§ 3. Rząd Demokratyczny kiedy swo-	
ie w Polsce wziął początki? wzrosły?	
y podziały?	- - - 286

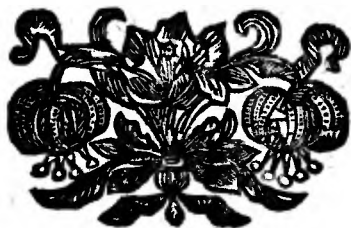
ROZDZIAŁ II. O Ziemiach do których

Polska ma naywyższe prawo.	289
§ 1. O Starostwie Drahimskim	289
§ 2. Elbląga okolice.	- - 290
§ 3. Bitomski y Lemburski Powia-	
ty.	- - - 291
§ 4. Xięstwo Kurlandzkie.	- - 292
§ 5. Xiążęce Prussy.	- - - 295

ROZDZIAŁ III. O PROWINCYACH

odpadłych od Polski.	- - 299
§ 1. O Śląsku.	- - - - 299
§ 2.	

§. 2. O Inflanciech. - - - -	301
§. 3. O Kiiowie, Smoleńsku, Siewierzu, y Czerniechowie. - - -	302
§. 4. Wołosza y Multany. - -	303
§. 5. O Ziemiach dawniey odpadłych od Polski. - - - - -	304

Koniec KSIĘGI PieywŹcy

TOMU I.
KSIĘGA WTORA.

Omyłki znaczneyſze KSIĘGI I.

Na karcie y wierszu: miasto:		czytay
17. y tylu innych.	Polsce	- Polsce
wierszu od pocz: 23.		świata.
18.	- W. 21.	- Rzymiaaie Rzymiania
20.	- W 10.	- Nleſtra - Nleſtru.
21.	- W 21	- Karkackich - Karpackich.
	- W 11	- Nlmi. - nimi
	- W 12	- Krainoio - Krainom.
26	- W 4. liczbę I. położ po	Długofzu.
	- W 3. od koń: żeglngt	- żeglugt.
27	- W 9. od pocz: ta	- ta.
28.	- W 19. ſnży	- ſuży
34	- W 1a	trar - trać
51	- W 16	1656 - 1756
62	- W 20	luch - lub
	- W 21	nyd - nad.
66	- W 25	Kaliſt - Kaliſi.
68	- W 13	121171 - 127021
69	- W 15	Kaſzuſka - Kaſzubſka
70	- W 20	iune - inne
82	- W 7	obrazie - obronie
89	- W 9	18543. - 28543.
	- W 11.	19140 - 19143.
96	- W 8	16313. - 16323
	- W 10	6760. - 6160
104	- W oſt: Enropie	- Europie
111.	- W 23	145779; - 155779.
118	- W 17	14806g. 26. - 1486. 1gr. 28.
	- W 18.	43049 - 43050.
119.	- W 3	Krolawſkich - Kroleoſkich
	- W 13	ieduayze - iednychze.
	- W 16	hyt - byt
126	- W 3.	Kaſztlanow - Kaſztetanow
154	- W 13.	Sandeckie - iSandecki
186	- W 10.	Matki. - Matki
189.	- W 16	Tacybunał - Trybunał

Na karcie y	wierszu	miasto	czytaj
200 - w 9	Swiętobliwie	- -	Swiętobliwie
327 w 14	-	dodaj	Połockiego,
243 w 25	-	Baranowski	Białoruski
249 w 8	-	Lubiński	Lubiński
246 w 16	-	odśadza	odśadza.
251 w 12	-	pod Rosieniem	pod Rosieniami
253 w 25	-	te	- to.
283	Wiersze od końca 5, 4, 3, zaczawszy po słowie: dorządu, gdzie się miał peryod położyć: tak czytaj: <i>Demokratyczny trzeci, to jest powszechny rząd wszystkich, a ten z pierwszemi niekiedy mieszany, czyli</i> -		
305 w 5	zamilczaj	czyt.	zamilczaj.

